

T.C.
ADYAMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İHSÂN ‘ABDU'L-ĞUDDÛS'UN ENE ĞURRA ADLI
ROMANININ TEKNİK VE TEMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİLİMSEL ARAŞTIRMA

SALİH GÜZELÇİÇEK

DANIŞMAN
DOÇ. DR. OSMAN KAYA

ADYAMAN, 2025

ÖZET

İHSÂN ‘ABDU'L-ĞUDDÛS'UN ENE ĞURRA ADLI ROMANININ TEKNİK VE TEMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Salih GÜZELÇİÇEK

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 02/2025, Sayfa:146

Danışman: Doç. Dr. Osman KAYA

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs, Modern Mısır edebiyatında toplumsal ve bireysel konulara duyarlılığı, sade dili ve yenilikçi bakış açısıyla öne çıkan bir yazardır. *Ene Ğurra* adlı romanında kadın özgürlüğü ve toplumsal eşitsizlik temalarını işleyerek özellikle kadın haklarına olan duyarlılığını göstermiştir. İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs'un modern edebî yaklaşımı, bireylerin psikolojik yönlerini derinlemesine ele alırken toplumsal sorunlara eleştirel bir ışık tutmayı amaçlamıştır. Ayrıca kadın-erkek ilişkilerini, kadının sosyal hayata katılmasını teşvik etmiş ve eserleriyle dönemin geleneksel yapısını eleştirel bir dille konu edinmiştir.

Eserlerinde kadın özgürlüğü ve toplumsal adaletsizlik gibi konulara yer veren yazar, gazeteci ve edebiyatçı kimliğini ustaca birleştirmiştir. *Ene Ğurra* romanı, hem kadın bireyselliğini hem de modernleşme ile gelen kimlik arayışlarını eleştirel bir üslûpla yansıtmaktadır. Eleştirmenler tarafından dilinin basitliği ve sembolik unsurların eksikliği nedeniyle eleştirilse de ‘Abdu'l-Ğuddûs, eserlerinde insanın gerçekliklerini ve sorunlarını doğal bir şekilde aktararak geniş kitlelere ulaşmayı amaçlamıştır. Yazarı, Mısır edebiyatında önemli kılan, hem toplumsal hem de bireysel özgürlük mücadelelerini sanatsal ve eleştirel bir dille işlemiş olmasıdır.

Çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde genelde Arap özelde ise Mısır edebiyatında romanın tarihsel gelişimine değinilmiştir. Birinci bölümde yazarın hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın ikinci ve son bölümünde ise *Ene Ğurra* romanı teknik ve tematik açıdan incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Modern Arap Edebiyatı; İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs; Ene Ğurra; Roman; Mısır.

ABSTRACT

TECHNICAL AND THEMATIC ANALYSIS OF İHSÂN 'ABDU'L-KUDDÛS' NOVEL NAMED ENE KHURRA

Salih GÜZELÇİÇEK

Department of Basic Islamic Sciences

Adıyaman University, Graduate Education Institute, 02/2025, Page:146

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Osman KAYA

Ihsan Abdu'l-Quddûs is a writer who stands out in modern Egyptian literature with his sensitivity to social and individual issues, simple language and innovative perspective. In his novel 'Ene Hurra', he showed his sensitivity to women's rights by dealing with the themes of women's freedom and social inequality. Ihsan Abdu'l-Quddûs' modern literary approach aimed to shed a critical light on social problems while dealing with the psychological aspects of individuals in depth. He critically addressed the traditional structure of the period with his works that encouraged male-female relations and women's participation in social life.

The author, who included issues such as women's freedom and social injustice in her works, skilfully combined her journalism and literary identity. Her novel 'Ene Hurra' reflects both women's individuality and the search for identity that comes with modernisation in a critical style. Although criticised by critics for the simplicity of his language and the lack of symbolic elements, Abdu'l-Quddûs aimed to reach a wide audience by conveying human realities and problems in a natural way in his works. What makes the author important in Egyptian literature is his artistic and critical treatment of both social and individual struggles for freedom.

The study consists of an introduction and two chapters. In the introduction, the historical development of the novel in Arabic literature in general and Egyptian literature in particular is mentioned. In the first chapter, information about the author's life, literary personality and his works is given. The study

Keywords: Modern Arabic Literature: Ihsan Abdu'l-Quddûs; Ene Hurra; Novel, Egypt.

ÖN SÖZ

Napolyon Bonapart'ın 1798 yılında Mısır'a düzenlediği seferin siyasi, iktisadi ve sosyo-kültürel sonuçları olmuştur. Bu tarihten itibaren Batı dünyası ile Arap dünyası kültürel bir etkileşime geçmiştir. Mısır bu anlamda Arap dünyasına öncü olmuştur. Bu kültürel faaliyetler kapsamında Arap edebiyatına giren roman türünün ilk çalışmaları Mısır'da görülmüş ve Mısır edebiyatı bu yönden Arap edebiyatına öncülük etmiştir.

İkinci kuşak yazarlardan biri olan İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs gazeteci ve edebiyatçı kimliğiyle modern Arap edebiyatına katkı sağlamıştır. Hikâye ve roman türlerinde eserler kaleme alan yazarın ilk romanı, incelemesini yaptığımız *Ene Ħurra* adlı eseridir.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında tarihsel süreç içerisinde genelde Arap, özelde Mısır edebiyatında roman çalışmalarına değinilmiştir. Birinci bölümde yazarın hayatı, edebî kişiliği ve eserlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise *Ene Ħurra* romanı tanıtıldıktan sonra teknik ve tematik açıdan incelenmeye çalışılmıştır.

Yüksek lisans eğitimim boyunca desteğini esirgemeyen başta danışman hocam Doç. Dr. Osman Kaya olmak üzere diğer bölüm hocalarım Doç. Dr. Hacı Çiçek, Dr. Öğretim Üyesi Yusuf Temel ile Dr. Öğretim Üyesi Gülyaşar Sağdıç'a, ayrıca kıymetli önerileriyle çalışmamıza katkı sağlayan Dr. Öğretim Üyesi Abdullah Yekta'ya, teknik konularda desteğini esirgemeyen öğretmen arkadaşlarım Dr. Ali İlhan, Halil Kızıltoprak ve Uğur Arslan'a, Mısır lehçesi ve diğer konularda bana destek sağlayan TRT Arapça personeli arkadaşım Nurettin Ceylan'a teşekkür ediyorum. Dualarında beni eksik etmeyen kıymetli anneme ve babama minnettarım.

Salih GÜZELÇİÇEK

..... /...../20.....

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Adıyaman Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla” tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Salih GÜZELÇİÇEK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Arap Edebiyatında Roman	1
1.2. Mısır Edebiyatında Roman.....	2
1.3. Araştırmanın Konusu ve Özgünlüğü	7
1.4. Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	7
1.5. Araştırmanın Metodu.....	7
2. İHSÂN ‘ABDU’L-ĞUDDÛS’UN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	8
2.1. Hayatı.....	8
2.2. Edebî Kişiliği	22
2.3. Eserleri.....	26
2.3.1. Romanları.....	26
2.3.2. Hikâyeleri	27
2.3.3. Sinemaya aktarılan eserleri	28
2.3.4. Radyo ve TV’de yayımlanan eserleri.....	30
2.3.5. Diğer eserleri	31
2.4. Aldığı Ödüller.....	31
3. ENE ĞURRA (BEN ÖZĞÛR BİR KADINIM)	32
3.1. Romanın tanıtımı	32
3.2. Olay örgüsü	34
3.3. Anlatıcı bakış açısı	52
3.4. Kişiler	55

3.4.1. Emine.....	55
3.4.2. Abbas.....	68
3.4.3. Emine'nin halası.....	72
3.4.4. Emine'nin eniştesi.....	76
3.4.5. Emine'nin babası.....	78
3.4.6. Emine'nin annesi.....	83
3.4.7. Fortinya.....	85
3.4.8. Ahmet.....	87
3.4.9. Celal.....	91
3.4.10. Terzi madam mari.....	93
3.4.11. İli.....	94
3.4.12. Emine'nin kuzeni.....	95
3.4.13. Otuzlu yaşlarındaki genç komşuları.....	96
3.5. Dekoratif Kişiler	96
3.5.1. Meşhur doktor.....	96
3.5.2. Dondurmacı ferec amca.....	97
3.5.3. Fırıncı el-hac haseneyn.....	97
3.5.4. Kadın hizmetçi.....	97
3.5.5. Emine'nin annesinin boşandıktan sonra evlendiği adam.....	98
3.5.6. Seyyar satıcı.....	98
3.5.7. Tarih coğrafya öğretmeni seniyye abla.....	100
3.5.8. İngilizce öğretmeni fehmi efendi.....	100
3.5.9. Zeynep.....	100
3.5.10. Kondüktör.....	101
3.5.11. Hırdavat dükkânının sahibi abdülhamid efendi.....	101
3.5.12. Postacı.....	101
3.5.13. Fortinya'nın erkek arkadaşı.....	101
3.5.14. Yeni mısır mahallesinde oturan genç.....	102
3.5.15. Hizmetçi mücahit amca.....	102
3.5.16. Mahir efendi.....	103
3.5.17. Madam stubulo ve kızları.....	103
3.5.18. İngilizce hocası mösyö bernieh.....	103
3.5.19. Matmazel sofya.....	103

3.5.20. Ferdinand.....	104
3.5.21. Dekân.....	104
3.5.22. Filistinli öğrenci.....	104
3.5.23. Eğitim bakanı.....	105
3.6. Zaman	105
3.7. Mekân	109
3.7.1. Emine'nin halasının evi.....	110
3.7.2. Terzi mari'nin evi.....	111
3.7.3. Emine'nin babasının evi.....	113
3.7.4. Amerikan üniversitesi.....	114
3.7.5. Emine'nin iş yeri.....	114
3.7.6. Abbas'ın ofisi.....	115
3.7.7. Abbas'ın evi.....	116
3.7.8. Şehir.....	116
3.8. Romana Dair Dikkat ve Eleştiriler.....	119
3.9. Dil ve Üslûp.....	122
3.10. Anlatım Teknikleri	125
3.10.1. Geriye dönüş tekniği	126
3.10.2. Diyalog tekniği	127
3.10.3. Tasvir	128
3.10.4. İç çözümleme.....	130
3.10.5. Montaj tekniği- çağrışım.....	131
3.11. Eserin Tematik Açıdan İncelenmesi	133
3.11.1. Toplumsal kurallara başkaldırı	133
3.11.2. Şiddet	134
3.11.3. Fedakârlık	135
3.11.4. Cinsellik.....	136
3.11.5. Aşk	137
3.11.6. Dini değerlere saygısızlık	138
3.11.7. Kültür ve sanat	138
4. SONUÇ	140
KAYNAKÇA.....	142
EKLER	

ÖZ GEÇMİŞ



SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

b. : İbn

Bkz. : Bakınız

B.s.y : Baskı Sayısı Yok

c. : Cilt

Çev. : Çeviren

d. :Doğum

DİA. : Diyanet İslam Ansiklopedisi

Haz. :Hazırlayan

hz. : Hazreti

Öl. :Ölüm

s. : Sayfa

t y. : Tarih yok

trc. : Tercüme eden

TV :Televizyon

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve diğerleri

vs. : Ve saire

Yay : Yayın

Yy. : Yüzyıl

1. GİRİŞ

Modern Arap edebiyatında roman türünün ortaya çıkışını hazırlayan en önemli gelişme, Napolyon Bonapart'ın (1769-1821) Mısır'a düzenlediği 1897 yılındaki işgal seferi gösterilir. Zira Napolyon, Mısır'a geldiğinde ilmî ve kültürel çalışmalarda bulunmak üzere beraberinde büyük bir heyetle gelmiştir.

Arap edebiyatında roman türünden önce bilenen ve bir kahramanın etrafında şekillenen maḳamât¹ türü eserler bulunmaktadır. Bu anlamda maḳamât türünün, tamamen olmasa da roman türüne benzerlik gösterdiği ve Arapların bu nesir türüne yabancı olmadıkları söylenebilir. Hem bu maḳamât türünü yeninden canlandırmak için ortaya konan çalışmaların hem de Batı dillerinden Arapçaya yapılan çevirilerin roman türüne önemli bir katkısı olmuştur.

İlk dönem Arap romanına bakıldığında daha çok öğretici unsurların hâkim olduğu görülmüştür. Öyle ki, içerisinde öğretici bir unsur bulunmayan eserlere roman gözüyle bakılmamıştır. Roman türüne en önemli katkıları Mısır edebiyatı sağlamıştır. Bu anlamda Mısırlı edebiyatçıların önemli katkıları olmuştur.

Bu bölümde Arap ve Mısır edebiyatında romanın ortaya çıkışı, gelişim süreci ve geçirdiği safhalar hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca Mısır edebiyatının ve edebiyatçılarının roman türüne sağlamış olduğu katkılara değinilecektir.

1.1. Arap Edebiyatında Roman

Modern Arap edebiyatında romana rivâye, roman yazarına râvî veya Kâtibu'r-Rivâye denilmiştir. Bununla beraber rivâye kelimesinin ilk defa kimin tarafından kullanıldığı bilinmemektedir. Bir kahramanın etrafında şekillenen olayların anlatım ve aktarımına dayandığı için, XIX. yüzyılın ilk yarısından sonra, Batı romanlarından yapılan tercümelerin rivâye kelimesiyle karşılanmış olabileceği düşünülmektedir. Necîb el Haddâd'ın (öl. 1899) Alexandra Dumas'dan (öl. 1870) tercüme ettiği *Rivâyetü'l-Fursâni's-Selâse* (Üç Silahşörler) (I-IV, Beyrut 1888) adlı eseri rivâye kelimesinin geçtiği ilk eserlerden biridir. *Mecelletü'r-Râvî* dergisi, XX. yüzyılın başlarında Tânyûs 'Abduh (öl. 1926) tarafından kurulmuş ve Batı edebiyatından tercüme edilen romanlar bu dergide

¹Maḳamât, nesir eserlerden oluşup taşıdıkları seci, tecnis, teşbih ve istiare gibi edebî sanatlar dolayısıyla şiirseldir. Makamâtın Türkçe karşılığı daha çok, atasözleri olan, kimi zaman söyleyeni ve söyleniş nedeni belli, kimi zaman ise belli olmayan kapsamlı deyimsele sözlerdir. Detaylı bilgi için bkz; Hacı Çiçek, "El-Harîrî'nin Maḳâmât'ında Geçen Darbimesellerin Analitik Kritiği", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/41 (30 Haziran 2016), 74-75.

yayımlanmıştır. Bunların yanı sıra ilk örnekleri X. yy.da ortaya çıkan makamât tarzı eserlerde bir kahramanın çevresinde şekillenen olayları nakleden kişiye râvi, yapılan işe ise rivâyeye denilmiştir. “Roman” anlamındaki rivâyeye ifadesinin doğuşu bununla ilişkilendirilebilir.²

Romanın birebir benzeri olmasa da Arap edebiyatı ve kültüründe romandan önce nesir türüne ait önemli eserlerin varlığı söz konusudur. Bunlar ve makâmât türüne ait diğer eserler modern romana zemin hazırlamışlardır.³ *Eyyâmu'l-'Arab*, *Kur'ân-ı Kerîm* ve *Peygamber Kıssaları*’nda anlatılan kıssalar, *Kelile ve Dimne*, *Elf Leyle ve Leyle*, *Leylâ ve Mecnûn*, *Risâletu'l-Ğufrân*, *Kitâbu'l Buḥelâ* ve *Maḳâmât* türündeki eserler Arap kültürü ve edebiyatında modern romandan evvel var olan ve modern romana zemin hazırlayan eserlerden bazılarıdır.⁴

Modern romanın Arap edebiyatına girişini hazırlayan gelişme Napolyon Bonapart’ın, 1798 yılında Mısır’a düzenlediği seferdir. Napolyon, Mısır’a geldiğinde maiyetinde ilim adamlarını, oryantalistleri ve matbaayı getirmiş, ayrıca Mısır’da bir enstitü kurmuştur. Böylelikle Napolyon ile beraber Arap dünyası ve edebiyatı, Batı dünyasıyla tanışmıştır. Napolyon’un Mısır’ı işgal edişi, dayandığı entelektüel alt yapının yanı sıra çok yönlü bir teknik donanıma sahip olması genelde Arap tarihinde özelde ise Arap edebiyatında yeniden dirilişin ilk kıvılcımı olmuştur.⁵ Napolyon Bonapart ile modern anlamda başlayan ilmî ve kültürel faaliyetler, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa (1769-1849) tarafından da desteklenmiş ve devam ettirilmiştir. Mehmet Ali Paşa ilmî ve kültürel anlamdaki birçok faaliyeti gerçekleştirmiş veya ona zemin hazırlamıştır.

1.2. Mısır Edebiyatında Roman

Mehmet Ali Paşa’nın modern Mısır edebiyatına önemli katkıları olmuştur. Paşanın 1813 yılında başlattığı yurt dışı eğitim bursları sayesinde Avrupa’ya gönderilen ve burada Avrupa edebiyatlarını tanıma imkânı bulan öğrenciler ülkelerine geri döndüklerinde, Avrupa edebiyatlarındaki çeşitli türleri Arapçaya çevirerek, uyarlayarak ve deneyerek Arap edebiyatına kazandırmış; böylece edebî bir uyanışın temellerini atmışlardır.⁶

²Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)* (İstanbul: Fatih Dağıtım Yay, 2008), 164.

³Ramazan Arslan, *Necip Mahfuz’un “Melhametu'l- Harafiş” Romanının Şekil ve Muhteva Açısından Tahlili* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 7.

⁴Ahmet Kâzım Ürün, *Modern Arap Edebiyatı* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2018), 13-14.

⁵Mehmet Yalar, *Hazırlayıcı Faktörleri Işığında Modern Arap Edebiyatına Giriş* (İstanbul: Emin Yayınları, 2009), 54.

⁶Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, 3-4.

Maḳâme türünden eserlerin yanı sıra Batı dillerinden Arapçaya çevrilen eserler çağdaş Arap romanına kaynaklık etmiştir.⁷ Mısır romanının ilk örneklerine bakıldığında iki akım görülür. Birincisi öğretici unsurun ön planda olup roman unsurlarının az olduğu akım, ikincisi ise öğretici unsurla roman unsurlarının eşit olduğu akımdır.⁸ Mısır'ın ilk dönem aydınları öğüt verici ve öğretici olmasının yanı sıra hayali olmaması nedeniyle birinci akıma ehemmiyet göstermişler ve onlara göre roman bu tarz özelliklere haiz olmalıydı. Aynı aydın kesim, ikinci kısma ise roman gözüyle bakmamış, dünyaya ve ahirete faydası olmayan boş bir aktivite olarak bakmıştır.⁹

Dönemin edebiyatçıları ortaya koydukları edebî ürünlerde toplum merkezli hareket ederek öğretici üslûbu benimsemişler, daha sonra kısmen içtimai ve siyasî hareketlilik kısmen de dünya edebiyatının takip ettiği çizgiden hareketle romantizm ve realizmin tesirinde kalmışlardır. Yönlerini tamamen Batıya çevirip eserlerini Batı formunda kaleme almaları hepsinin ortak noktası olmuştur.¹⁰

Tahlişu'l-İbrîz fî Telhîşi Bârîz adlı eserinde Paris'teki izlenimlerini öğretici bir üslûpla ele alan Rifâ'a Râfî'î et-Ṭaḥṭâvî (1801-1873)¹¹ ile doğu ile batıyı karşılaştırdığı ve yine bunu didaktik bir üslûpla *'Alemu'd-Dîn* (Dinin Simgesi) adlı eserinde ele alan 'Ali Mubârek (1823-1893)¹² öğretici üslûbun öncüleri olmuşlardır.

Bu iki eserden sonra Muḥammed el-Muveyliḥî'nin (1858-1930) *Ḥadîş 'Îsâ b. Hişâm* adlı eseri dikkat çeker. *Ḥadîş 'Îsâ b. Hişâm* seyahatname tarzının yanı sıra roman unsurları ihtiva eden secili klasik makâme türünde ele alınmış olması nedeniyle *Tahlişu'l-İbrîz fî Telhîşi Bârîz* ile *'Alemu'd-Dîn* adlı iki eserden ayrılmaktadır. *Ḥadîş 'Îsâ b. Hişâm* Arap edebiyatında ilk sanatsal roman olarak görülen *Zeyneb'e* giden mühim bir aşama olmuştur.¹³

Bu eserlerin yanı sıra makâme türünden etkilenilerek kaleme alınan başka eserler de vardır. Söz konusu eserler arasında 'Abdullâh Fikrî'nin (1834-1990) *el-Maḳâmâtü'l-Fikriyye*'si, 'Âişe et-Teymûriyye'nin (1840-1902) *Netâicu'l-Aḥvâl*'i, Aḥmed Şevkî'nin

⁷Zehra Gülay Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrâhim Naşrallah'ın Yeri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 26.

⁸Rahmi Er, *Ṭâhâ Hüseyn ve Üç Romanı (Du'âu'l-Keravân, Edîb, Şeceratu'l Bu's)* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988), 2.

⁹Abdulmuḥsin Ṭâhâ Bedr, *Taṭavvuru Rivâyeti'l-'Arabiyyeti'l-Ḥadîşe fî Mısr 1870-1938* (Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, t y), 6.

¹⁰Asiye Çelenlioğlu, "Modern Mısır Edebiyatı ve Mısır Romanı", *Social Sciences Studies Journal* 6/56 (01 Ocak 2020), 4.

¹¹Aḥmed Heykel, *Taṭavvuru'l-Edebi'l-Ḥadîş fî Mısr* (Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, 1994), 39.

¹²Heykel, *Taṭavvuru'l-Edebi'l-Ḥadîş fî Mısr*, 78-79.

¹³Recep Cinkılıç, *İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 3-4.

(1869-1932) *Varakatu'l- 'Âs*'ı, Muhammed Ferîd Vecdî'nin (1885-1954) *el-Vecdiyyât*'ı gösterilebilir. Adı geçen eserlerdeki dil ve üslûbun makâmedeki kadar ağır olmaması onları diğer eserlerden ayıran en önemli husus olmuştur. Roman yazmak maksadıyla ele alınmayan bu eserler roman olarak nitelenemezse de, edebî romanın doğuşuna büyük bir katkı sağlamışlardır.¹⁴

Roman türüne dair ilk girişimler Mısır ve Lübnan'da görülmekle beraber bunlar daha çok klasik bir anlatım türü olan maḳâmeyi yeniden canlandırma çabaları şeklinde tezahür etmiştir. Bununla beraber Batı dillerinden Arapçaya yapılan çevirilerin Arap romanına katkısı yadsınamaz. Bu çeviriler, XIX. yüzyılın son çeyreği içinde Mısır'da yayın yapan ve sayıları hızla artan gazete ve dergiler sayesinde büyük bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Edebî değeri yüksek olmayan bu romanların büyük bir kısmı aşk ve macera romanlarının çevirileridir.¹⁵

Batı edebiyatından yapılan çevirilerin devamı ile Mısır edebiyatı II. Cihan Harbine kadar Maḥmud Teymûr (1894-1973), Maḥmûd Ṭâhir Lâşîn (1894-1954), Ṭaha Ḥuseyn (1889-1973), 'Abbâs Maḥmûd el-'Akkâd (1889-1964), İbrâhîm el-Mâzinî (1890-1949) ve Tefvîk el-Ḥekîm (1902-1987) gibi yazarların romanlarına şahitlik etmiştir. Bu eserler romanın genel özelliklerini içermesi ve farklı temayüllere yer vermeleri açısından Mısır romanının gelişmesinde önemli bir yere sahiptir.¹⁶

Modern manada Arap romanı Mısırlı Muhammed Ḥuseyn Heykel (1888-1956)'in *Zeyneb* adlı romanıyla başlamıştır. Bu eserini 1914 yılında kaleme alan Heykel, entelektüel çevrenin romana olan olumsuz bakışı nedeniyle "Mısrî Fellâh" mahlasıyla yayınlamış ve bu çalışmasına *Köy Ahlâkı ve Manzaraları* ismini vermiştir. *Zeyneb*'in söz konusu tarihe kadar olan eserlerden farklı yapısı, mühim sosyal konulara yer vermesi, sağlam kurgusu ve olumlu tepkiler alması nedeniyle Heykel, ikinci baskısını 1929 yılında gerçek adıyla yapmıştır.¹⁷ 'Îsâ 'Ubeyd'in (öl. 1923) *Şurayyâ* (Süreyya) isimli romanı ise Ḥuseyn Heykel'in *Zeyneb* isimli eserinden sonra Mısır edebiyatında görülen ilk romandır.¹⁸

Ṭâhâ Ḥuseyn *el-Eyyâm* (Günler) adlı romanının ilk cildini 1929 senesinde yayımladıktan sonra el-Mâzinî de *İbrâhîm el-Kâtib* (Yazar İbrahim) adlı romanını 1931

¹⁴Cinkılıç, *İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı*, 4-5.

¹⁵Rahmi Er, "Roman (Arap Edebiyatı)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, 2008) 35/165.

¹⁶Gülyazar Sağdıç, *Muḥammed 'Abdulḥalîm 'Abdullah ve "Laḳîta, Ba'de'l-Ğurûb, Şeceretu'l-Lablâb ve Şemsu'l-Ḥarîf"* Romanlarının Çözümlemesi (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 10.

¹⁷Er, "Roman (Arap Edebiyatı)".

¹⁸Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrâhîm Naşrallah'ın Yeri*, 30.

yılında yayımlamıştır. *İbrâhîm el-Kâtib* adlı roman kadın-erkek ilişkileri üzerinde yoğunlaşmıştır. ‘Abbâs Maḥmûd el-‘Aḳḳâd’ın 1938 senesinde yayımladığı *Sâra* adlı romanı ilk psikanalitik roman olup el-‘Aḳḳâd’ın kadın-erkek ilişkilerine yönelik düşünce ve saptamalarını yansıtmaktadır. Tevfîk el-Ḥekîm, 1933 yılında ‘*Avdetu’r-Rûḥ* (Ruhun Dönüşü) ve 1938 yılında ‘*Uşfûr Mine’ş Şark* (Doğulu Bir Serçe) adlı romanlarının ardından 1944 senesinde kadınların sadakatsizliğini ele alan *er-Ribâṭu’l-Muḳaddes* (Kutsal Bağ) adlı romanını yayımlamıştır. Tevfîk el-Ḥekîm, Mısır romanında kadın-erkek arasındaki fiziksel ilişkileri ve cinsel konuları tüm açıklığıyla işleme âdetini başlatan edebiyatçı olup bu anlamda İḥsân ‘Abdu’l-Ḳuddûs (1919-1990) ve Yûsuf es-Sibâ’î (1917-1978) gibi edebiyatçılar Tevfîk el-Ḥekîm’in bu üslûbundan çok etkilenmişlerdir.¹⁹

Dönemin modern Arap edebiyatında öne çıkan isimlerden biri de İḥsân ‘Abdu’l-Ḳuddûs’tur. Yayımlı hayatına 1935 senesinde kendi ismini kullanmadan kaleme aldığı *Âḥîran Vecedtuk* (Sonunda Seni Buldum) adlı eseriyle başlayan yazarın kendi adıyla kaleme aldığı ilk eseri ise 1938 senesinde Rûzu’l-Yûsuf dergisinde yayımladığı *el-Fustân* (Fistan) isimli öyküsüdür.

Başlangıçta Rûzu’l-Yûsuf dergisinde haftalık kısa hikâyeler kaleme alan yazar, daha önce Rûzu’l Yûsuf dergisinde yayımlanan bazı öykülerini 1948 senesinde derleyerek *Şâni’u’l- Ḥubb* (Aşkın Mimarı) isimli ilk öykü seçkisinin yayınlar. 1954 yılında da çalışmamıza konu olan *Ene Ḥurra* (Ben Özgür Bir Kadınım) adlı ilk romanı okur ile buluşur.²⁰

Dönemin en önemli yazarlardan biri de Necîb Maḥfûz (1911-2006) olmuştur. Birbirinden farklı türde eserler kaleme alan Maḥfûz ‘*Abesu’l-Aḳdâr* (Kaderin Cilvesi, 1939), *Râdûbîs* (1943) ve *Kifâhu Ṭîbe* (Tibe’nin Mücadelesi, 1944) tarihi roman, *el-Ḳâhiretu’l Cedîde* (Yeni Kahire, 1945)²¹, *Ḥânu’l-Ḥalîlî* (Hân el-Halîlî, 1946)²², *Bidâye ve Nihâye* (Başlangıç ve Son, 1949) ve *Zuḳâḳu’l-Midak* (Midak Sokağı, 1949) toplumcu gerçekçi romanlar, *Beyne’l-Ḳaşrayn* (Saray Gezisi)²³, *Ḳaşru’ş-Şevḳ* (Şevk Sarayı) ve *es Sukkerîyye* (Şeker Sokağı)²⁴ realist, *Evlâdu Ḥâratinâ* (Mahallemizin Çocukları, 1959)²⁵, *el-Lişşu ve’l-Kilâb* (Hırsız ve Köpekler, 1961), *Mîrâmâr* (1967) adlı romanları ise sembolik

¹⁹Cinkılıç, *İḥsân ‘Abdu’l-Ḳuddûs’un Romanlarında Kadın İmajı*, 9-10.

²⁰Cinkılıç, *İḥsân ‘Abdu’l-Ḳuddûs’un Romanlarında Kadın İmajı*, 10.

²¹"Savrun Kahire" adı ile Türkçeye tercüme edilmiştir. Çev. Halim Öznurhan, Meneviş Kitapları, 2005.

²²"Han el Halili" adı ile Türkçeye tercüme edilmiştir. Çev. Bedrettin Aytac, Hit Kitap Yayıncılık, 2011.

²³"Saray Gezisi" adı ile Türkçeye tercüme edilmiştir. Çev. Işıl Alatlı, Hit Kitap yayıncılık, 2008.

²⁴"Şeker Sokağı" adı ile Türkçeye tercüme edilmiştir. Çev. Işıl Alatlı, Hit Kitap yayıncılık, 2008.

²⁵"Cebelavi Sokağının Çocukları" ismi ile Türkçeye tercüme edilmiştir. Çev. Leyla Tonguç Basmacı. Turkuvaz Kitap, İstanbul, 2008.

tarzda yazdığı romanlardır. Necîb Maḥfûz 1988 yılında *Zuḡâḡu'l-Midaḡ* adlı eseriyle Nobel Ödülüne layık görülmüştür.

Necîb Maḥfûz gibi ‘Abdulḡamîd Cûde es-Seḡḡâr (1913-1974) da önce tarihi sonra da toplumcu gerçekçi romanlar yazmıştır. Özellikle sosyalizmin revaç bulmasıyla toplumcu gerçekçilik akımı romanda adeta bir moda haline gelmiştir. ‘Abdurraḡmân eş-Şerḡâvî'nin (1920-1987) *el-‘Ard* (Toprak), *el-Fellâḡ* (Çiftçi), *Ḳulûb Ḥâliye* (Boş Kalpler) ve Yûsuf İdrîs'in (1927-1991) *el-Ḥaram* (Haram, 1958) isimli eserleri bu minvalde zikredilebilecek eserler arasındadır. Romantizm akımından etkilenen Yûsuf es-Sibâ'î, Muḡammed ‘Abdulḡalîm ‘Abdullah (1913-1970) ve İḡsân ‘Abdu'l-Ḳuddûs gibi yazarlar, kaderiyle baş başa bırakılmış, çaresiz ve fedakâr orta tabakadan kahramanların hikâyesini ele alan aşk ve sevgi temalı romanları okurun takdirini kazanmıştır.²⁶

Dönemin önemli roman yazarlarından biri olan Mısırlı Yûsuf İdrîs 1951-1980 yılları arasında yedi roman kaleme almıştır. *Kıssatu Hubb* (Bir Aşk Hikâyesi, 1956), *el-Ḥaram* ve *el-‘Ayb* (Ayıp, 1962) Yûsuf İdrîs'in önemli romanlarındandır.²⁷ Mısırlı okurlar, "Akademisyenlerin Nesli" olarak anılan ve her biri üniversite mezunu olan Necîb Maḥfûz, ‘Abdurraḡman Munîf (öl. 2004), İḡsân ‘Abdu'l-Ḳuddûs, ‘Abdulḡamid Cûde es-Saḡḡâr, Yûsuf İdrîs ve Yûsuf es-Sibâ'î gibi müelliflerin adlarını 1952 ihtilâli esnasında duymaya başlamıştır. İḡsân ‘Abdu'l-Ḳuddûs Hukuk, ‘Abdulḡamid Cûde es-Saḡḡâr İktisat, Yûsuf İdrîs Tıp, Yûsuf es-Sibâ'î Harp Akademisi, dönemin romanının zirvesi Necîb Maḥfûz Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, Abdurraḡman Munîf ise İktisat Fakültesi doktora mezunudur.²⁸

Mısır'da erkek edebiyatçıların yanı sıra 1960'lı yıllardan sonra pek çok kadın edebiyatçı da roman ve öykü türlerinde eseler kaleme almıştır. Laṡîfe ez-Zeyyât (1923-1996), Nevâl es-Sa'dâvî (1931-2021), Elîfe Rif'at (1930-1996) ve Selvâ Bekr (d.1949) bu dönemde öne çıkan kadın yazarlardan bazılarıdır.²⁹

Modern Arap edebiyatında romanın tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu aşamalara değindik ve romanın ortaya çıkışı ve gelişmesinde Mısır edebiyatının ve Mısırlı yazarların katkılarını izah etmeye çalıştık.

²⁶Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrâhim Naşrallah'ın Yeri*, 32.

²⁷Cinkılıç, *İḡsân ‘Abdu'l-Ḳuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı*, 12.

²⁸Humeyd Ekberî, “Modern Arap Romanı: Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri-3: Modern Arap Hikâyeciliğinin Oluşum Dönemi”, çev. Murat Göçer (10 Mayıs 2008).

²⁹Er, “Roman (Arap Edebiyatı)”, 35/165.

1.3. Araştırmanın Konusu ve Özgünlüğü

Araştırmamızın konusunu, İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve *Ene Hurra* adlı eserinin teknik ve tematik açıdan incelenmesi oluşturmaktadır. Yazarın romanlarına dair ülkemizde yüksek lisans ve doktora düzeyinde birer çalışma yapılmıştır. İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un *Sukûb fi's-Sevbi'l Esved* adlı eserinin teknik ve tematik yönden incelenmesi Hatice Tuğral tarafından yüksek lisans çalışması, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı* başlıklı doktora çalışması da Recep Cinkılıç tarafından yapılmıştır. Rahmi Er'in *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs ve el-Visâdetu'l-Hâliye Koleksiyonu* ile Ökkeş Hengil'in *el - Haîr Beyne'l - Helal ve'l - Haram* adlı çalışmaları İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un Türkçeye kazandırılan diğer eserleridir.

1.4. Araştırmanın Önemi ve Amacı

İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs Modern Mısır edebiyatında çok sayıda roman ve hikâye kaleme almış önemli bir yazardır. Hem romantik ve gerçekçi üslûbu aynı anda kullanması hem de roman ve hikâyelerinde seçtiği temalar Mısır edebiyatında ilgi çekmiştir. Yazar toplumsal meseleleri ele alarak bunlara çözüm yolları aramaya çalışmış ancak Mısır'ın dini ve kültürel hassasiyetlerinin yanı sıra sosyolojik yapısını göz ardı etmiştir. Modern Mısır romanının ülkemizde birçok örnekleri incelenmiş olmasına rağmen İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un eserlerine çok fazla yer verilmediği anlaşılmıştır. Amacımız Arap âleminde tanınan ancak ülkemizde eserleri yeteri kadar bilinmeyen ve araştırılmayan İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un *Ene Hurra* adlı romanını ve hayatını inceleyerek akademik çalışmalara katkı sağlamaktır.

1.5. Araştırmanın Metodu

Araştırma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Arap romanının ortaya çıkış safhaları ve gelişim sürecinin yanı sıra Mısır ve Arap edebiyatında romanın tarihsel süreç içerisinde yaşadığı gelişmelere değinilmiştir. Mısır edebiyatının bu nesir türüne sağladığı katkı ve oynadığı rol izah edilmeye çalışılmıştır. Birinci bölümde, İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmanın ikinci ve esas bölümünde ise yazarın *Ene Hurra* adlı romanı teknik ve tematik açıdan incelenmiştir. *Ene Hurra* adlı roman tanıtılmış, olay örgüsü ve şahıs kadrosu hakkında bilgi verilmiştir. Anlatıcı, bakış açısı, zaman, mekân, dil ve üslûp gibi yapısal unsurlar incelenmiş ve romanda işlenen temalara değinilmiştir.

2. İHŞÂN ‘ABDU'L-ĞUDDÛS'UN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

2.1. Hayatı

İhşân ‘Abdu'l-Kuddûs'un Rûzu'l-Yûsuf diye de tanınan annesi Faţıma el-Yûsuf Lübnan köylerinden birinde doğar ve küçüklüğünden itibaren yetim kalır. Önce babasının bir arkadaşı onu yanına alıp bakımını üstlenir. Ancak daha sonra bir tiyatrocu olan İskender Ferah (öl. 1916) onun bakımını üstlenerek kendisiyle beraber İskenderiye'ye götürür. Faţıma el-Yûsuf, şöhretin ilk adımlarını İskender Ferah'ın “el-Cavkatu't-Temsiliyye” adlı tiyatro ekibinde atar. Daha sonra ‘Aziz ‘İd (öl. 1942) ile tanışır. Faţıma'nın yeteneğini fark eden ‘Aziz ‘İd, bakımını üstlenmek üzere onu yanına alıp ona okuma ve yazma öğretir. İhşân ‘Abdu'l-Kuddûs'un annesi Faţıma Hanım ile o dönemlerde bir kamu kuruluşunda memur olan babası Muhammed Bey el-Ehli Kulübünde bir parti esnasında tanışırlar. Bu buluşma sanata, hayata ve evliliğe dair bir birliktelik kuracak olan ikilinin ilk buluşması olur. Ancak “Her zaman gemicinin istediği rüzgâr esmez.” Zira Muhammed Beyin babası Ahmed Rıdvân bu evliliğe karşı çıkar. Ancak oğlu Muhammed babasını dinlemez ve 1917 yılında Rûzu'l-Yûsuf ile evlenir. Bunun üzerine Şeyh Rıdvân oğlu Muhammed ile bağlarını koparır ve onu evinden kovar. Muhammed Bey kamudaki görevinden de istifa eder ve kendini tamamen sanat ve tiyatroya adar.³⁰

Mesleğini bıraktıktan sonra kendini sanat ve tiyatroya adayan Muhammed ‘Abdu'l-Kuddûs ‘Aziz ‘id, Necîb er-Reyhânî (öl. 1949), Suleymân Necîb (öl. 1955) ve Muhammed Kerîm (öl. 1972) gibi dönemin tiyatro alanında şöhret kazanmış şahsiyetlerle çalışır.³¹ Muhammed ‘Abdu'l-Kuddûs mütedeyyin bir ailede yetişir. Zira Muhammed Beyin babası Şeyh Ahmed Rıdvân dönemin Ezher âlimlerinden biridir.³²

İhşân Beyin babası Muhammed Bey, 1888 senesinde Kâhire'de doğar ve Kâhire Üniversitesi Mühendislik Fakültesi'nden mezun olur.³³ Uğşur Sanayi Mektebinde bir sene müdürlük görevinde bulunduktan sonra tekrar Kâhire'ye döner. Ulaştırma Bakanlığı'nda bir süre mühendis olarak çalışır ancak mühendislikten daha ziyade tiyatroya ilgi duyar. Ezher

³⁰Emîra Ebu'l-Futûh, *İhşân ‘Abdu'l-Kuddûs Yetezekker* (Kahire: el-Hey'etu'l-Mısıriyyetu'l-‘Âmme li'l-Kitâb, 1982), 14-15.

³¹Hatice Tuğral, *İhşân ‘Abdu'l-Kuddûs'un Şukûb fi's-Sevbi'l-Esved Adlı Eserinin Teknik ve Tematik Yönden İncelenmesi* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 29.

³²Ebu'l-Futûh, *İhşân ‘Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 13.

³³Racâ' en-Nakşâş, *Ricâl min Bilâdi* (Kâhire: Atlaş li'n-Neşri ve'l-İntâci'l-‘Îlâm, 2011), 199.

âlimi babası Şeyh Rıdvân onu sanattan uzaklaştırmaya çalışır ancak başaramaz. Hayatı boyunca sanata ilgi duyan Muhammed Bey 1969 senesinde vefat eder.³⁴

Tiyatrocu olan Muhammed ‘Abdu'l-Kuddûs’un, oğlu İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs’e olan sevgisi büyüktür. “İhsân” bir kız ismi olarak bilindiği için İhsân Bey, çocukluk yıllarında arkadaşları arasında alay konusu olur. Babası, oğluna moral vermek ve onun erkekliğini vurgulamak amacıyla İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs daha sekiz yaşındayken sahnelenen piyeslerden birine "İhsân Bey" ismini verir. Bu oyun bir süre sonra filme aktarılır ve Mısır sinemasındaki ikinci film olur.³⁵

İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs’un annesi ve babası iki ayrı dünyanın insanlarıdır. Muhammed Bey, yarını düşünmeyen hayal dünyasında yaşayan, Faṭıma Hanım ise yetim büyüyen hayatın zorluklarını yaşayan ve ne istediğini bilen biridir. Evlendikten iki yıl sonra Faṭıma Hanım, İhsân Bey’e yedi aylık hamileyken ikili boşanır. İki ay sonra yani 1919 yılında ‘Abdu’l-‘Aziz Caddesinde bulunan Dr. Sâmi Hastanesinde İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs dünyaya gelir.³⁶

Faṭıma el-Yûsuf boşandıktan sonra 1923 yılının sonlarında İhsân Bey dört yaşındayken Zeki Tuleymât (öl. 1982) ile evlenir. Zeki Bey, İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs’e gerçekten de büyük bir sevgi ve şefkat gösterir. ‘Abdu'l-Kuddûs de Zeki Beyi sever, ona saygı duyar ve kendisine “Zeki Baba” diye hitap eder.³⁷ İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs’un babası Muhammed Bey ise Faṭıma Hanımdan boşandıktan sonra başka bir kadınla evlenmez. Çünkü evlendiği takdirde oğlu İhsân’ın bu durumdan olumsuz etkileneceğini düşünür. Oğlunun geleceğine önem veren Muhammed Bey onun eğitimiyle yakından ilgilenir. Yazar babasının bu durumunu şu sözlerle ifade eder:

“Babam geleceğim için çok endişe duyuyordu. Daima beni bir okuldan diğer bir okula nakletmesinden anlaşıyordu. Nerede daha iyi bir okulun varlığını duysa beni o okula naklettirirdi. Bu zaman zarfında ‘Abbâsiyye’deki Berâmûnî İlkokulu, Bâbu'l-Futûh’taki Silahtar İlkokulu, Şobra’daki Nîl ve Halîl Ağa İlkokulları arasında gittim geldim. Hatta Halil Ağa ilkokulunun müdürü, beni üçüncü sınıftan birinci sınıfa kaydetmişti. Silahtar İlkokulu’ndaki müzik öğretmenin ‘Abdu'l-Vehhâb (öl. 1991) olduğunu anımsıyorum. ‘Abdu’l-

³⁴Recep Cinkılıç, “İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs’un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği”, *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2 (Mart 2015), 168.

³⁵Cinkılıç, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs’un Romanlarında Kadın İmajı*, 27.

³⁶Ebu'l-Futûh, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 13-15.

³⁷Ebu'l-Futûh, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 19.

Vehhâb hoca, bana müzik öğretmeye çalışıp beni okulun korosuna almıştı. Ancak başlamadan başarısız olmuşum.”³⁸

Fatıma el-Yûsuf, İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un doğduğu dönemlerde Mısır'ın ilk tiyatro sanatçılarından biridir. Ancak Ramses tiyatrosunun sahibi olan Yûsuf Vehbî (öl. 1982) ile anlaşmazlığa düşünce tiyatroyu bırakarak gazeteciliğe atılır. Bunun üzerine 25 Ekim 1925 yılında Rûzu'l-Yûsuf dergisini çıkarır. İlk etapta çeşitli sıkıntılarla karşılaşır. Bu dergi günümüze kadar yayım hayatına devam etmekte olup bu isim Fatıma Hanımın tiyatrodaki ismidir.³⁹ Bir röportaj esnasında İhsân Beye “Anneniz dergiyi yayımlamaya başladığında zengin miydi?” şeklindeki bir soruya “Hem doğduğumda hem de annem beni yetiştirmeye başladığında annem de babam da zengin değildi. Annem okula gitmemiş ve okumayı kendi çabasıyla öğrenmişti. Sanat dersleri alıp kendinden bir “Sare Bernar eş-Şark” yarattı. Ayrıca kendisine bu neslin ‘eleştirmeni’ deniliyordu. Annem gazeteciliğe başladığında cebinde beş cüneyh vardı. Yabancı bir isim taşıyan dergi kurdu ve bu isim onun tiyatrodaki kullandığı isimdi. Bu dergiyi doğudaki en güçlü dergilerden biri yapmayı başardı.” şeklinde cevap vermiştir.⁴⁰

Fatıma Hanımın Celal Caddesinde bulunan evi derginin geçici merkezi olur. Derginin yayımı hususunda türlü sıkıntılarla karşılaşır ancak gerek kendi gayreti ve kararlılığıyla gerekse de birçok yazar ve sanatçının desteğiyle bunların üstesinden gelir. İlk sayıdan itibaren katkı sağlayan Ümmü Külşûm (öl. 1975)⁴¹, derginin geriye kalan kısımlarını arkadaşlarına dağıtmak için götürür. Derginin sayıları basılmaya devam ederken Fatıma el-Yûsuf da İbrâhîm ‘Abdulkâdir el-Mâzinî, ‘Abbâs Maḥmûd el-‘Akkâd, İbrâhîm Remzî (öl. 1949), Muḥammed Luṭfî Cum’a (öl. 1953), Zekî Ṭuleymât, Ḥabîb Câmâtî (öl. 1968) ve Aḥmed Ramî (öl. 1981) gibi yazarları kendi etrafında toplamayı başarır. Bu edebiyatçılar herhangi bir ücret almadan dergide yazılar kaleme alırlar. Fatıma Hanım da herhangi bir kazanç elde etmemesine rağmen durmadan çalışır.⁴²

³⁸Ebu'l-Futûḥ, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 18. Ayrıca bkz; Cinkılıç, “İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği”, 169.

³⁹en-Nakkâş, *Ricâl min Bilâdi*, 197-198.

⁴⁰Reşîd ez-Zevvâdî, *Eḥâdis fi'l-Edeb* (Kâhire: el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-‘Âmme li'l-Kitâb, 1986), 55.

⁴¹Asıl adı Fatıma bint eş-Şeyḥ el-Muezzin İbrahim es-Seyyid el-Baltacı olup daha çok “Ümmü Külşûm” diye tanınmaktadır. el-Camiatu'l ‘Arabiyye, Kaysaretu's-Şark, Fennanetu's-Şeab, gibi birbirinden farklı unvanlarla anılmakta ve tanınmaktadır. Mısırlı bir şarkıcı ve aktördür. Detaylı bilgi için bkz; “Ümmü Külşûm”, 23 , *ويكيبيديا*, Aralık 2024.

⁴²ez-Zevvâdî, *Eḥâdis fi'l-Edeb*, 56.

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs annesi Rûzu'l-Yusuf’u “vefa okulu” diye tanımlar, sabrı ve vefayı da ondan öğrendiğini aktarır. Yazarın annesine olan sevgisi çok büyük olup *fî Beytinâ Racul* (Evimizde Bir Adam Var) adlı eserini aşağıdaki satırlarla annesine armağan eder:

“Bizlere devrimi öğreten okulun sahibi olan hanımefendiye... Anneme, hak ve hürriyet için isyan eden tüm devrimcilerin annelerine... Faţıma el-Yûsuf Hanımefendiye.”

İhsân Bey annesiyle zaman zaman fikir ayrılıkları yaşamasına rağmen onu çok sever. Annesinin çalışan bir kadın olmasına rağmen kendisine çalışmayan annelerden daha çok şefkat gösterdiğini belirtir, yemek başta olmak üzere ev işlerinde çok maharetli olduğunu ve çalışan bir kadın olmasına karşın evdeki işlerini de ihmal etmediğini ifade eder. Yazar, annesi hakkında ayrıca şunları aktarır:

“Mısır toplumu, hususiyetle edipler annemi çok takdir ederlerdi. Çünkü annem vefâlı olup ülkesini çok seven biriydi. Bu nedenle el-‘Akkâd, el-Mâzinî, Zekî Tuleymât, İbrâhîm Remzî, Muhammed Luţfî Cum’a, Aĥmed Ĥayrî, Ĥabîb Câmâtî ve daha birçok edîbi Rûzu'l-Yûsuf' dergisinde toplayarak okurla buluşturdu. Rûzu'l-Yûsuf siyasî bir dergiye evrilince annem efendilerin devrimi diye bilinen 1919 Devrimi sırasında Sa’d-Zağlûl’un (öl. 1927)⁴³ demeçler verdiği siyasî partilere gidip geldi.”⁴⁴

‘Abdu'l-Ğuddûs, annesinin Sa’d-Zağlûl’un demeç verdiği yerlere gitmesinin sebebini, onun demeçlerini okuyucuları için derlemek ve halkın İngilizlere karşı

⁴³Sa’d Zağlûl İngiliz işgalinin altında Mısır’da bağımsızlık mücadelesine liderlik eden önemli bir siyasetçidir. Ezher Üniversitesi’nde eğitim görmüş, ardından Paris Üniversitesi’nde hukuk diploması alarak eğitimini tamamlamıştır. Cemâleddîn-i Efgânî ve Muhammed Abduh gibi şahsiyetlerle tanışmış ve Efgânî’nin derslerine katılmıştır. Eğitim ve adalet bakanlıklarının yanı sıra meclis başkanlığı gibi önemli görevlerde bulunmuştur. İngiliz işgaline karşı direnişin lideri olarak 1919 Devrimi’ni başlatmış, halk hareketleriyle Mısır’ın aralıklı mücadelesinde etkili olmuştur. Zağlûl, 1924’te başbakan olduğunda Mısır’ın tam bağımsızlığı için çalışılmış, anayasal bir yönetim ve krallığın yetkilerinin sınırlandırılmasını savunmuştur. Mısır tarihinde hem modernleşmenin hem de savaşla mücadelesinin simgesi olmuştur. “SA’D ZAĞLÛL”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 03 Ocak 2025).

⁴⁴Cinkiliç, İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs’un Romanlarında Kadın İmajı, 28-29.

ayaklanmasını sağlamak şeklinde açıklar.⁴⁵ Annesine çok düşkün olan İhsân Bey, annesinin 1958 yılında vefat ettiği güne dair şu ifadeleri aktarır:

“Hakikaten unutulmaz bir gündü. Binler Tahrîr Meydanı'ndaki Ömer Mukrim Camisi'nden alınan cenazenin peşinden gidiyordu. En önde Cemâl Nâsır'ın milletvekilleri yer alıyordu. Annem mezara götürülürken insanlar onun için gözyaşı döküyordu. Milyonlarca Mısırlı annemi son yolculuğuna uğurlamak için yollara dökülmüştü. Yumuşak yataklarda dünyaya gelmemiş olan annem, hem çocuk yaşta yetim ve öksüz kalmış hem de sevgi ve şefkat görmemişti.”⁴⁶

Yönetmen ve senaryo yazarı olan İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un babası Muhammed Bey, oğlu İhsân'ın bir zamanlar kendisinin de hayalini kurduğu başarılı bir edebiyatçı olmasını arzular. İnatçı bir gazeteci ve güçlü bir siyasetçi olan annesi Faṭıma Hanım ise biricik oğlunun başarılı bir gazeteci olmasını arzular.⁴⁷ Gazeteci ve edebiyatçı kimliğine sahip olan yazarın bir nevi hem annesinin hem de babasının arzuladığı mesleği yaptığı söylenebilir.

İhsân Bey annesiyle babası boşandıktan sonra on sekiz yaşına kadar büyükbabasının evinde kalır ve bu husus karakterinin şekillenmesinde belirleyici olur. Dedesi Şeyh Ahmed Rıdvân el-Ezher mezunu olup şer‘î mahkemelerde başkâtiplik yapar. Eğitimi ve kültürü nispetinde dindar biri olan Şeyh Ahmed bütün ailenin dini emirlere ve geleneklere uymasına özen gösterir. Öyle ki ailesindeki bütün kadınlara balkona dahi örtüsüz bir şekilde çıkmayı yasaklar. Diğer yandan ise büyük sanatçı, başarılı gazeteci ve liberal bir kadın olan annesi Rûzu'l-Yûsuf ise büyük şairlerin, edebiyatçıların, siyasetçilerin ve sanatçıların katıldığı siyasi ve kültürel toplantılar düzenler. İhsân Bey, dedesi ve Ezher âlimi arkadaşlarının olduğu dini meclise katılıp buradaki maneviyatını alır. Daha bunu sindiremeden bunun tamamen zıttı olan annesinin olduğu meclise gider. Aynı zaman diliminde birbirinden tamamen farklı olan bu iki ortam ilk zamanlarda yazarın kafasını karıştırır. Ancak daha sonra bu duruma alıştığını ve bunun hayatının bir gerçeği olduğunu ifade eder.⁴⁸

⁴⁵Ebu'l-Futûh, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 56. Cinkılıç, “İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği”, 170.

⁴⁶Cinkılıç, “İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği”, 170.

⁴⁷Ebu'l-Futûh, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 68.

⁴⁸Ebu'l-Futûh, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 11-12.

Yazar bu iki meclis arasındaki farklılıkların karakterinin ve zihniyetinin oluşmasında büyük bir etkisinin olduğunu belirtir. Bazı şeyleri anlamaya başladıktan sonra bu iki fikirden hangisinin doğru olduğunu sorgulamaya başlar ve kendini bu iki görüş arasında şaşırılmış halde bulur. Yazar, annesine eziyet ettiğini düşündüğü dönemin toplumsal kurallarını çocukluğundan beri onaylamadığını aktarır.⁴⁹

İhsân Bey, dedesinin evinde halası Ni'met Rıdvân Hanımdan büyük bir sevgi ve şefkat görür. On sekiz yaşına kadar büyükbabasının evinde yaşayan İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs daha sonra annesiyle yaşamaya karar verir. Yazar o günleri şu sözlerle ifade eder:

“Aslında iki ateş arasındaydım... Halamı çok seviyordum. Ancak hem evlat olmayı tatmak hem de annemin annelik duygusunu tatmasını istiyordum. Değerli halam, bana olan yükümlülüğünü bir gün dâhi olsun aksatmadı. Hatta dedemin ölümünden sonra halama duygusal anlamda daha çok bağlandım. Halam Ni'met Hanım, Milli Eğitim Bakanlığı'nda memur olan Muhammed Fâik Beyle evlidir. Halam ev hanımıdır. Üç erkek, bir kız çocuğu annesi olan Ni'met Hanımın erkek evlatlarından biri Kültür Bakanlığı eski müşaviri olup sanatçı ve müzisyendir. Halamın bana olan hislerinin içtenliğini ve sevgisini hissediyordum. Annem bana hayat vermişse, halam da yeğenine olan asil muhabbetinden ve yeğeninin başarısından başka hiçbir karşılık beklemeksizin, ona hayatta kararlı olmayı öğretmiştir. Dedem, ne babamın hayatı gibi bir sanatçı hayatı ne de annemin yaşadığı ortam gibi bir ortamda yaşamamı istiyordu... Annemin tiyatrocı olması nedeniyle, dedemin annemi benden ayırmasına neden olan inadı, dikkafalılığı ve sertliğine rağmen, ben büyüdükçe, dedem torununun annesinden ayrı kalmaması gerektiğini kavradı. Cuma günleri annemi görmeme izin verdi. Ancak ben kendimi her zaman annemi görmeye gelen herhangi bir ziyaretçi gibi hissediyordum. Dedemin evi 'Abbâsiyye'deki Nuşayr Mahallesi'nde, annemin evi ise Celâl Mahallesi 'İmâduddîn Caddesi'ndeydi. Annem, Ahmed Şevkî'ye ait olan apartmanın bir dairesinde ikâmet ediyordu.”

⁴⁹İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs'un kendi dilinden hayat hikâyesini anlattığı yazının tamamı için bkz. İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs, *Şukûb fî's-Şevbi'l-Esved* (Kâhire: Mektebetu'l-Usra, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l 'Âmme li'l-Kitâb, 1988). Giriş Bölümü.

Yazar uzun bir süre halasını annesi olarak bilir. Halasının yanında kaldığı günleri şu sözlerle aktarır:

“Bir hanımefendi her cuma günü dedemin evine gelir, dış kapıda bekler ve içeriye girmezdi. Bu kadın geldiğinde beni dışarıya çıkarırlar, kadın da bana sarılırdı. Bu hal haftanın her cuma günü tekrarlanırdı. Aklım ermeye başladığında kapıda bekleyen kadının annem, annem diye bildiğim kadının da halam olduğunu öğrendim.”⁵⁰

On sekiz yaşına kadar annesinden ve anne sevgisinden mahrum kalan İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un o dönemlerde yaşadığı sevgi açlığı eserlerine mübalağalı cinsel yaşamlar şeklinde yansımış olabilir.⁵¹ Yazarın halası her ne kadar yeğenine olan sevgisini ve şefkatini fazlasıyla gösterse de hiçbir sevgi anne sevgisinin yerini tutamaz.

İhsân Beyin dedesi Şeyh Ahmed Rıdvân, Fatıma Hanım'ın Zekî Tuleymât ile hayatını birleştirdiği 1923 yılının sonlarına kadar torununa her cuma günü annesini ziyaret edip evinde kalmasına müsaade eder.⁵²

Yazar annesi, babası ve dedesinin evi gibi birbirinden farklı kültürel ortamlara gidip gelir. Bu durum on yedi yaşlarındayken psikolojisinin bozulmasına neden olur. Bilincini kaybettiği, saçlarını yolduğu, elbiselerini parçaladığı ve sinir nöbetleri geçirdiği bir psikolojik hastalık süreci geçirir. Bu nöbetler üç ay boyunca devam eder ve onu yatağa düşürür. İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs sonunda bir tavsiyeye uyarak Kur'an-Kerim'i üç defa okur ve sağlığına kavuşur.⁵³

İhsân Beyin babası Muhammed Bey, oğlu İhsân'ın tiyatro okuyup sanatçı olmasını arzular ve bunun için çok uğraşır. Ancak lise öğrenimi sırasında annesi Fatma Hanım ile halası Ni'met Hanımın sanat camiasındaki sıkıntılardan söz etmeleri onu tiyatro okuma fikrinden vazgeçirir.⁵⁴ İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs 1938 yılında hukuk fakültesine girer ve 1942 yılında mezun olur. İki sene kendi mesleğini yaptıktan sonra 1945-1966 seneleri arasında Rûzu'l Yûsuf dergisinin, 1966-1974 yılları arasında Ahbâru'l-Yevm gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yapar. 1974 yılından sonra da el-Ahrâm gazetesinde köşe yazarlığı yapmaya

⁵⁰Ebu'l-Futûh, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 16-17. Ayrıca bkz; Cinkılıç, “İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği”, 172-173.

⁵¹Cinkılıç, “İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği”, 173.

⁵²Ebu'l-Futûh, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 19.

⁵³Ebu'l-Futûh, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 27.

⁵⁴Ebu'l-Futûh, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 20.

başlar. İki senelik avukatlık tecrübesinden sonra kendini gazeteciliğe ve edebiyata veren yazar, zorluğuna rağmen gazeteciliğin eğlenceli bir meslek dalı olduğunu ifade eder.⁵⁵

İhsân Bey 1942 yılında hukuk fakültesinden mezun olduktan sonra evlenmeye karar verir. Yazar eşi ile tanışmasını ve eşine olan duygularını şu satırlarla dile getirir:

“Her şey bir aşure tabağıyla başladı. Bir aşure gecesi idi. Arkadaşım Ahmed Ca’fer ile annesinin yaptığı ‘bir aşure tabağını’ onların bir aile dostuna götürmüştük. Kapıda bekledik, ancak evin hanımı, beraber aşure yemek üzere bizi içeriye davet edip salona girmemiz için ısrar etti. Bayram münasebetleri vesilesiyle bu şekilde karşılıklı hediye alışverişinde bulunmak el-Abbasiyye sakinlerinin bir geleneğiydi. Evin hanımının kız kardeşinin getirdiği leziz bir aşure tabağı sayesinde salonda bulunan Levâhız el-Muheyli’min resmini gördüm. Gözlerinden taşan keskin zekâsı ve o masum bakışları zihnimi kurcalamaya başladı. Arkadaşıma bu resimdeki kim olduğunu sordum ve bu şekilde eşimi tanımış oldum! Ardından eşimin resmi ile ilgilendiğim esnada, eşimin de ablasının evinde bulunduğunu, onun da beni gizliden gördüğünü ve uzaktan bana ilgi duyduğunu öğrenmiştim. O gecedan itibaren onun havadislerini takip ettim. Belki ona denk gelirim umuduyla ailenin bütün buluşmalarına iştirak etmeye başladım.”⁵⁶

İhsân ‘Abdu’l-Ğuddûs ile Levâhız el-Muheyli’ çifti birbirlerini severler. Her ikisi de hayat arkadaşını bulduğunu düşünür ancak Lulâ’nın⁵⁷ ailesi bu evliliğe karşı çıkar. Bunun üzerine genç çift 1943 yılında kasım ayı günlerinden bir ikindi vakti kendi aralarında anlaşarak gizliden nikâh kıyarlar. Ancak üç ay geçmeden Lulâ’nın ailesi bu evliliği duyar ve durumu kabul etmek zorunda kalır. Oğlunun yaşının küçüklüğü nedeniyle bu evliliğe razı olmayan Fâtıma el-Yûsuf hariç herkes bu büyük aşkın destekçisi olur. Bu evliliğe çok mutlu olan İhsân Beyin babası Muhammed ‘Abdu’l-Ğuddûs, oturduğu evini boşaltıp yeni evli çifti bırakır ve kız kardeşinin yanına, babasının evine taşınır.⁵⁸

Yazar evliliği temelde kadın ile erkek arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir müessese olarak görür. Esas olanın evliliğin insanlara duyurulması olduğunu düşünür. Ayrıca gizli

⁵⁵Cinkılıç, *İhsân ‘Abdu’l-Ğuddûs’un Romanlarında Kadın İmajı*, 35.

⁵⁶Ebu’l-Futûh, *İhsân ‘Abdu’l-Ğuddûs Yetezekker*, 23. Cinkılıç, *İhsân ‘Abdu’l-Ğuddûs’un Romanlarında Kadın İmajı*, 42-43.

⁵⁷Yazar eşine Levahız’ın kısaltması olarak Lula diye hitap etmektedir.

⁵⁸Ebu’l-Futûh, *İhsân ‘Abdu’l-Ğuddûs Yetezekker*, 24-27.

evliliklerin ne Allah ne de toplum nezdinde geçerliliğinin olmadığını düşünür.⁵⁹ Bu nedenle Lulâ'nın ailesinden bu evliliğe onay çıktıktan sonra herkesin önünde yeniden nikâh kıydırır.

Yazar, Rûzu'l-Yûsuf dergisinde çalışmaya başlaması hususunda şu ifadeleri aktarır:

“Annem benim siyasi bir yazar ve gazeteci olarak kendimi ispat ettiğime emin olduktan sonra siyasi yazılar gibi edebi ürünler yayınlamam hususunda da bana aynı özgürlüğü tanıdı. O günden itibaren hayatım boyunca onur duyacağım hikâyelerimi yayımlamaya başladım. Rûzu'l-Yûsuf'ta çalışmaya başladığımdan bu yana hikâyelerimi ve makalelerimi başka gazetelerde de yayımlamayı temenni ettim. Çünkü hikâyelerimi ve makalelerimi herhangi bir gazetede de yayımlayabilecek bilgi ve birikime sahip olduğumu kendime ve insanlara kanıtlamam gerekiyordu.”⁶⁰

İhsân Bey ve eşi Lulâ Hanım evliliklerinin başında maddi sıkıntılar yaşarlar. Yazar Rûzu'l-Yûsuf dergisinden aylık on iki cüneyh ve avukatlık stajından beş cüneyh kazanır.⁶¹ Dönemin Mısır şatlarında toplamda on yedi cüneyh ile ev geçindirmek oldukça güç olmalıdır. Buna rağmen Levâhız Hanım eşi İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un bu zor zamanlarında yanında durur ve o zor günleri beraber atlatırlar.

Yazar eşi Lulâ'ya olan sevgisini ve onun hayatındaki yerini şu satırlarla ifade eder:

“Birçok insan buna inanmıyor ama bu bir gerçektir. O benim ilk ve son aşkımdır. Onu 1942 yılının başlarında o sıralarda hukuk fakültesinde öğrenciyken tanıdım. Onu tanıdığım zamandan şu ana kadar hiçbir kadın Lulâ'nın bende yerini değiştirememiştir. Eğer bana güvenmeseydi hayatımın baharındayken bağımsızlığımı elde etme cesareti bulamazdım. Bu durum, annem Faţıma Hanımın hayatımı kendi imkânlarımla devam ettirebileceğine güvenmesini sağladı. Lulâ, bana hayatında eşinin rolünü kavrayan ve onun yaşamının farklı dönemlerinde yüzleştiği koşullara uygun olarak bu rolü şekillendiren kusursuz bir kadın görüntüsü takdim etti. Hayatımın başlangıcında gelirim on cüneyhi geçmediği sıralarda çetin zamanlar ve günler

⁵⁹İhsân 'Abdu'l-Kuddûs, *Eyyâmu Şebâbî* (Kâhire: Dâru Ahbârî'l-Yevm, 1999), 69-70.

⁶⁰'Abdu'l-Kuddûs, *Şukûb fî's-Şevbi'l-Esved*. Giriş Bölümü.

⁶¹Ebu'l-Futûh, *İhsân 'Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 25.

geçirdik. Lulâ'nın o dönemler tek gayesi ve fikri bu azıcık tutarla uygun bir yaşam sürdürebilmenin seçeneklerini bulmaktı. Hayatım değişmeye ve ekonomik sorunlarımı geride bırakmaya başladığımda eşim hayatımdaki rolünü değiştirmek için akıllıca davrandı. Basit bir miktar olan kazancımın ayın bitimine kadar yeterli gelmesini sağlayan vasıtaların yanı sıra vaktinin büyük bir kısmını yazmaya ayırması gereken bir yazar olan eşini pek çok kadının kocalarının zihinlerini kurcalayan günlük uğraşlardan uzak tutmaya varıncaya kadar akıllıca hareket etti. Böylelikle eşim sorumluluklarıyla hayatımda çok mühim bir konuma ulaştı. Eşimin hayatımdaki rolünü bir şirket yahut müessesenin başında bulunan yönetim kurulu başkanının rolüne benzetmem mümkündür. Eşim Lulâ'nın, hayatımın yönetim kurulu başkanı olduğunu içtenlikle söyleyebilirim. Avrupalı tiyatro tarihçileri Strindberg'i⁶² yok olma ve parçalanmanın bir örneği, ferdî ve içtimai dağılmanın zirvesi şeklinde görmektedirler. Evliktan önce benim hayatımın da bu kaybolan yazar Strindberg'in hayatı süresince karşı karşıya kaldığı tüm kötülüklerden bir farkı bulunmamaktaydı. Hasbelkader hayatımın dengesini yeniden sağlayan hakiki aşka denk geldim; Strindberg'in de böyle bir aşkı aradığını ancak bulamadığını düşünüyorum.⁶³

Eşi Levâhız el-Muheylimî'yi çok seven İhsân Bey, *Lâ Tuṭṭî'i's-Şems* (Güneşi Söndürme) adlı eserini şu cümlelerle ona ithaf eder:

“Hayret belirsizliğini ve aşkı benimle beraber gönüllerimize işleyen hanımefendiye, öyle ki beraber güneşin kıyısına vardık...

İsyanımı koruyan sessizliğim, endişemi gideren sabrım, sanatıma ışık tutan zihnim, kusurlarımı hoş gören affedişim...

Çocukluğumun hayali, gençliğimin kaynağı, yaşlılığımın huzuru...

Eşime...

Aşk kalbimizde...⁶⁴

⁶²Tam adı Johan August Strindberg (1849–1912), İsveçli bir oyun yazarı ve romancıdır. Oyunlarının yanı sıra romanları ve öyküleriyle de tanınır. Detaylı bilgi için bkz; “August Strindberg”, *Vikipedi*, 22 Eylül 2024.

⁶³Ebu'l-Futûh, *İhsân 'Abdu'l-Ḳuddûs Yetezekker*, 22-23. Ayrıca bkz; Cinkılıç, “İhsân 'Abdu'l-Ḳuddûs'un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği”, 179-180.

⁶⁴İhsân 'Abdu'l-Ḳuddûs, *Lâ Tuṭṭî'i's-Şems* (Kâhire: Dâru Ahbâri'l Yevm, 1998).

Yazar ve eşi ekonomik açıdan kendilerini hazır hissettikten sonra çocuk yapmaya karar verirler ve Muḥammed ile Aḥmed adında iki çocukları olur. Muḥammed, İḥsân Beyin dedesi Şeyḥ Aḥmed Rıdvân gibi dinine bağlı bir kişidir. Hayatını Şeyḥ Gazâlî'nin kızıyla birleştiren Muḥammed'in, Muḥammed isminde bir oğlu olur. Yazar oğlu Muḥammed'in evliliğine müdahale etmez ve kararı tamamen ona bırakır. İḥsân Beyin diğer oğlu Aḥmed ise petrol uzmanı olan Tevfîk Şevkî'nin kızı ile hayatını birleştirir. Aḥmed iş alanında eşi ise ekonomi ve siyaset alanında Amerika'da master yaparlar. Aḥmed'in de bu evlilikten Kerîm ve Şerîf adında iki oğlu olur. Böylece İḥsân 'Abdu'l-Kuddûs'un Muḥammed'ten bir Aḥmed'ten iki tane olmak üzere üç torunu olur.⁶⁵

Annesi çalıştığı için çalışan kadının evini ihmal edeceğine inanan İḥsân Bey, bu yüzden çalışmayan bir kadınla evlenir. Yazar, eşinin ev hanımı olmasını ister ve evlenmeden önce de eşi ile çalışmaması konusunda anlaşır. Yazarın eşi, parti ve eğlencelerde pek görünmez, gazete ve dergilerde de resimleri çıkmaz. Roman ve hikâyelerinin çoğunda kadının özgürlüğünü ve sosyal hayata, iş hayatına katılmasını savunan 'Abdu'l-Kuddûs, kendi eşinin çalışmasını istemez. Yazarın *İstiḳâletu 'Âlimeti Zura* (Atom Bilimcisinin İstifası) adlı öyküsü, diğer birçok eserindeki fikirlerinin tersine, kadının çalışmasına karşı olan, evinin hanımı olması gerektiğinin savunan bir öyküdür. Yazar, eserlerinde kadının sosyal hayata katılmasını, parti, kokteyl ve eğlencelerde bulunmasını ve erkeklerle dans etmesini normal görür. Bu tarz durumları teşvik eden eserler ve yazılar kaleme almasına karşın, 18 Ocak 1989 tarihinde *el-Enbâ* adlı bir gazete ile yaptığı mülakatında ise kesinlikle çalışan bir kadınla evlenmek istemediğini net bir şekilde ifade eder.⁶⁶

İḥsân Bey, söz konusu röportajını ölümünden bir yıl önce gerçekleştirir. Oysaki yazar hayatı boyunca kadının özgürlüğünü, çalışma hayatına ve sosyal hayata katılması gerektiği fikrini yazılarında ve eserlerinde işler. Ancak onun asla çalışan bir kadınla evlenmek istemediğine dair bu söylemi ve düşüncesi dikkate değer bir husustur.

'Abdu'l-Kuddûs on sekiz yaşına kadar dedesi Şeyḥ Aḥmed Rıdvân'ın mütedeyyin çevresinde yetişir. Bu durum onun hayat görüşünü ve kadının çalışması hususundaki düşüncelerini etkiler. Yazarın kadının çalışması hususundaki düşünceleri şu şekildedir:

⁶⁵Ebu'l-Futûḥ, *İḥsân 'Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 32-33.

⁶⁶Cinkılıç, *İḥsân 'Abdu'l-Kuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı*, 46.

“Daha sonra büyüyüp yetiştiğim çevreden annemin yaşadığı çevreye taşındım, onunla beraber çalışmaya ve düşüncelerimi yazıya aktarmaya başladım. Fikirlerim Şeyh Gazâlî’nin fikirlerine benziyordu. Ev uğraşı, çocukların büyütülmesi ve eşine yardım etmesi kadının tüm zamanını isteyen bir uğraş olup bu uğraşlar başka herhangi bir uğraştan daha çok, kadına gereksinim duyulan uğraşlardır. Kadının eşini seçebilme ve sevmeye hakkı kadın için istediğim en üst düzey haklar idi. Bütün yazılarım ve öykülerim -bunların en öne çıkanı da ‘Ene Hurra’ adlı eserimdir- bu eser fikirlerimi ortaya koymaktadır. Rahmetli annem, bu fikirlerimden hoşlanmıyor, fikirlerimi kabul etmiyor ve dergide yayımladığı yazılarında benimle tartışıyordu. Öyle ki bir seferinde ben radyumun kâşifi Madam Curie’nin⁶⁷ kadın için ideal bir örnek olmadığını, öyle ki onun iki kafalı bir danayı andıran müstesna bir mahluk olduğunu kaleme alana kadar.... O sıra annem bana sert bir biçimde karşı çıkarak beni gericilikle suçladı. Dergide bana cevap vermeyip beni kendi hâlime bıraktı, beni deli olmakla suçladı. Ancak fikirlerim kendiliğinden geliyordu.”

Kadının çalışmaması fikri İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs'un kafasını karıştırmaya ve en nihayetinde bu fikrini sorgulamaya başlar:

“Kendimi sorgulamaya başladım: Ev ve çocukların işleri, çocuk yetiştirmek kadının gerçekten bütün zamanını alabilir mi? Peki, erkeğin işi neden onun bütün zamanını almıyor? Erkek yalnızca yedi saat çalışıyor, geriye kalan vaktini kahvede veya gezerek tüketiyor. Kadının asıl uğraşının ev olduğunu var sayarsak, onun bütün uğraşları erkeğin işte harcadığı yedi saatten daha azdır. Kadın geriye kalan zamanını boş bir şekilde geçiriyor... Telefon görüşmeleri veya olağan ziyaretlerle... Kadının çalışması daha uygun olur. Bununla beraber çocuk büyütmesi de dâhil edilirse ev uğraşı yedi saat sürmemektedir... Onun evde boş durması, evlatlarını şımartarak boş zamanını evlatlarına harcamasına

⁶⁷Tam adı Marie Skłodowska Curie (1867-1934), radyoaktivite alanında öne araştırmalarda bulunmuş ve bu araştırmaları neticesinde Nobel Ödülü'ne layık görülmüş Polonyalı-Fransız fizikçi ve kimyagerdir. Uranyumla gerçekleştirdiği deneyler neticesinde radyoaktiviteyi bulmuştur. Toryumun radyoaktif özelliğini buldu ve radyum elementini ayırttı. 1903 Nobel Fizik ödülü sahibi, 1911 Nobel Kimya ödülü sahibi ve radyoloji biliminin kurucusudur. “Marie Curie”, *Vikipedi*, 22 Aralık 2024.

neden olmaktadır. Bu durumda kadın zayıf düşmekte ve evlatların ona olan ihtiyacından daha ziyade, o evlatlarına muhtaç duruma gelmektedir.”⁶⁸

İhsân Beyin kadının çalışmaması fikri yavaş yavaş değişir ve çalışmayan kadınları kurban kadınlar, aldatılmışlar ve zayıflar olarak görmeye başlar. Yazar kadının zamanla değişmeye başladığını, sevmeye ve eşini tercih etme hakkını kazandığını belirtir. Ancak kadının hakkını gözetmek için sevginin tek başına yeterli gelmediğini, onun kişiliğini ve ekonomik bağımsızlığını da eline alması gerektiğini, bunun da sadece çalışmakla mümkün olabileceğini savunmaya başlar.⁶⁹

‘Abdu'l-Kuddûs'un edebiyatçı kimliğinin yanı sıra gazeteci kimliği de vardır. Bu nedenle dönemin Mısır siyasetiyle meşgul olur ve yazıları bu anlamda ses getirir. İhsân Bey İhvân-ı Müslimîn Cemaatinin lideri Hasan el-Bennâ ile görüşen ilk Mısırlı gazeteci olur. Yazar bu görüşmesini *er-Racul Ellezî Yekûdu Nısfê Milyûn* (Yarım Milyon İnsanı Peşinden Sürükleyen Adam) başlığı ile Rûzu'l-Yûsuf dergisinde yayımlar. Bu görüşme, Hasan el-Bennâ'nın idam edildiği tarihe kadar devam eder ve İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs ile Hasan el-Bennâ arasında sevgi ve dostluk köprüsü kurulmasını sağlar. Hatta Hasan el-Bennâ, İhsân Beyi İhvân üyesi yapmaya çalışır ancak yazar bunu reddeder. İkili arasındaki yakınlaşma yazara imam, hoca gibi yakıştırmalar yapılmasına neden olur.⁷⁰

İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un, eserlerinde İhvânı ya da üyelerini olumsuz gösteren bir yazı bulunmaz.⁷¹ Aksine cemaat üyelerinin hapiste Kur'an-ı Kerim okurlarken ya da namaz kılarlarken maruz kaldıkları zulüm ve işkenceleri dramatik bir biçimde kaleme alır. Örneğin yazarın *el-Hayâtu Favka'd-Đabâb* (Sislerin Üstündeki Hayat) adlı eserinde İhvân üyelerinin maruz kaldıkları işkenceler cesurca anlatılır. İhsân Bey, eserin başkahramanı Münir karakterinin yakın dostu olan İhvân üyesi ‘Abdullâh'ın cezaevinde dövülerek öldürülmesi hadisesini dramatik bir şekilde okurlarına aktarır.⁷²

İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs siyasi yazıları nedeniyle hayatı boyunca sıkıntılar çeker, suikastlere uğrar ve defalarca hapse girer. Bu hapislerden ilki 1945 senesinde daha yirmi altı yaşındayken Rûzu'l-Yûsuf dergisinde kaleme aldığı *Hâze'r Raculu Yecibu En Yezhebe* (Bu Adam Buradan Gitmeli) adlı makalesi nedeniyle olur. Yazar, söz konusu makalesini Mısır'ın içişlerine karışan dönemin İngiliz büyükelçisi olan Lord Killearn için kaleme alır

⁶⁸Cinkılıç, “İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği”, 181.

⁶⁹Cinkılıç, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı*, 48.

⁷⁰Ebu'l-Futûh, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*, 80-81.

⁷¹Cinkılıç, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı*, 51.

⁷²İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs, *el-Hayâtu Favka'd-Đabâb* (Kâhire: Mektebetu Mısır, 1984), 179-181.

ve büyükelçinin hemen Mısır'dan gitmesini ister.⁷³ Bu makale Rûzu'l-Yûsuf dergisinde yayımlandıktan birkaç saat sonra İhsân Bey tutuklanır ve dergiye de el konulur.⁷⁴ Yazar, Yabancılar Hapishanesi'nde dört gün boyunca alı konulur.⁷⁵

İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs'un ikinci defa hapse girmesi, bir dizi makaleler halinde 1949 tarihinde başlayan ve Mısır toplumunda büyük yankı uyandıran *Muĥâkemetu Mucrimî Harbi Filistîn* (Filistin Savaş Suçlularının Yargılanması) başlıklı yazısı nedeniyle olur. İhsân Bey, söz konusu yazısında Mısır ordusu için ithal edilen bozuk silahların tedarik edilmesinin arkasındaki yetkililerin yargılanmasını talep eder.⁷⁶

İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs'un ortaya çıkardığı bozuk silahlar davası birçok kişinin başını ağrıtır. Söz konusu davanın zanlılarından biri olan Kral'ın amcasının oğlu Nebîl 'Abbâs Hâlîm, İhsân Beye suikast tertip ettirir. Başına ve sol kaşına bıçak darbeleri alan yazar ağır yaralanır ve ölümden döner. O dönemde bu hadisenin üstü kapatılır ancak 1952 devriminden sonra soruşturmanın üzerine gidilir ve yakalanan olayın faili, 'Abbas Hilmî'nin kendisini azmettirdiğini itiraf eder.⁷⁷

İhsân Bey 1954 tarihinde *el-Cem'iyetu's-Sirriyyetu'l-Letî Tahkum Mısır* (Mısır'ı Yöneten Gizli Örgüt) başlıklı makalesi nedeniyle üçüncü defa hapse girer. Bu makalesinde Devrim Komuta Konseyi üyelerini ve şeffaflıktan uzak yönetim biçimlerini eleştirir. 'Abdu'l-Ğuddûs bu yazısı nedeniyle tutuklanarak Savaş Hapishane konulur ve üç ay hapis yatar.⁷⁸ Yazar, Kral Faruk döneminde birçok defa hapse girer ancak bunlar genelde kısa süreli hapisler olur. Bu sonuncu hapsi diğer hapis sürelerinden daha uzun olur. İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs hükümete karşı komplo kurmakla suçlanır ve ilk etapta kırk beş gün boyunca bir hücreye konulur.⁷⁹

İhsân Bey, Temmuz 1954 tarihinde hapishaneden çıkar. Eve vardığında telefon çalar ve karşıda Cemâl 'Abdu'n-Nâsır vardır. en-Nâsır, İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs'u kahvaltıya davet eder. Bu tahliyeden birkaç ay sonra yazar, tekrar devrime komplo kurmak suçlamasıyla tutuklanır ve Savaş Hapishanesi'ne götürülür. Cemâl 'Abdu'n-Nâsır Savaş Hapishanesini arar, İhsân Beyle telefonla konuşur ve bu tutuklama için özür diler. Daha

⁷³Fâtıma Ebû Şeneb, "İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs Edîben ve Şahafiyyen, 'İftahû'l Ebvâb' Kulle'l-Ebvâb" (11 Ocak 2008); en-Nakĥâş, *Ricâl min Bilâdî*, 204-205.

⁷⁴Abdu'l-Ğuddûs, *Eyyâmu Şebâbî*, 30.

⁷⁵Cinkılıç, *İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı*, 53.

⁷⁶Ebû Şeneb, "İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs Edîben ve Şahafiyyen, 'İftahû'l Ebvâb' Kulle'l-Ebvâb" (11 Ocak 2008); Ebu'l-Futûh, *İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs Yetezekker*, 118-119.

⁷⁷Cinkılıç, "İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs'un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği", 185.

⁷⁸Ebû Şeneb, "İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs Edîben ve Şahafiyyen, 'İftahû'l Ebvâb' Kulle'l-Ebvâb" (11 Ocak 2008).

⁷⁹Ebu'l-Futûh, *İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs Yetezekker*, 188-194.

sonra yazar serbest kalır. ‘Abdu'l-Ḳuddûs bu durumu, “Muhtemelen Cemâl ‘Abdu’n-Nâşır’ın cezaevini arayıp özrünü beyan ettiği tek kişi benimdir.” sözleriyle ifade eder.⁸⁰

İhsân ‘Abdu'l-Ḳuddûs, birçok defa hapse girer. Bununla beraber onu içeri attıranlar daha sonra ondan özür dilerler.⁸¹ İhsân Bey bu durumu şu sözlerde ifade eder:

“Beni cezaevine attıranların hepsi sonrasında benden özür dilediler. Daha önce en-Nuḳrâşî Paşa ve Fuâd Sirâcuddîn benden özür dilemişlerdi. Şimdi de Cemâl ‘Abdu’n-Nâşır benden özür diliyor.”⁸²

Yazar, Mısır gazetelerinin çoğunda yüzlerce siyasi makale yazar ve bunların bir kısmını kitaplaştırır. Bunlardan en önemlileri ‘*Ala Maḳha fî Şar‘i’s-Siyâsî*, (Siyaset Caddesinde Bir Cafede, İki bölüm 1979-1980), *Havâtır Siyâsiyye* (Siyasi Hatıralar, 1979), *Eyyâmu Şebâbî* (Gençlik Yıllarım, 1980) adlı eserlerdir.⁸³

İhsân ‘Abdu'l-Ḳuddûs 4 Nisan 1968’de evinin bulunduğu caddede Alman asıllı bir şahsın kontrolündeki arabanın kendisine çarpması neticesinde ağır yaralanır. Hastaneye kaldırılan yazar, on üç gün sonra kendine gelir. Birçok kişi bu kazayı bir suikast olarak değerlendirir. Ancak kendisi de bir hukukçu olan İhsân Bey tatmin edici bir delil olmadığı için bunu suikast olarak nitelemekten kaçınır.⁸⁴

Edebiyatçı ve gazeteci kimliğiyle hem Mısır edebiyatının hem de Mısır siyasetinin önemli bir ismi olan İhsân ‘Abdu'l-Ḳuddûs, 11 Ocak 1990 yılında beyin kanaması nedeniyle kaldırıldığı hastanede hayata veda eder.

2.2. Edebî Kişiliği

İhsân ‘Abdu'l-Ḳuddûs, “Akademisyenler Kuşağı” diye adlandırılan Yûsuf es-Sibâ‘î, Necîb Maḥfûz, Muhammed ‘Abdu'l-Ḥalîm ‘Abdullah ve ‘Abdu'l-Ḥamîd Cûde es-Saḥḥâr gibi edebiyatçıların mensup olduğu ikinci kuşak yazarlarından biridir. İhsân Bey, Hüseyin Heykel, Tâhâ Hüseyn, ve el-‘Aḳḳâd’ın da aralarında olduğu birinci kuşak diye

⁸⁰Ebu'l-Futûḥ, *İhsân ‘Abdu'l-Ḳuddûs Yetezekker*, 209-215.

⁸¹Cinkılıç, “İhsân ‘Abdu'l-Ḳuddûs’un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği”, 186.

⁸²Ebu'l-Futûḥ, *İhsân ‘Abdu'l-Ḳuddûs Yetezekker*, 204.

⁸³Ebü Şeneb, “İhsân ‘Abdu'l-Ḳuddûs Edîben ve Şahâfiyyen, ‘İftahû'l Ebvâb’ Kulle'l-Ebvâb” (11 Ocak 2008).

⁸⁴Ebu'l-Futûḥ, *İhsân ‘Abdu'l-Ḳuddûs Yetezekker*, 233-234.

isimlendirilen yazarlara oranla daha açık bir dil kullanır ve toplumsal mevzulara karşı daha hassas davranır.⁸⁵

Başlangıçta siyasî makaleler yazan ‘Abdu'l-Ğuddûs, bu yönünü *fi Beytinâ Racul* (Evimizde Bir Adam Var), *Şey'un fi Şadrî* (Göğsümde Bir Şey Var) ve *er-Râkışa ve's-Siyâsî* (Dansöz ve Politikacı) gibi romanlarıyla pekiştirir. Sonrasında *Ene Hurra* (Ben Özgür Bir Kadını), *Lâ Enâmu* (Uyumuyorum), *el-Visâdetu'l-Hâliye* (Boş Yastık) ve *et-Tarîku'l Mesdûd* (Çıkamaz Yol), gibi eserleriyle pek çok edebiyatçının kaleme alma cesaretini gösteremediği kadın-erkek ilişkilerine dair temaları eserlerinde ele alır. İhsân Bey kadın psikolojisi, kadın sorunları ile kadınların karşı karşıya kaldıkları problemleri eserlerinde ele alır, kadının sosyal hayata katılmasını teşvik eden hikâye ve romanlar yazar. Cesur bir yazar olan İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs paşaların, kralların, zenginlerin ve büyük siyasetçilerin yaşam tarzlarını detaylı bir şekilde okurlarıyla paylaşır.⁸⁶

Eserlerinde nesnel ve hayali mevzuları kaleme alan yazar, hayalî mevzuları aktarırken de her zaman gerçeklikten yola çıkar, insan psikolojisindeki şüphe ve duyguları kuvvetli bir biçimde tasvir eder. İhsân Beyin eserlerinde kadın-erkek ilişkileri konusu ön plana çıkar. Yazar toplumsal ve psikolojik problemleri ele alarak bunların çözüme kavuşmasını amaçlar. Ancak bunu yaparken Mısır toplumunun sosyolojik yapısını göz ardı eder. İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs bu konuların dışında *er-Raşâşa Lâ Tezâlu fi Ceybî* (Kurşun Hâlâ Cebimde) ve *fi Beytinâ Racul* (Evimizde Bir Adam Var) adlı eserlerinde ise emperyalizm ve siyonizmle mücadeleyi konu edinir.⁸⁷ Bu iki eser, yazarın çevresinde olup biten gelişmelere duyarsız kalmadığını, içtimai ve siyasî meselelere karşı hassasiyetini gösterir.

Hişâm ‘Abdu'l-Halîm, Mısır Edebiyatının önemli simalarından Fuâd Kândîl’in İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs için “O, Kâsım Emîn’den daha kıymetli, Necîb Mahfûz’dan daha dürüst bir şahsiyettir. Kadının özgürleştirilmesi hamlesinin ilk mimarı olup okurlara roman ve hikâyeyi sevdiren en önemli yazardır.” dediğini savunur.⁸⁸

Mısır Edebiyatının büyük eleştirmenlerinden olan Racâ’ en-Nakğâş, *Ricâl min Bilâdî* (Memleketimden Adamlar) adlı kitabında ve *Fennân Kebîr, Eħabbehu'n-Nâs ve Hâşamehu'n-Nukğâd* (Halkın Sevdiği Eleştirmenlerin Düşman Olduğu Büyük Sanatçı) adlı

⁸⁵Ahmet Kazım Ürün, “‘Abdu'l-Hamîd Cûde Es-Sahhâr Ve Eş-Şâri’u'l-Cedîd Adlı Romanı”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (01 Ağustos 2003): 340-341.

⁸⁶Cinkılıç, *İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs’un Romanlarında Kadın İmaji*, 57.

⁸⁷Cinkılıç, “İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs’un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği”, 187-188.

⁸⁸Hişâm ‘Umar ‘Abdu'l-Halîm, “İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs Edîben ve Şahafiyyen, ‘S: Limâze Zalamuhu en-Nukğâd’ C: Liennehu Muħtelif” (11 Ocak 2008).

makalesinde okurların büyük ilgi göstermesine karşın eleştirmenlerin İhsân Beyin eserlerine olan kayıtsızlığını sorgular ve bu kayıtsızlığın temelindeki sebepleri şu şekilde sıralar:

Birincisi, eserlerinin daha büyük kitlelere ulaşması için İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un eserlerinde ele aldığı dili basitleştirmesini gösterir. Bunu da eleştirmenlere ve eleştiri ölçütlerine itibar etmeden yaptığını söyler.

İkincisini, İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un gazeteci kimliğinin eserlerine etki etmesi olarak gösterir. Bu durum yazarın eserlerine yoğunlaşamamasına, eserlerinde sembolik bir dil kullanamamasına ve son olarak eserlerindeki bazı kısımların gazeteci araştırması gibi detaylarla dolu olmasına sebebiyet verdiğini aktarır. Racâ’ en-Nakḫâş söz konusu duruma örnek olarak yazarın *fî Beytinâ Racul* (Evimizde Bir Adam Var) ve *Lâ Tuṭfi’i’ş-Şems* (Güneşi Söndürme) adlı iki eserini gösterir. Hikâye yazarının tarihçi ya da araştırmacı olmadığını belirten İhsân Bey, ilk zamanlarda kaleme aldığı eserlerinde gazeteci kimliğinin yazar kimliğine üstün geldiğini ve bu durumun bir noksanlık olduğunu kabul eder ve süreç içerisinde bu hatadan vazgeçtiğini ifade eder.

Üçüncüsü, ‘Abdu'l-Kuddûs'un romanın başlangıcından itibaren bir fikre sabitlenmesi ve kitabın sonuna kadar bu fikirden vazgeçmemesini gösterir. Racâ’ en-Nakḫâş, bu durum yazarın eserlerinin sanatsal kalitesinin düşmesine neden olduğunu belirtir.

Dördüncüsü, yazarın *et-Ṭarîḳu'l-Mesdûd* (Çıkamaz Yol) adlı kitabında olduğu gibi kadının özgürlüğü ve çalışan kadınların karşı karşıya kaldıkları problemler gibi geçici problemlere yoğunlaşmasını gösterir. Bunu da yazarın düştüğü hatalardan biri olarak kabul eder.

Son olarak, İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un sanatsal kabiliyetine çok fazla güvenmesi nedeniyle dünya romanındaki önemli değişiklikleri takip edememesi ve eserlerinin tamamını baştan sona aynı tarzda yazmış olmasına bağlar. Büyük eleştirmen Racâ’ en-Nakḫâş, yazarın kendini yenileyemediğini ve üslûbunu geliştiremediğini belirtir. İhsân Beyin kuşağı olan yazarların ise kendilerini geliştirdiklerini ifade eder ve bu anlamda bazı yazarları örnek gösterir. Necîb Maḥfûz'un *Zuḳâḳu'l-Midaḳ*, Fethî Ğânim'in *el-Cebel* (Dağ) ve Yûsuf İdrîs'in *Erḥaşu Leyâlî* (En Ucuz Geceler) adlı eserlerindeki üslûplarını

geliştirdiklerini ve adı geçen yazarların eğer üslûplarını değiştirip geliştirmeseydiler, şu an yakaladıkları başarıyı yakalayamayacaklarını ifade eder ve bu duruma dikkat çeker.⁸⁹

Fuâd Kândîl'e göre ise 'Abdu'l-Kuddûs'un eserlerini kaleme aldığı dil yalın ve akıcı ancak şiirsel değildir. Fuâd Kândîl bu anlamda yazarın birbirinden farklı tarihlerde yayınlanan *Şâni 'u'l- Hubb* (Aşkın Mimarı, 1948), *Enf ve Selasu 'Uyûn* (Burun ve Üç Göz, 1966) ve *Vekru'l-Vaṭâvîṭ* (Yarasaların İni, 1988) adlı kitaplarında kullandığı dili örnek gösterir. Yazarın hem bu söz konusu eserlerde hem de diğer kısa öykü ile romandaki üslûbunu değiştirmemesi, onun dilini geliştiremediğini gösterir demektir. Eleştirmen Fuâd Kândîl ayrıca İhsân Beyin hikâye ve romanlarında doğaçlama bir üslup tercih ettiğini, iç monolog yönteminden neredeyse hiç istifade etmediğini belirtir. İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un eleştirmenlerin kendisini belirli bir kalıp içerisine sokmasına rağmen romantik, realist ve sürrealist olmadığını ifade edip eserlerini herhangi bir edebî ekolün yanı sıra herhangi bir koşul ve sınırlamaya tabi tutmaksızın serbest bir şekilde ele aldığını aktarır. İhsân Bey bir edebiyat yazarının insan psikolojisini, insanı, insanın sorunlarını olduğu şekliyle nakletmesi, sahte kahramanlar tercih ederek ideal, hayalî kişilikler yaratmaması gerektiği düşüncesini savunur ve eserlerini bu minvalde ele alır. Yazarı gerçekçi olarak tanımlayanlar bu manada haklı olabilirler. Edebiyatçının duygularında dürüst bir insan olmasının önemine dikkat çeken İhsân 'Abdu'l-Kuddûs, ilk hikâyesini yayımladığı günden bu yana hareket noktasının insan ve insanlık olduğunu, insanın iyi ve kötü yönlerini olduğu gibi aktarmaya gayret ettiğini belirtir. Edebiyatın ekollere ayrılmasının doğru olmadığını düşünen yazar, edebiyatın Rus, Alman, Fransız ve Arap edebiyatı şeklinde sadece çıkış noktasına göre sınıflandırılması gerektiği görüşünü savunur. *et-Tedâhulu's-Şekâfi fi Serdiyyâti İhsân 'Abdu'l-Kuddûs* (İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un Hikayelerinde Kültürel Etkileşim) adlı eserin müellifi Dr. Şerîf el-Ceyâr, İhsân Beyin eserlerinde kadını ve kadın özgürlüğünü ele almasını iki temel nedene bağlar. Birincisi yazarın annesi Fâtıma el-Yûsuf'un, İhsân Beyin kişiliğine ve yazılarına tesir etmesi; diğerini de İkinci Dünya Savaşının ardından görülmeye başlanan Batılı roman yazarlarının tesiri altında kalmasını gösterir.⁹⁰

⁸⁹en-Nakḥâş, *Ricâl min Bilâdi*, 210-214; Cinkılıç, *İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı*, 59-60.

⁹⁰Cinkılıç, "İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği", 190-191.

Edebiyat eleştirmeni Maḥmûd Murâd, İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un geleneksel ve geleneklere karşı yenilikçi şeklinde çift kişilik taşıdığını ve evinde geleneksel, yazılarında ise yenilikçi olduğunu savunur.⁹¹

Gazeteci kimliğinin yanı sıra edebiyatçı kimliğiyle roman ve hikâye türlerinde eserler kaleme alan İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs, modern Mısır edebiyatına önemli bir katkı sağlar. Yazar, eserlerinde başta kadın, kadının sosyal hayata atılması, kadın psikolojisi ve kadın sorunlarının yanı sıra emperyalizm ve siyonizm konularına da yer verir. İhsân Beyin birçok eseri Fransızca başta olmak üzere İngilizce, Çince, Almanca, Ukraynaca ve Türkçeye çevrilir.

2.3. Eserleri

İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un roman ve hikâye türü başta olmak üzere kaleme aldığı eserler şu şekildedir:

2.3.1. Romanları

Yazarın ilk romanı 1954 yılında kaleme aldığı *Ene Hurra* (Ben Özgür Bir Kadınım) adlı eseri iken 1989 yılında kaleme aldığı *Ḳalbî Leyse fî Ceybî* (Kalbim Cebimde Değil) adlı eseri ise son romanı olur. ‘Abdu'l-Kuddûs'un başlıca romanları şunlardır:

- Ene Hurra, 1954.
- eṭ-Tarîḳu'l-Mesdûd, 1955.
- Lâ Enâmu, 1956.
- fî Beytinâ Racul, 1957.
- Şey'un fî Şadrî, 1958.
- Lâ Tuṭfî 'îş-Şems, 1960.
- Zevcetü Aḥmed, 1961.
- Şukûb fî's-Şevbi'l-Esved, 1962.
- Lâ Şey'e Yuhimmu, 1963.
- Enf ve Şelâşu 'Uyûn, 1966.
- Ve Nesiytu Ennî İmra'a, 1977.
- Lâ Tetrukûnî Hunâ Vaḥdî, 1979.
- Yâ 'Âzîzî Kulluna Luşûş, 1982.

⁹¹Cinkılıç, İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı, 66.

- Len A'îşe fî Cilbâbi Ebî, 1983.
- Ve Ğâbeti's-Şems ve Lem Yazhari'l-Kamer, 1983.
- Ve Mađat Eyyamu'l-Lu'lu', 1984.
- Râihatu'l-Verd ve Unûf Lâ Teşummu, 1984.
- el-Levnu'l-Âhar, 1984.
- Vâdi'l-Ğallâbe, 1985.
- Lem Yekûn Ebeden Lehâ, 1986.
- Kâlbî Leyse fî Ceybî.⁹²

2.3.2. Hikâyeleri

İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un ilk hikâye koleksiyonu *Şâni 'u'l- Ĥubb* (Aşkın Mimarı, 1948), sonuncusu ise *Limen Etruku Kulle Hâzâ* (Bütün Bunları Kime Bırakayım? 1990) adlı eseridir. Yazarın başlıca hikâye koleksiyonları şunlardır:

- Şâni 'u'l- Ĥubb, 1948.
- Bâi 'u'l- Ĥubb, 1949.
- en-Nazzâratu's-Sevdâ', 1951.
- Eyne 'Umrî, 1954.
- el-Visâdetu'l-Hâliye, 1955.
- Muntehe'l-Ĥubb, 1959.
- 'Aklî ve Kâlbî, 1959.
- el-Benâtu ve's-Şayf, 1960.
- Şefetâh, 1961.
- Bi'ru'l-Hirmân, 1962.
- Lâ, Leyse Ceseduk, 1963.
- Bintu's-Sulţân, 1964.
- 'Ulbe mine's-Şafîhi's-Şadî', 1967.
- Seyyide fî Ĥidmetik, 1967.
- Nisâ' Lehunne Esnân Beydâ', 1969.
- Lâ Estaţî' u En Ufekkira ve Ene Erkuşu, 1973.

⁹²Cinkılıç, *İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı*, 99-100; 'Alâ 'Abayât, "Rivâyât İhsân 'Abdu'l-Kuddûs", موضوع (20 Ağustos 2023); Kuttâb Şutur, "Ehem Muellifât İhsân 'Abdu'l-Kuddûs" (10 Şubat 2020).

- Demî ve Dumu'î ve'b-tisâmetî, 1974.
- er-Raşâsa Lâ Tezâlu fî Ceybî, 1975.
- el-Hezîme Kâne İsmuhâ Fâtîma, 1975.
- Hıyût fî Mesrahi'l- 'Arâis, 1977.
- el- 'Azrâ' u ve'-Şa' ru'l-Abyađ 1977.
- Hattâ Lâ Yatîra'd-Duhân 1977.
- er-Rakışa ve's-Siyâsî, 1978.
- Âsif Lem E'ud Estaî', 1980.
- Yâ İbnetî Lâ Tuḥayyirînî Ma'ak, 1981.
- Zevcât Dâi'ât, 1982.
- el-Vechu'l-Âḥar, 1984.
- 'Âşet Beyne Eşâbi'ih, 1985.
- Ve Tâhet Ba'de'l- 'Umri't-Ṭavîl, 1985.
- el-Ḥayâtu Favka'd-Ḍabâb, 1985.
- Ercûke Ḥuznî min Hâzâ'r-Racul, 1985.
- Qalbî Leyse fî Ceybî, 1986.
- el-Ḥubbu fî Riḥâbillâh, 1986.
- Vekru'l-Vaṭâvîṭ 1988.⁹³

2.3.3. Sinemaya aktarılan eserleri

İḥsân 'Abdu'l-Ḳuddûs'un sinemaya uyarlanan çok sayıda eseri olup bunlar şu şekildedir:

- Eser adı	- Yönetmen adı	- Yayın yılı
1. Allah Ma'anâ , Aḥmed Bedirḥân, 1955.		
2. Eyne 'Umri, Aḥmed Dıyâuddîn, 1956.		
3. Lâ Enâmu, Şalâḥ Ebû Seyf, 1957.		
4. el-Visâdetu'l-Ḥâliye, Şalâḥ Ebû Seyf 1957.		
5. et-Ṭarîḳu'l-Mesdûd, Şalâḥ Ebû Seyf, 1958.		
6. Ene Ḥurra, Şalâḥ Ebû Seyf, 1959.		

⁹³Cinkılıç, “İḥsân 'Abdu'l-Ḳuddûs'un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği”, 214-216; Betûl Tim, “Min Müellifât İḥsân 'Abdu'l-Ḳuddûs” (11 Şubat 2021).

7. el-Benâtu ve's-Şayf, Şalâh Ebû Seyf, 1960.
8. Fî Beytinâ RacûL, Berakât, 1961.
9. Lâ Tuţfî 'i's-Şems, Şalâh Ebû Seyf, 1961.
10. en-Nazzâratu's-Sevdâ', Husemuddîn Muştafâ, 1963.
11. Kerâmetu Zevcetî, Fâtin 'Abdu'l-Vehhâb, 1968.
12. İdrâbu's-Şahhâtîn, Şalâh Ebû Seyf, 1969.
13. Şelâsu Nisâ', Maĥmûd Zulfikâr, 1969.
14. Ebî Favka's-Şecera, Huseyn Kemâl, 1969.
15. Bi' ru'l-Hirmân, Kemâl eş-Şeyĥ, 1970.
16. Şey'un fî Şadrî, Kemâl eş-Şeyĥ, 1971.
17. Uĥtî, Berakât, 1971.
18. el-Haytu'r-Rafî', Berakât, 1971.
19. Enf ve Şelâsu 'Uyûn, Huseyn Kemâl, 1972.
20. İmbarâtûriyyetu Mîm, Huseyn Kemâl, 1972.
21. Demî ve Dumu 'î ve'b-tisâmetî, Huseyn Kemâl, 1973.
22. er-Raşâsa Lâ Tezâlu fî Ceybî, Husemuddîn Muştafâ, 1974.
23. el-'Azâbu Favka Şifahin Tebtesimu, Hasan el-İmâm, 1974.
24. Eyne 'Aqlî / 'Âtıf Sâlim, 1974.
25. Hâzâ Uĥibbuhû ve Hâzâ Urîduh, Hasan el-İmâm, 1974.
26. Ğabe mine's-Sîkân, Husemuddîn Muştafâ, 1974.
27. Lâ Şey'e Yuhimmu, Huseyn Kemâl, 1975.
28. Ba'iden 'ani'l-'Ard, Huseyn Kemâl, 1976.
29. Âh Yâ Leyl Yâ Zamân, 'Alî Rıdâ, 1977.
30. Ve Sakaţat fî Bahri'l-'Asel, Şalâh Ebû Seyf, 1977.
31. Ene Lâ Aqlî ve Lâ Mecnûne, Husemuddîn Muştafâ, 1978.
32. Ve Lâ Yezâlu't -Taĥkîku Mustemirran, Eşref Fehmî, 1979.
33. el-Azrâ'u ve's-Şa'ru'l-'Abyađ, Huseyn Kemâl, 1983.
34. er-Râkısa ve't-Tabbâl, Eşref Fehmî, 1984.
35. Ercûke A'tinî Hâzâ'd-Devâ', Huseyn Kemâl, 1984.
36. Eyyâm fi'l-Halâl, Huseyn Kemâl, 1985.
37. Lâ Tes'elnî Men Ene, Eşref Fehmî, 1985.
38. Ĥattâ Lâ Yaţîra'd-Duĥân, Aĥmed Yahyâ, 1985.
39. el-Kıttu Aşluhu Esed, Hasan İbrâĥîm, 1986.

40. İntihâru Şâhibi's-Şakka, Ahmed Yahyâ, 1986.
41. Yâ 'Âzîzî Kullunâ Luşûş, Ahmed Yahyâ, 1988.⁹⁴

2.3.4. Radyo ve TV’de yayımlanan eserleri

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs'un radyoda yedi eseri, TV’de ise on beş eseri dizi şeklinde yayımlanır. Radyoda yayınlanan eserleri şu şekildedir:

- Şey’un fî Şadrî.
- Fî Beytinâ Racul.
- Enf ve Şelâşu ‘Uyûn.
- Şukûb fî's-Şevbi'l-Esved.
- Ve ‘Aşet Beyne Eşâbi‘ih.
- ez-Zevce.
- Ahbebtu fîke Azâbî.

Yazarın TV’de yayınlanan eserleri ise şunlardır:

- ‘Ulbe mine's-Şafîhi's-Şadî’.
- Enf ve Şelâşu ‘Uyûn.
- Zevcetî ve's-Sekretîr (Kısa Öykü).
- el-Kıttâ (Kısa Öykü).
- el-Visâdetu'l-Hâliye.
- Lâ Tuţfî’i's-Şems.
- Ene Lâ Ekzib Velâkinnî Etecommel.
- Lâ Şey’e Yuhimmu.
- İstiķaletu ‘Âlimeti Zura.
- el-Vaşiyye (Zehra ve'l-Mechûl).
- Mâyû Binti'l-'Uşta Maḥmûd.
- Ḥabîbî Aşgaru Minnî.
- Kable'l-Vuşûl ilâ Sinni'l-İntihâr
- İnnelum Yesriķûne ‘Umrî.

⁹⁴Tuğral, *İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs'un Şukûb fî's-Şevbi'l-Esved Adlı Eserinin Teknik ve Tematik Yönden İncelenmesi*, 42-43; Wisâm en-Navvâs, “İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs (Kâtibun ve Rivâiyyun Mısıriyyun)”, موضوع (24 Ağustos 2023).

- Nev‘un Âharu mine'l-Cunûn. ⁹⁵

2.3.5. Diğer eserleri

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs, gazetelerde yazdığı makale ve hatıratının bir kısmını aşağıdaki kitaplarda toplatır:

- Havâtır Siyâsiyye 1979.
- ‘Alâ Mağhâ fi’ş-Şâri‘i’s-Siyâsi, iki cilt halinde, I. Cilt 1979, II. Cilt 1980.
- Eyyâmu Şebâbî, 1980.
- Yâ İbnetî Lâ Tuḥayyirînî Ma‘ak, 1981.

2.4. Aldığı Ödüller

- Cumhurbaşkanı Cemâl ‘Abdu’n-Nasır tarafından verilen Liyakat Nişanı.
- Hüsnü Mübârek tarafından verilen Cumhuriyet Madalyası.
- “er-Raşâşa Lâ Tezâlu fî Ceybî” adlı eserden sinemaya aktarılan en iyi film senaryosu ödülü.
- “Demî ve Dumû‘î ve’btisâmetî”, 1973 roman dalında Birincilik Ödülü.
- Edebiyat dalında Devlet Takdir Ödülü, 1989. ⁹⁶

⁹⁵Tuğral, *İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs'un Şukûb fî’ş-Şevbi'l-Esved Adlı Eserinin Teknik ve Tematik Yönden İncelenmesi*, 44; en-Navvâs, “İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs (Kâtibun ve Rivâiyyun Mısrıyyun)” (24 Ağustos 2023).

⁹⁶Tuğral, *İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs'un Şukûb fî’ş-Şevbi'l-Esved Adlı Eserinin Teknik ve Tematik Yönden İncelenmesi*, 45; Sâra el-Mecâlî, “İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs”, موضوع (26 Temmuz 2023).

3. ENE HURRA (BEN ÖZGÜR BİR KADINIM)

3.1. Romanın Tanıtımı

İncelemesini yaptığımız *Ene Hurra*⁹⁷ (Ben Özgür Bir Kadınım) adlı bu eser İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs'un ilk romanı olup 1954 yılında yayımlanmıştır. Yazar bu eserin bazı bölümlerini Rûzu'l-Yûsuf dergisinde yayımlamıştır. Çalışmamızda romanın Kahire 1999 yılındaki baskısı esas alınmış olmakla beraber mezkûr yılın kaçıncı baskısı olduğu yazılmamıştır.

Yazarın Türkçe, İngilizce ve Fransızca başta olmak üzere birçok dile çevrilen eserleri olmakla beraber incelememize konu olan bu romanın başka bir dile çevirisi yapılmamıştır. Eserin elimizdeki bu baskısı “Dâru Ahbâril-Yevm” tarafından yayımlanmıştır. Roman 9 bölüme ayrılmış olup 191 sayfadan oluşmaktadır. Bölümlere sadece numaralandırmalar yapılmış ve her bölüme ayrıca bir isimlendirme yapılmamıştır. Romanın en uzun bölümleri yirmi altışar sayfadan oluşan birinci ve ikinci bölümler iken, on birer sayfadan oluşan üçüncü ve dördüncü bölümler ise en kısa bölümleri olmuştur.

Yazar bu eseri nedeniyle çok eleştirilmiştir. Bu sebeple romana iki ayrı ön söz hazırlamıştır. Eserde birinci baskının ve ikinci baskının önsözü diye iki ayrı ön söz bulunmaktadır. Birinci önsöze “hakikat budur” şeklinde başlayan yazar, her okurun bu hikâyeleri onaylamasını beklemediğini ancak bir iki satırın esas alınıp hikâyenin geriye kalanının görmezden gelinmemesini istemiştir. Ayrıca eğer her hikâyeden birkaç satır kaldırmış olsaydı ya da *Ene Hurra*’nın sonunda önemsiz bir değişiklik yapsaydı bütün bu tartışmaların yaşanmayacağını ifade etmiştir. Ancak kendi onayıyla da olsa bir satırın dâhi kaldırılmasını kabul etmediğini ve “Ben Özgür Bir Kadınım” romanının sonunun tercihi hususunda özgür olmasını istediğini aktarmıştır. Bu hikâyelerin hakikati, insanın hakikatini tasvir ettiğini belirtmiştir.

İkinci ön söz ise bu hikâyede neredeyse ben de kendimi tanıyamıyorum cümlesiyle başlayarak bu hikâyenin kendi hayatından, yaşadığı el-Abbasiyye semtinden, gerçek hayatta tanıdığı insanlardan bir alıntı olup bu görüşlerin bir kısmına daha önce inandığını ve bir kısmına ise hâlâ inanmakta olduğunu ifade etmiştir. İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs, aynı ön sözde bu romanı okuduğunda eserde gazeteci kimliğinin, edebiyatçı kimliğinden daha ön planda olduğunu beyan ederek kendisine öz eleştiri yapmıştır. Ayrıca kahramanların gerçek hayatta fasih Arapça konuşmadıklarını, günlük konuşma dilini kullandıklarını ve

⁹⁷İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs, *Ene Hurra* (Kahire: Dâru Ahbâril-Yevm, 1999), 191. (İncelememizde romana yapılan göndermeler metin içerisinde parantez içi sayfa numarasıyla gösterilecektir.)

romana gerçekçi bir hava kazandırmak maksadıyla günlük konuşma dilini tercih ettiğini söylemiş ve diyalogların lehçeyle kullanılmasının sebebini açıklamıştır.

Senaryosunu Necîb Maḥfûz'un yönetmenliğini ise Şalâḥ Ebû Seyf'in⁹⁸ yaptığı *Ene Ḥurra* romanı 1959 yılında sinema filmine uyarlanmıştır. Bu film Mısır sinemasındaki en iyi 100 film içerisinde 97. sırada yer almıştır.⁹⁹

Kahire'nin el-Abbasiyye semtinde annesi ve babası boşanmış, halasının evinde büyüyen, şiddet ve toplumsal baskıya maruz kalan ve geleneklere karşı mücadele veren Emine'nin hayatını konu edinen *Ene Ḥurra* romanında olay örgüsü Emine karakterinin etrafında şekillenmektedir. Vakıa zinciri romanın sonuna kadar Emine merkezli olup olay örgüsünün kurgusu ise duygu ağırlıklıdır.

Annesinden ve babasından uzakta büyüyen halasının evinde şiddet gören ve toplumsal kurallara başkaldıran Emine'nin mücadelesi olay örgüsünün merkezine yerleştirilmiştir. Emine özgürlük olarak gördüğü ve arzuladığı hayat için hiçbir ahlak ve etik kural tanımamaktadır. Sadece kendi çıkarlarını düşünen, kendi duygularına önem veren ve bencil bir karakter olan Emine'nin hayatı ve özgürlük anlayışı romanın son bölümlerinde Abbas'a yakınlaşması ve ona âşık olmasıyla tamamen değişmiştir.

Ene Ḥurra romanı Mısır toplumunda kadının yerini, kadına biçilen rolü eleştirel bir yöntemle anlatmış ve bu bakış açısının değişmesini istemiştir. İḥsân 'Abdu'l-Kuddûs'un *Ene Ḥurra* adlı romanı, Mısır edebiyatında önemli bir edebiyatçının kadının sosyal hayata katılması düşüncesini nasıl değerlendirdiğini ortaya koymaktadır.¹⁰⁰

⁹⁸15 Mayıs 1922- 22 Haziran 1996 tarihleri arasında yaşamış Mısırlı ünlü bir yönetmendir. Mısırdaki en iyi 100 film arasında 11 adet filmi vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. https://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%B5%D9%84%D8%A7%D8%AD_%D8%A3%D8%A8%D9%88_%D8%B3%D9%8A%D9%81

⁹⁹Eşref Beydes, "Ene Ḥurra, Sinema el-Mere", *el-Aḥâli* (28 Aralık 2022).

¹⁰⁰Salih Güzelçiçek - Osman Kaya, "İḥsân 'Abdu'l-Kuddûs'un 'Ene Ḥurra' Adlı Romanının Tahlili", *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 7 (31 Aralık 2024), 175.

3.2. Olay Örgüsü

Olay örgüsü belirli bir konuya dair var olan birden fazla olayın neden-sonuç ilişkisine bağlı bir biçimde oluşturdukları organik bütündür.¹⁰¹ Olay örgüsü, anlatım esasına bağlı türlerde olup bir ya da birden fazla olayın sebep sonuç ilişkisi içerisinde cereyan eden hadise ya da hadiselerdir.

Olay örgüsünü “Romanın hikâyesinde yer alan olayların sıralanış ve düzenleniş sistemidir.”¹⁰² şeklinde tanımlayan Nurullah Çetin’e göre olay örgüsünün unsurları da çoğu romanda “başlatma”, “baştan başlama”, “ortadan başlama” ve “sondan başlama” şeklinde olur. İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs *Ene Ħurra* romanında “ortadan başlatma” biçimini tercih eder.

“Sabah saat yediydi. On beş yaşlarında esmer tenli, al yanaklı, kırmızı dudaklı, nereye bakacağını ve odaklanacağını bilemeyen şaşkın gözleri ve boyu posu yerinde olan genç kız, el-Abbasiyye’nin el-Cenzûrî Caddesinde 3 numaralı evin balkonunda duruyordu.” (s.15)

Şerif Aktaş’a göre ise “Olay parçalarının örgü hâlinde iç içe geçmesi, art arda gelmesi, birbirini tamamlaması birbirine zemin hazırlaması sonucunda oluşurlar.”¹⁰³ Olay örgüsü, olay ya da olayların birbiriyle bağlantılı olup birbirinden etkilenip birinin diğerine zemin hazırlamasıdır.

Emine’nin yaşadıkları göz önünde bulundurulduğunda söz konusu romanın hem sosyolojik hem de psikolojik bir boyutunun olduğunu ve yazarın olay örgüsünü gerçek ya da gerçek hayatta yaşanmış veya yaşanması muhtemel hadiselerden yola çıkarak gerçekçi ve korkusuz bir şekilde ele aldığı söylenebilir. Nitekim “Olay örgüsünün temelinde -adı üstünde- insan hayatının özü olan “olay” vardır. Burada olay kelimesine yüklenen anlatım hayat içindeki her türlü hareketi kapsamaktadır.”¹⁰⁴

Vakıa, romanın hayata dönük yüzü ve vitrini olup uydurulmaz, hayattan ödünç alınır. Ödünç olmasına rağmen bir romanın cazibe merkezi onun etrafında kurulur. Zaman, mekân, kişi vb. unsurlar onun için vardır; Vakıayı canlı ve gerçekçi kılan da bu unsurlardır.¹⁰⁵

¹⁰¹İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/2* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2021), 83.

¹⁰²Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi* (Ankara: Öncü Kitap Yayınları, 2017), 189.

¹⁰³Şerif Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2022), 42.

¹⁰⁴Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/2*, 82.

¹⁰⁵Mehmet Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 16. Bs (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018), 67.

Romandaki olay örgüsü Emine ile bağlantılı olup olaylar onun etrafında şekillenir ve yaşadıkları konu edilir. Yazar, Emine'nin hikâyesini aktarırken karakterini, yaşadıklarına neden olan hadiseleri anlatarak onu olay örgüsünün merkezine yerleştirir. Roman boyunca Emine'nin hiç kimseye muhtaç olmadan kendi ayakları üzerinde durmaya çalışma isteği anlatılır.

Yazar, yaşadığı bu toplumda yanlış olduğunu düşündüğü fikir ve tutumları zaman zaman kendisi zaman zaman da başkarakter Emine ve romanın önemli karakterlerinden Abbas aracılığıyla eleştirir. Yazarın kadın-erkek eşitsizliği, kadın dernekleri, toplumsal baskı, şiddet, yoksulluk gibisinden konulara dair eleştirilerde bulunduğu görülür.

“...Sonra balkonlarda durmak -o dönemde el-Abbasiyye semtinde- aileden birinin cenazesini uğurlamak, gelin alayını karşılamak, yoldaki bir kazaya bakmak veya görülmeye değer özel bir durum olmadığı sürece kızların balkona çıkması yasaktı. Bu durumlardan herhangi biri olmadığı sürece bir kızın balkona çıkıp Fuadu'l evvel Lisesi öğrencilerini izlemesi ayıptı.” (s.24)

“Bu dernekler, havalı birer reklam ajansından başka hiçbir şey değiller. Bunlar çıplak bir şekilde yürüyüp bedenlerini viski ile şampanya karşılığında zengin efendilerimize satıyorlar dedi.” (s. 171)

Roman türünde hadiselerin sunuluş şekli genellikle anlatma veya gösterme yöntemiyle gerçekleşir. Buna göre anlatma yönteminde, anlatıcı ilişkileri anlatırken gösterme yönteminde ise temsil yoluyla sergilenip aktarılır.¹⁰⁶

İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un olay örgüsünü iki farklı şekilde ele aldığı söylenebilir. İlkinde Emine'nin toplumsal baskıdan kurtulmak amacıyla deneyimlediği yanlış şeylere değinir ve bir nevi olayları neden-sonuç bağlamında ele alır. İkincisi ise Emine ile Abbas'ın birbirlerine yakınlaşmaları ve birbirlerini sevmeye başlamaları ile beraber Emine'nin özgürlük anlayışının değişmesi, özgürlüğün kendisi için ne ifade ettiğini anlaması ve bunu yaşamına yansıtması şeklinde karşımıza çıkar.

Yazar, romanda Emine'nin diğer kahramanlarla olan ilişkisini kadın-erkek başta olmak üzere aşk, hırs, toplumsal baskı, bunaltı, ikilem, tasa, keder ve çaresizlik ekseninde ele alır. Bütün bu değerler romanın olay örgüsünü oluşturur. Emine kendini arayan,

¹⁰⁶Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 116.

sorgulayan, olaylardan etkilenen başkarakter olarak romanın başından sonuna kadar kendisine yer edinir. Romanın sonunda Emine'nin kendisiyle ve duygularıyla mücadelesinin de sona erdiği görülür.

Emine henüz doğmadan babası annesini boşar ve boşanmanın net bir sebebi olmamakla beraber babası bir kadının ve çocuklarının sorumluluğunu üstlenebilecek karakterde bir insan değildir. Emine boşanma hadisesinden aylar sonra dünyaya gelir. Annesi, babasını geri getirmeye çalışsa da başarılı olamaz. İlk zamanlarda annesi Emine'ye bakmaya çalışır ancak boşanan ve kimsesi olmayan bir kadının böyle bir sorumluluğu yerine getirebilecek maddi gücü ancak bir yere kadar yeterli olabilir.

Anne bir yandan Emine'ye bakar diğer yandan ya geçinebileceği bir iş ya da kendisini geçindirebilecek bir koca arar. Sonunda çaresiz bir şekilde kızını yetimhaneye bırakmak zorunda kalır. Bunu duyan babası harekete geçer ve kızını yetimhaneden alıp kız kardeşinin yanına götürür. Babası kızına bakması karşılığında kendi payına düşen beş dönümlük araziye ve el-Harenfeş mahallesinde bulunan harabe haldeki evin gelirini kız kardeşine bırakır.

“...Feyyum'un köylerinden birinde kendi payına düşen beş dönüm arazinin yanı sıra babasından kendisine miras kalan el-Harenfeş Mahallesinde yıkık durumdaki evin gelirini kız kardeşine bırakması karşılığında kızını büyütmesi için kız kardeşiyle anlaştı.” (s. 25-26)

Bebek yaşta halasından şiddet görmeye başlayan Emine halasının evinde kötü bir çocukluk ve gençlik dönemi yaşar. Emine'nin arzuladığı hayatın temelinde maruz kaldığı şiddet ve toplumsal baskının yanı sıra çocukluğunda yaşadığı taciz olayı gösterilir. Yazar, Emine'nin hayatının bu kadar çalkantılı olmasını çocukluğunda yaşadığı olumsuz şeylere bağlar.

“Emine'nin muhtemelen bu öpüşmelere olan arzusunun başka bir anlamı vardı. Belki de bununla özgürleştiğini, el-Abbasiyye'de geçirdiği çocukluğunu ve gençliğini huzursuz eden geleneklerden kurtulduğunu hissetti. Ayrıca kendisine yakınlaşmaya çalışan her gence karşı öfkelenmesine neden olan bu tiksintiden de kurtulduğunu hissetti. Bu öpüşme on yaşındayken o adamın, onu taciz ettiğinden beri gönlünde kalan bir duyguydu.” (s.137)

“...O küçücük masum gözlerinde korku belirene kadar onu döverdi.” (s.28)

“...Kocaman elini kaldırarak öfkeyle kızın yüzüne tokat attı.” (s.22)

“...Eve vardığında halası onu elinde terlikle beklerdi ve çığlık sesinden sıkılana kadar onu döverdi.” (s.30)

Hala bir yandan Emine’ye şiddet uygulayan diğer yandan onu seven her ortamda onunla övünen kendi öz çocuklarından ayırt etmeyen ve onu evlendirip bununla gurur duymak isteyen biri olarak gösterilir.

“...Çocuklarına katı davrandığı gibi ona (Emine’ye) katı davranmıyordu. Kızı olmadığından onun için Emine erkek çocuklarından daha değerliydi. Her annenin kızı için hazırladığını, o da kızı Emine için hazırlıyordu. Her annenin kızıyla övündüğü gibi o da toplantılarda Emine ile övünüyordu. Piyano çalmasıyla, oryantal dansıyla, okul sınavlarındaki başarısıyla, güzelliğiyle, zekâsıyla ve neşeli mizacıyla övünüyordu. Emine’ye karşı diğer annelerin gözündeki kıskançlık bakışlarıyla gurur duyuyordu. Geleceğe sakladığı mutlu gün, Emine’nin evliliği için ilk zılgıtı atacağı gündü.” (s.66-67)

“Halası onu evlendirmek, onunla gurur duymak ve diğer annelerin ‘damat ile gelinin’ geleceğiyle meşgul oldukları gibi bu işle meşgul olmak, çeyiz hazırlamak ve milleti düğün törenine davet etmek istiyordu. Bunun için çok bekledi ve bunu Emine’yi büyütme, yetiştirme sürecinde katlandıklarının tek karşılığı olarak görüyordu.” (s.92-93)

Emine başlarda halası ve eniştesinden gördüğü şiddet karşısında ağlasa da daha sonra ağlamamaya, direnmeye ve bu tarz durumlarda onlara küçümseyici ve alaycı bir şekilde gülümsemeye başlar. Bununla beraber evde sadece Emine dayak yemez. Halasının çocukları da zaman zaman bu dayaktan nasiplerine düşeni alırlar. Hatta sadece bu evde değil el-Abbasiyye semtinde dayak çocukları terbiye etme de bir araç olarak kullanılır.

“Başlangıçta tokat ve terlik darbeleri altında ağlar, bağırır ve öfkelenirdi. Daha sonra bağarmaya ve üzerine gelen tokat darbelerini karşılayarak kendini savunmaya başlamıştı.” (s.32-33)

“Uzun bir zaman önce gözyaşlarını herkesten saklamaya, derdini şikâyet etmemeye, bahane bulmamaya, kimseden de şefkat dilememeye, meydan okumaya, direnmeye ve başına gelen her şeyi alaycı ve küçümseyici bir şekilde karşılamaya karar vermişti. Ancak bu şekilde zafere ulaşabileceğini, intikam alabileceğini ve itibarını koruyabileceğini düşünmüştü.” (s.23)

“...Anne ve babaların kız çocuklarını terbiye etmek maksadıyla onları sürekli dövme hakları vardı. Mahalledeki bütün anne ve babalar, zaman zaman kızlarını döverlerdi. O da bu kızlardan müstesna değildi...” (s.24)

Emine, ailesinin yanında olmaması ve evde gördüğü şiddet neticesinde daha lise dönemindeyken evden kaçmaya karar verir. Babasının kendisi için yaptığı fedakârlıkları öğrendikten sonra ona olan hayranlığı ve saygısı daha da artar. Babasının yanına gidip onun mutsuz olmasını istemez ve babasının yanına gitmez. Annesi de başka bir adamla evlenir ve annesinin de yanına bu sebeple gitmek istemez. Bu nedenle halasının evine geri döner.

Emine hemen her gün okul çıkışında ez-Zahir semtinde oturan Yahudi arkadaşı Fortinya’nın yanına gidip Fortinya’dan Fransızca, abisi İli’den de dans dersleri alır. Bir süre sonra Fransızca’yı çok rahat bir şekilde konuşmaya ve dans da hocası İli’den daha iyi dans etmeye başlar. Birkaç Müslüman aile dışında ez-Zahir semtinin sakinleri genelde Yahudi’dir. Burada dans, içki, eğlence kültürü vs. var. Bu tarz durumlar ona cazip gelir ve büyük bir özgürlük alanı sağlar. ez-Zahir semti Emine’ye özgürlük olarak gördüğü şeyleri sağlar.

“Emine, arkadaşı Fortinya’ya Fransızca, kardeşi İli’ye de dans derslerine devam etme sözü verdikten sonra akşam saat dörtte terzi Madam Mari’nin evinden çıktı...” (s.59)

Bir gün Yahudilerin bir dini bayramı münasebetiyle Yahudi arkadaşlarından birinin evinde eğlence düzenlenir. Emine eğlenceye katılır ve eve geç gider. Halası ile eniştesi onu merak ederler ve neredeyse polise haber edecekler. Emine o gece saat dokuzda eve döner. Eve geldiğinde eniştesi onu evden kovar:

“- Geldiğin yere defol git. Evime almıyorum seni sokakların kızı... Lanet olsun. Lanet olsun sana.

Kapının ardından halasının acıyla bağırın sesini duydu.

- Emine kızım... Emine... Yazık sana gece gece onu kovuyorsun.” (s.75)

“Halası ona yetişip:

- Gel kızım, haklısın.

Emine’nin inadı bir daha tutmuştu.

- Geleyim öyle mi nine?¹⁰⁷ Beni evinizden kovup kapınızı da yüzüme kapattıktan sonra mı?

Hala yalvararak şöyle dedi:

- Haydi, gel kızım. Allah hidayet versin sana kızım. Haydi, vakit gece ve gece karanlık.” (s.79-80)

Halası arayı bulup Emine ile eniştesini barıştırır. Emine bu olaydan sonra kendini eve kapatır ve bol bol kitap okumaya başlar. O sıralar liseye giden Emine bir süre sonra liseyi bitirir. Emine mücadelesine devam eder zira o üniversiteye girmek halası ise onu evlendirip bununla gurur duymak ister. On sekiz yıl boyunca ona bakması ve onu yetiştirmesinin bir bedeli olarak onu evlendirmeyi kendi hakkı olarak görür.

“Halası onu evlendirmek, onunla gurur duymak ve diğer annelerin ‘damat ile gelinin’ geleceğiyle meşgul oldukları gibi bu işle meşgul olmak, çeyiz hazırlamak ve milleti düğün törenine davet etmek istiyordu. Bunun için çok bekledi ve bunu Emine’yi büyütme, yetiştirme sürecinde katlandıklarının tek karşılığı olarak görüyordu.” (s.92-93)

Bunun üzerine halası Emine’ye koca bakmaya başlar. Emine’nin ez-Zahir semtine takıldığını ve el-Abbasiyye semtinden bir aday çıkmayacağını bilen halası ona semtin

¹⁰⁷Halasına nine diye seslenmektedir.

dışından bir aday bulmaya çalışır. Çeşitli davetler ve buluşmalar düzenler. Gelen kadınlar Emine’yi beğenir ancak onu mahalleye sorup hakkında dönenleri öğrendikten sonra vazgeçerler.

“Hala, daha önce düzenlediği ‘buluşmaları’ tekrar düzenlemeye başladı. Çoğunu tanımadığı sadece ismini, ailesinin ismini, kocasının ya da oğlunun ismini bildiği oradan buradan kadınları buluşmalara davet etmeye başladı. Emine’ye kadınları karşılaması ve piyano çalması için ısrar ediyordu. Kadınların aralarına oturuyor ve gözleri Emine’nin elbisesini neredeyse üzerinden söküp çıkarıyordu. Basit sorularına ve sıkıcı konuşmalarına katlanıyordu. Hepsi ‘oğlumun gelini’ diye ısrar ediyordu. Ancak oradan ayrılıp onu mahallenin kadınlarına sorduktan sonra ‘oğlumun gelini’ diye ısrar eden kadınların hepsi de bu unvandan vazgeçiyordu.” (s.94)

Sonunda halası Emine’ye bir damat adayı bulur. Bu aday kamuda mühendis olarak çalışan Ahmet’tir. Ahmet, Emine’nin daha önce tanıdığı diğer erkeklerden farklıdır. Emine halasının ısrarlarına daha fazla dayanamayıp onunla görüşmeyi kabul eder, ama onunla görüşmek istemesinin nedeni kendisiyle görüşme cüretkârlığı gösteren Ahmet’e bir ders vermektir. Ancak olaylar Emine’nin beklediğinden daha farklı bir şekilde gelişir.

Ahmet kendine güvenen, fikirlerinden emin olan ve duygularına teslim olmayan biridir. Emine Ahmet’in kişiliğine, özgüvenine, bilgi ve birikimine hayran kalır. Ahmet’in eve gelip gitmeleri çoğalır. Aile, Emine ile Ahmet görüşürken her zaman yanlarında üçüncü bir kişinin bulunmasına dikkat eder.

Emine bir gün Ahmet ile görüşme hazırlığı yaparken dudaklarına ruj sürer. Bunu da halası ona teklif eder. Dudaklarına ruj süren Emine Ahmet’i karşılamak üzere içeriye girer. Ahmet bu durum karşısında şaşırır ve şöyle söyler:

“Sende bir değişiklik var Emine.

Utancından güldü ve yumuşak bir sesle:

- Ne oldu?
- Sen ruj sürmüşsün.
- Evet.

- Biliyor musun sana yakışmamış?” (s.97)

Emine bu duruma sinirlenip kendisini odaya kapatır Ahmet’in kendisine görücü geldiğinden bu yana ki günleri düşünmeye başlar. Sanki dikkatinden kaçan bir şeyler fark eder. Ahmet’i beğenir, kişiliğine ve sohbetine de hayran kalır, ancak bugüne kadar olan sohbetlerinde Ahmet’in kendisine galip gelmeye, görüşlerini çürütmeye ve onun kişiliğini kendi kişiliğinde eritmeye çalıştığını hisseder. Emine başlangıçta onun üstün gelmesini kabul eder çünkü kendi kişiliği ile Ahmet’in kişiliği arasında bir kıyaslama yapmaz.

Ahmet’i özgürlüğünü çalmak ve daha önce halası ile eniştesinin yapmaya çalıştığı gibi onu sınırlamak isteyen biri olarak hissetmeye başlar. Fikirlerini ona dayatmaya çalışan ve dudaklarına sürdüğü ruja kadar kendisine müdahale eden bir kocanın evine giderse özgürlüğünü ne zaman yaşayacağını sorgulamaya başlar.

Bir süre sonra öfkesi ve inadı yatışır. Ertesi gün Ahmet on tane rujla gelince gülmek zorunda kalır. Onunla sohbet etmesine rağmen sürekli hırçın davranır. Onun her söylediğine karşı çıkar ve kendi fikri yanlış olsa da kendi fikrini savunup ona üstün gelmeye çalışır.

Baş başa çıkmalarına müsaade edilmediği için Emine ile kuzenini de sinemaya davet ettiğinde burada da öfkelenir. Evden ayrılmadan önce Ahmet onun elbisesine bakar ve şöyle der:

“ Bu elbise tamamen açık Emine. Kolların açıkta ve göğsünün yarısı da görünüyor.

Ayaklarını yere vurdu ve bağırdı:

- Hoşuna gitmedi mi?

- Kapalı elbiseler sana daha çok yakışıyor.

- Beyefendi, eğer siz Sa‘id¹⁰⁸ iseniz benim Sa‘idî olmadığımı bilmeniz gerekiyor.

- Sa‘idî ya da Baḥravî¹⁰⁹ meselesi değil. Bu zevk meselesi. Benim de zevkim böyle ve zevkimi bilmen de benim hakkımdır. Kadının vücudundan ne kadar şey görünürse güzelliğinden o kadar şeyin azaldığını düşünüyorum.

¹⁰⁸ Mısır’ın Sa‘id yani Yukarı Mısır bölgesinde yaşayan halka denir. Mısır’ın %40’ı bu bölgede yaşar. Ayrıntılı bilgi için bkz. “Sa‘idiyyun”, 14 , ^{ويكيبيديا} Mart 2023.

¹⁰⁹ Mısır’ın Senhur köyü Dasuk merkezinin Kefer eş-Şeyh valiliğine bağlı bir yerdir. Detaylı bilgi için bkz; “Baḥravî”, 03 , ^{ويكيبيديا} Haziran 2023.

- Yani senin için çarşaf mı, abaya mı giyeyim?

- Ben sana öyle bir şey söylemedim.

- Söylemen gerekmiyor. Seninle dışarı çıkmıyorum. Sinemaya da gitmek istemiyorum. Hiç kimse bana eşlik etmesin dedi.

Emine yine odasına kapanıp kapıyı kilitledi. Hiç kimse onu odasından çıkarmayı başaramadı. Buna rağmen Ahmet tekrar ona döndü. Artık onu seviyordu ve duygularını kontrol etmekte zorlanıyordu. Emine'yi memnun etmek için ilkelerinden ve gururundan çokça ödün vermeye başlamıştı.

Herkes isteme gününde nikâhın da kısılması gerektiğini düşünüyordu ancak Emine evlenmekten vazgeçmişti. İnatla ve ısrarla;

- Ben üniversiteye gireceğim dedi.

Halası göğsüne vurdu ve bağırdı:

- Üniversite! Kemikleri toplanasica, bütün bunlardan sonra üniversite diyor. Kalbimi yorduğun gibi Allah senin de kalbini yorsun yeğenim Emine.

Emine sakince:

- Üniversiteye girmem gerekiyor.

Halası ona sırtını döndü ve ellerini yüzünün önünde sallayarak söylenmeye başladı:

- Kendini ne zannediyorsun? Paşanın kızı mı, vezirin kızı mı? Baban, harcadığın bu iki kuruşu kazanmak için kendini helak ediyor. Kendini güzel mi sanıyorsun? Etrafta güzel çok. Senden daha güzel olup evlenecek adam bulamayan kızlar kenarda duruyor ve bunlardan her biri sana gelen bu iyi ve mazlum adamın tırnağını bile temenni ediyorlar. Onun sende neyi beğendiğini ben biliyorum.

Emine sakın kalmaya çalışarak:

- Bu sözlere gerek yok nine. Ben üniversiteye gireceğim ve bitirene kadar da evlenmeyeceğim.

Ahmet Emine'nin evlenmekten vazgeçtiğini ve üniversiteye gitmek istediğini duyar. Emine ile görüşmek ve durumu anlamak için evlerine gelir.

- Üniversiteye niçin girmek istediğini öğrenebilir miyim?

- Öğrenmek için.

- Bilgi üniversitede değil. Bilgi kitaplarda ve herhangi bir kitabı okumak için de üniversiteye gitmeye gerek yok.

- Elimde diploma olmadığı sürece kimse öğrendiğimi kabul etmez.
- Diplomayı çalışmak, yemek pişirmek ya da çocukları eğitmek için mi istiyorsun?
- Elimde silah olarak kalmasını ve insanlara muhtaç olmamak için istiyorum.
- Kocana da mı?
- Kocam bana para harcadığı sürece beni hakir görebilir, arzularını bana dayatabilir ve bana istediğini yapabilir. Ben halama ve enişteme muhtaç olduğum için çok katlandım. Kocama da muhtaç olduğum için ömrüm boyunca ona katlanmayı doğru bulmuyorum.
- Evlilik yemek yeme işi değil Emine. Evlilik iki kişni birbirinin sevmesi, birbirine güvenmesi ve beraber yaşama arzularıdır. Erkek karısını hakir görmek için ona harcama yapmaz. Erkek karısının kendisine muhtaç olduğundan daha çok o, karısına muhtaç olduğu için ona harcama yapar. İkisnin hayata karşı birbirine yardımcı olmasıdır. Erkek dışarıda, kadın içeride çalışır.
- Kadın evde hizmetçi olarak çalışsın, erkek istediği zaman onu kovsun, istediğini ona yapsın öyle mi? Senin dediğin o sevgi artık yok. Kadın ne yapsın? Derdi yüklenecek, çünkü onunla yaşamak, onun evinde oturmak, kendi ve çocukları ona güvenmek zorundalar. İşte bunun için oturmak zorunda olmadığım evde oturmamak, özgür olmak, onunla eşit olduğumu anlaması, onun benden vazgeçebileceği gibi benim de ondan vazgeçebileceğimi ve bana saygı duyması için elimde diploma olmalı.
- Hiçbir koca, karısının elinde diploma olduğu için ona saygı duymaz. Karısı ondan vazgeçebilir diye maddi yönden kendini ona bağlamaz. Erkek, eşine saygın bir kadın olduğu için saygı duyar. Onunla hayatını sürdürür çünkü ona muhtaçtır, onunla mutludur ve hayatının diğer yarısıdır.
- Sana ne zararı var? Diplomayı alıp çalışmam ve paramı da senin parana katıp yaşayabileceğimizden daha iyi yaşamamız daha iyi değil mi?
- Sen de mi çalışmak istiyorsun?
- Neden olmasın?
- Ev işleri kadına yeterlidir. Bu iş kadının bütün vaktini alır.
- Yani gece gündüz boyunca temizlik yapıp yemek mi pişireceğim.
- Kocanı beklerken oturman yeterlidir. Beklemek özlemi, özlem de sevgiyi doğurur. Sevgi mutluluğun kendisidir. Eve yorgun dönen ama evde bir

bekleyenin olduğunu bilen adamın mutluluğunu veya saat ikiye geldiğinde ve iki üç saat bekledikten sonra kocasının işten eve dönüş saati yaklaşan kadının mutluluğunu ya da her ikisinin işten yorgun dönüp evde bir bekleyenlerinin olmadığını bildiklerini düşünsene! Bu ıstıraplı bir hayattır. Otomatik bir yaşamdır. Evliliğe dair hiçbir şey kalmaz.

- Affedersin ama sen hayal dünyasında yaşıyorsun. Bunlar gerçekçi değil.
- Sen de affedersin ama sen evlenmek istemiyorsun. Belki beni beğenmedin, belki de başka biri var. Kim bilebilir ki? Onu suçluyormuş gibi söyledi.

Emine bir an sustu ve kirpiklerini gözlerinin üstüne indirdi. Yumuşak bir sesle utançtan yanakları da kızarmış olduğu halde:

- Sana yemin edebilirim ki başka biri yok. Yemin olsun ki ömrüm boyunca da senden daha iyi birisini temenni etmedim. Sen benim gözümde ideal bir eşsin. Ancak lütfen beni anlamaya çalış. Ömrüm boyunca üniversiteye gireceğim bugünü bekledim. Çalışıp özgür olacağımı hayal ettim. Hayalimi gerçekleştirmeden önce evlenirsem ömrüm boyunca pişman olmaktan ve evleneceğim kişiyi de bezdirmekten korkuyorum. Bana deli de, inatçı de, aptal de... Ama yapamam. Ben böyleyim. Sen benden daha iyilerini hak ediyorsun.

Ağlamaklı konuşur. Hem kendine hem de onu kaybetmiş olmasına ağlar. Başını öne eğerek ve sanki umutlarının yasını tutar gibi:

- Yani bitti. Konuşmanın faydası yok.” (s.100-106)

Böylelikle Emine ile Ahmet’in yolları ayrılır. Halası durumu Emine’nin babasına bildirir. Emine’nin babası, Emine ile Ahmet’in görüştüğünden haberi var. Daha öncesinden Ahmet ile tanışır. Ancak işin bu noktaya geldiğinden haberi yoktur. Halası ve eniştesi ya Emine’nin evlenmesini ya da artık evlerinden gitmesini isterler. Çünkü eniştesi kız çocuklarının okumasına karşıdır ve Emine’nin evlenmesinden yanadır. Emine babasına daha önce kendisini üniversiteye gönderme sözünü hatırlatır ve bu sözünü tutmasını ister. Bunun üzerine babası kızını üniversiteye gönderme sözünü tutar ve onu kendi evine götürür.

Emine için artık yeni bir hayat başlar. İsteddiği, arzuladığı hayata adım atmaya hazırlanır. el-Abbasiyye’deki arkadaşlarının tersine Mısır Üniversitesi yerine Amerikan Üniversitesine gider. Hem baskıcı olarak gördüğü Abbasiyye çevresinden uzaklaşmak hem

de özgürlüklere önem veren bir yer olarak gördüğü için Amerikan üniversitesini tercih eder.

Emine ez-Zahir semtindeki baskın karakterini bir süre sonra Amerikan Üniversitesinde de gösterir. Burada da erkekler onun gönlünü kazanmak için birbirleriyle yarışır. Öyle ki Filistinli bir genç onun için başka bir genci bıçaklar. Emine bu olaydan sonra kız arkadaşları tarafından dışlanır ve kendisine adeta mobbing uygulanır. Emine zekâsını kullanarak kızların ve erkeklerin arkadaşlığına en çok ihtiyaç duydukları Celal'in arkadaşlığını kazanır.

Zengin bir ailenin çocuğu olan Celal, arabasını arkadaşlarının hizmetinde kullanır, onlara partiler vs. düzenler. Emine, Celal ile arkadaşlığı sayesinde kendisine uygulanan mobbingten kurtulur. Artık bütün eğlenceler ve partiler Emine'nin isteğine göre düzenlenir.

Emine ile Celal artık bütün zamanlarını beraber geçirirler. Dolu dolu dört yıl beraber geçirirler. Öyle ki yaz tatillerinde bile ya Emine, Celal'in yanına İskenderiye'ye gider ya da Celal, Emine'nin yanına Kahire'ye gelir. Bütün arkadaşları gibi Celal'in ailesi de evleneceklerini düşünür. Öyle ki Celal'in ailesi böyle bir ihtimale karşı gelmeye hazırlanır. Ancak Emine Celal ile olan arkadaşlığına bu gözle bakmaz. Onu bir dostu olarak görür. Ancak onu diğer kızlara kaptırmamak için de kendisinden kaybetmeyeceği bir şeyle onu memnun etmeye çalışır.

Sonunda dört yıl biter Emine ve Celal mezun olurlar. Mezuniyet törenine Emine'nin babası da katılır. Emine diplomasını alarak babasına koşup boynuna sarılır.

Emine artık özgürleştiğini düşünür. Ancak mücadeleye devam etmeye karar verir. Artık önünde yeni bir hedef var. İş bulmak... Babasına ya da ileride hayatına girecek bir kocaya ihtiyaç duymayacağı bir iş bulmaya çalışır.

Emine ile Celal, aralarındaki mesafenin kendilerini duygusal anlamda da birbirlerinden uzaklaştırdığını hissetmeye başlarlar. Her ikisi de üniversitede olduğu gibi dostluklarını korumaya ve sürdürmeye çalışırlar. Ancak Emine, Celal'e ve dostluğuna duyduğu ihtiyacın günden güne zayıfladığını, Celal de Emine'nin kendisinden uzaklaşmaya başladığını hisseder. Sonunda istemsizce de olsa birbirlerinden uzaklaşırlar ve bir süre sonra artık yolları tamamen ayrılır.

Yazar romanda arkadaşlarının ve Celal'in ailesinin, onların evleneceklerini düşünmeye başladıklarını aktarır. Öyle ki, mezuniyet esnasında arkadaşlarının onları mezuniyet için mi yoksa düğün için mi tebrik etmeleri gerektiğine karar veremediklerini

belirtir. Ancak beklenmedik bir şekilde ikilinin ayrılıklarını aktarır. Bu ayrılığın sebebini de yukarıda değindiğimiz yarım paragrafla geçirir. Yazarın bu ayrılığın nedenini temellendiremediği, teknik olarak bu geçişi sağlayamadığı ve bu geçişin yetersiz kaldığı söylenebilir.

Emine, hocasının yardımıyla Mısır'da ürün satan bir Amerikan şirketinde pazarlama ve iletişim departmanında işe başlar. Aylık otuz cüneyh alan Emine, ilk maaşını babasına vermek ister ancak babası kabul etmez. Babası yirmi üç yıllık devlet memuru olmasına rağmen onun maaşı Emine'nin maaşından biraz fazladır. Aradan iki yıl geçer. Emine Amerikan şirketinde çalışmaya devam eder. İşindeki başarısı ve çalışkanlığı sayesinde satış ve genel iletişim müdürü olur. Şirket onun hizmetine özel bir telefon, yazışmaları yapması ve gelenleri karşılaması için bir sekreter ve iş seyahatlerinde kendisinin kullandığı özel bir araç tahsis eder. Maaşı da aylık yüz cüneyhe ulaşır. Ona göre artık her şey tamamdır. Başarı ve özgürlük... Buna rağmen mutsuzdur. Bir şeylerin eksikliğini hissetmeye başlar.

İşi yavaş yavaş heyecanını kaybetmeye ve günden güne rutin bir hal almaya başlar. İşe başladığından beri etrafını zengin, farklı milletlerden ve inançlardan erkekler sarar. Bunların birçoğu ona yanaşmaya çalışır. Davet, kokteyl, dans partileri gibi etkinliklere katılır. Bu erkeklerin hepsi işinin bir parçası olup onları durduracağı sınırı bilir. Bu partiler ve davetler çoğalıp yeni bir şey kalmaz ve her şey rutinleşir. Artık her partide neredeyse neler olacağını tahmin eder, eğlence esnasında neler konuşacağını bilir. Tamamen yalnızlaştığını hisseder. Ailesinin ve iş çevresinin varlığı, bu yalnızlığın küçük bir kısmını bile dolduramaz. Neredeyse hiç kız arkadaşı yoktur. Çocukluk arkadaşı Fortinya ile uzun zamandan beri görüşmezler. el-Abbasiyye'deki kız arkadaşlarından da haberi yoktur. Karşılaştıklarında birbirlerini tanırlar ama birbirlerine selam vermezler. Üniversitedeki kız arkadaşlarının da her biri kendi dünyasına çekilir. İşteki kız arkadaşlarını ise sürekli görür, onlarla uzun uzun konuşur, parti ve eğlencelerde beraber zaman geçirirler. Ancak dost edineceği bir kız arkadaş yoktur.

Onu her yönden saran o büyük boşluk iyiden iyiye artar.

Hayatına giren bütün erkekleri göz önünde bulundurur. Ahmet evlenir, Celal de nişanlanır. Sonra aklına Abbas gelir. Oysa Abbas hayatında hiçbir zaman yer edinmemiştir. Abbas mahalleden komşusu olup hem aynı liseye gitmişler hem onun kız kardeşi Emine'nin arkadaşıdır. Ancak ne zaman hayatına giren erkekleri düşünse Abbas da aklına gelir.

Abbas hukuk fakültesinden mezun olur. Bir süre avukatlık yaptıktan sonra gazetecilik yapmaya başlar. Sonra gazeteden numarasını bulup onu arar.

“Ben Emine... Amerikan İthalat Şirketinden.

- Buyurun.
- Sizinle ofisinizde görüşebilir miyim?
- Ne zaman?
- Eğer size de uygunsa yarın saat on bir olabilir.
- İyi o zaman yarın (Au revoir) görüşürüz.
- Hoşça kal.” (s.149-150)

Ertesi gün hazırlanıp Abbas’ın ofisine gider.

“- Buyur. Hoş geldin.

- Beni hatırladığını sanıyorum.
- Hayatım boyunca seni hiç unutmadım ki!” (s.153)

Bir süre daha konuştuktan sonra Emine Abbas’a şöyle der:

- Görünüşe göre el-Cenzûrî Caddesinde yaşadığımız günlerden bu yana yüz yıl geçmiş ve ben hedefime ulaşmak için yüz yıldır koşturup yorulmuşum gibi görünüyor...

Abbas alay edercesine:

- Nereye vardın?

Özgürlüğe... Özgürlüğüme... el-Abbasiyye’nin saygısızlık olarak gördüğü özgürlüğe... Şu an ben özgürüm ve saygısız olduğumu düşünmüyorum.

Dudaklarının arasında alaycı bir gülümseme olduğu halde:

- Özgür olduğumu düşünmüyorum dedi.

Küçümsenmiş gibi öfkeli bir şekilde karşılık verdi:

- Nasıl özgür değilim? Her şeyden kurtuldum. el-Abbasiyye’den, geleneklerden, evlilikten, birine bağımlı olmaktan kurtuldum. Şimdi benle sen aynıyız. Senin de diploman var benim de sen de çalışıyorsun ben de çalışıyorum, sen de kazanıyorsun ben de kazanıyorum ve eminim ki ben

senden daha çok kazanıyorum. Öyleyse nasıl oluyor da özgür değilim? Özgür olmam için neyim eksik?

Emine'nin sesi yükselmeye ve sanki öfkelenmeye başlamıştı. Abbas, sakın ve soğukkanlı bir şekilde dudaklarını birbirinden ayıran küçük bir gülümsemeyle ona şöyle cevap verdi:

- Eksişin özgür olmaman!

Öfkeli bir şekilde ona doğru döndü:

- Dinle Abbas Bey...

Sözünü bitirmeden önce onu böldü ve şöyle dedi:

- Kızma... Sana tek bir soru sormama izin ver. Neden özgür olmak istiyorsun?

Ellerini birbirine vurarak şöyle dedi:

- Yani özgürlüğünde bir sebebi mi olmalı?

Ciddi ve ders verircesine:

- Özgürlük bir araç, amaç değildir. Mesela benim özgürlüğe ihtiyacım inandıklarımı yazmak içindir. Çünkü düşünce özgürlüğünün beni doğru görüşe ulaştıracağına inanıyorum. Mısır özgürlüğü sadece özgürlük olduğu için istemiyor ve özgürlük yolun sonu değildir. Asla... Bununla beraber özgür devlet halkına hizmet eden ve refaha taşıyan devlettir. Eğer özgürlüğe giden yol zor ise özgürlükten sonraki yol daha zordur.

Abbas'ın dediklerini düşünüyormuş gibi bir süre sessiz kaldı. Sonra kendini savunurcasına:

- Ben özgürlüğü dilediğimi yapmak için istiyorum.

Gülümseyerek:

- Neyi istiyorsun? Dedi.

Yeniden öfkelenmeye başladı:

- Kendi emeğimle geçimimi sağlamak istiyorum. Herhangi bir erkek gibi."

(s.155-156)

Abbas özgürlüğün bir amaç değil bir araç olduğunu düşünür. Emine ise özgürlüğü dilediğini yapmak olarak görür.

Emine, Abbas ile görüşerek başardıklarını anlatıp bunlarla övünmek ister. Ancak Abbas Emine'nin bütün kazanımlarını neredeyse yerle bir eder. Abbas'ın söylediklerini düşünmeye başlar ve bunları sadece kendi iş yeri açısından düşündüğünde bile çalıştığı iş

yerinin yıllardır özgürlüğünü kısıtladığını ve çeşitli yasakların daha önce var olmasına ve kendisinin bunlara harfiyen uymasına rağmen Abbas ile görüştüktan sonra bunları daha iyi idrak etmeye başladığını hisseder.

Emine, özgürlüğü için bir neden, bir inanç aramaya başlar. Bu doğrultuda kadın haklarını savunan bir derneğe üye olur. Bu anlamda çeşitli kitaplar okuyup Abbas'ı ikna etmeye gider ancak zaten kadın haklarına inanan biri olan Abbas'ı bu konuda ikna edemez. Emine kadın davası ve siyasi haklarını unutan bütün işleri evlilik, çocuklar, kıyafetler vs. olan bu derneği aşağılayıp dernekten ayrılır.

Hemen her konuda sohbet eden ikili bu defa da geçmişe dair birbirlerine itiraflarda bulunurlar. Abbas Emine'ye haberlerini takip etmemesine rağmen evde annesi ile kız kardeşinden haberlerinin kendisine geldiğini söyler. Emine de halasının evinde şiddet gördüğünü, evden kaçtığını, evden kovulduğunu, başarılarını vs. her şeyini Abbas'a anlatır.

Emine diğer yandan da özgürlüğüne bir inanç aramaya devam eder. Yoksullara yardım eden bir derneğe katılır ve gidip bunu Abbas'a söylemek ister. Abbas bu haber karşısında öfkelenir.

“Neden bir reklam ajansına gitmiyorsun?”

Ona öfkeli gözlerle baktı ve sert bir şekilde cevap verdi:

Ne demek istiyorsun?

- Bu dernekler, havalı birer reklam ajansından başka hiçbir şey değiller. Bunlar çıplak bir şekilde yürüyüp bedenlerini viski ile şampanya karşılığında zengin efendilerimize satıyorlar.

Şaşkın bir şekilde:

- Bu yoksullar için...

Abbas, odada volta atarken:

- Yoksulların hakları var. İhsan ile yaşamamalılar. Fakir kalmaları, hastalanmaları, ölmeleri ve çaresiz kalmaları gerekiyor ki devrim yapıp haklarını alabilsinler.

Merhamet diliyormuş gibi zayıf bir sesle şöyle dedi:

- Ya çocukları... Günahı olmayan o masum zavallı çocuklar...

Adımları genişledi ve adımlarıyla yere vurarak sanki yeri ateşe vermek istiyormuş gibi bağırdı:

- Ailelerinin isyan etmesi için yardımlarla yaşamayıp bunların da ölmesi gerekiyor.

Onunla tartışmaya ve sesini duymaya gücü kalmamış gibi bağırdı:

- Sen kalpsizsin... Kindarsın, yıkıcısın, bozguncusun... Yazıklar olsun sana, insanları düşünmelisin.

Delirmişe benziyordu, ona yaklaştığında gözlerinde alev vardı, kollarını ona uzattı, parmaklarını omuzlarına batırdı ve onu koltuğundan kaldırıp öfkeyle sarsmaya ve bağırmaya başladı:

- İnsanların yararı, devrimin yararadır. Devrim olmalı. Hepimiz yanmalıyız ve kendimizle beraber her şeyi yakmalıyız. Yıkmadan inşa edemeyiz. Anlıyor musun? Olmalı, olmak zorunda.” (s.172)

Abbas yoksulların gerçek birer hak sahibi olduklarını ve ihsanla geçinmelerinin veya yaşamlarını bu şekilde sürdürmelerinin yanlış olduğunu düşünmektedir. Emine bambaşka bir şey olur. Artık birilerinin özgürlüğünü çalmaya ya da onu köleleştirmeye çalıştığı düşüncesi aklından çıkar. Abbas ile daha çok vakit geçirmeye başlarlar. Her ikisi de artık birbirlerine bağlandıklarını hissetmekte ve birbirlerini sevdiklerini bilmektedirler.

“Özgürlüğe dair bütün hayalleri kafasından buharlaştı. Artık özgürlüğü ve birilerinin onu köleleştirdiğini düşünmüyordu...” (s.175)

Emine daha önce yapmaktan nefret ettiği şeyleri artık Abbas için yapmaya ve sevmeye başlar. Hayatını okuyarak ve Amerikan şirketinde çalışarak kendisine haksızlık ettiğini düşünmeye başlar. Abbas’ın yanında mutludur ve Abbas’ı memnun etmek için daha önce yapmayı bilmediği yemek pişirme, tatlı yapma, iğne iplik işlerini vs. öğrenir. Yaşama dair hiçbir ihtirası kalmamıştır. Tek yapmak istediği şey Abbas’ı memnun etmektir. Onun desteğiyle Abbas artık büyük bir yazar olmuştur.

“Emine hayatı boyunca mutfağa girmekten ve yemek pişirmekten nefret etmişti. Ancak bugün asıl yerinin mutfak olduğunu hissetti ve ömrünü mutfakta Abbas’a yemek pişirerek geçirmeyi arzuladı. Abbas’ın gülerek kendime haksızlık ettim dediği gibi o da hayatını okuyarak ve Amerikan Şirketinde çalışarak geçirmekle kendine haksızlık ettiğini, önceliğinin yemek pişirmeyi

öğrenmek olduğunu ve Abbas için şef olarak çalışması gerektiğini hissetti.”
(s.180)

Bir devrimci olan Abbas, arkadaşlarıyla toplanıp istişareler yapar. Emine de onları evinde saklar ve onlara hizmet eder. Emine sonunda aradığı inancı bulur. İnancı da Abbas’tır. Kocasına hizmet etmekle sınırlı olan hayattaki talihini ve zihniyetini küçümsediği halasına benzer. O da artık halası gibi saatlerini mutfakta Abbas’a yemek pişirmek ya da tatlı yapmakla geçirir. Abbas’ı beklerken ya el işiyle uğraşır ya da kitap okur.

Abbas ile olan ilişkilerinden sonra artık herkes onların evleneceklerini düşünür. Ancak Abbas evliliğe inanmayan biri olup evliliğin sevgilerini tüketmesinden korkar. Abbas istemediği için o da istemez. Ancak Emine evlenmeyi arzu eder. Bu anlamda hayal kurar. Abbas ile evlenirken düğünlerini, ondan bir kız çocuğunun olmasını ve adını da Abbas’ın annesinin adı olan “Hatice” koymayı hayal eder. Ancak sevgisi arzularından ve hayallerinden daha güçlüdür. Evlenmeseler de birbirlerine ve birbirlerinin sevgilerine inanmaktadırlar.

“Sekiz yıldan beri insanların dilinde tek bir soru vardı:

O evlenmeyi düşünmüyor çünkü Abbas evlenmeyi düşünmüyordu. Abbas evliliği düşünmüyor çünkü evliliğe inanmıyordu ve evliliğin sevgilerini tüketeceğinden korkuyordu.” (s.189)

Yazarın eleştirilebilecek yönlerinden biri de Abbas ile Emine arasında sekiz yıl boyunca devam bu ilişkileridir. Abbas ile Emine arasındaki bu ilişki Mısır toplumunun dini, kültürel ve sosyolojik yapısına uygun değildir. Romanın sinemaya uyarlanmış hâlinde söz konusu ilişkide farklılık söz konusudur. Romandaki sonun aksine filmde, Abbas ile Emine evlendirilir. Romandan farklı bir sonla bitmesinin sebebi de Mısır toplumunun sosyolojik yapısının buna uygun olmamasıdır.

Emine bu süreçte zamanından çok alması ve Abbas’a daha çok zaman ayırmak istemesi nedeniyle eski işinden ayrılıp zamanının ve enerjisinin daha azını vereceği bir işe girer. Hatta işinden ayrılıp bütün vaktini Abbas’a ayırmak ister ancak Abbas bunu kabul etmez ve çalışmaya devam etmesini ister. Abbas ile dolu dolu her anı mutluluk olan sekiz yıl geçirirler.

3.3. Anlatıcı Bakış Açısı

Şerif Aktaş'a göre anlatıcı bakış açısı "Anlatma esasına bağlı metinlerde vakıa zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına cevaptan başka bir şey değildir."¹¹⁰

Bir romanda anlatıcı ile anlatılan arasındaki mesafenin dengeli bir düzeyde tutulmasında, romanın dil ve üslûbunun şekillenmesinde, nihayet romanın sağlıklı bir yapıya oturtulmasında, seçilen ve uygulanan bakış açısının ehemmiyeti büyüktür.¹¹¹

Hâkim anlatıcı, ilahi/tanrısal anlatıcı bakış açısı olarak da isimlendirilen bu teknikte anlatıcı, hikâye ve romanın kurmaca dünyasının mutlak hâkimi; hatta tanrısı konumundadır. Geniş bir görme, duyma, bilme imkânının yanı sıra kahramanların içinden geçenleri okumaya kadar uzanır. Hâkim bakış açılı anlatıcı, üçüncü tekil kişi (o) ağzıyla konuşur.¹¹²

"Bu evden çıkıp gitse kocasının evine gidecekti. Buluşmalar, ziyaretler ve kötü ruhları kovma partileri ile özgürlüğünü dört duvar arasına sınırlayan halasının kocası gibi bir koca veya da daha başka bir adam... Bu adamı anımsarken yüzü kızarmıştı. Gerçekten hayatında başka bir adam vardı... İğrendiği ve tiksindiği bir adam. Hayatı boyunca da bu adamdan öğrenecek ve tiksinecekti." (s. 33)

Her şeyi bilen ve gören anlatıcı hem geçmişe hem de şu ana hâkimdir. Onun sayesinde geç de olsa sırlar açığa çıkar.¹¹³ Anlatıcının duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarması ve bunu nasıl yaptığı romanın önemli hususlarından biridir. Roman anlatıcısının kim olduğu, olay örgüsünün nasıl kurgulandığı ve etkisinin ne ölçüde olduğuna dair tasnifler yapılmıştır. Kahraman bakış açılı, hâkim anlatıcı, çoklu anlatıcı gibi anlatım tarzları bu tasnifler arasında yer almaktadır.

İhşân 'Abdu'l-Ğuddûs, romanı Emine'nin lise döneminden başlatır daha sonra geriye dönüş tekniğini kullanarak onun hayat hikâyesini konu edinir.

¹¹⁰Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili*, 84.

¹¹¹Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 52.

¹¹²Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş*/2, 106.

¹¹³Sağdıç, *Muhammed 'Abdulhalim 'Abdullah ve "Lağita, Ba'de'l-Ğurub, Şeceretu'l-Lablâb ve Şemsu'l-Ğarîf" Romanlarının Çözümlemesi*, 61.

“Sabah saat yediydi. On beş yaşlarında esmer tenli, al yanaklı, kırmızı dudaklı, nereye bakacağını ve odaklanacağını bilemeyen şaşkın gözleri ve boyu posu yerinde olan genç kız, el Abbasiyye’de el-Cenzûrî Caddesinde 3 numaralı evin balkonunda duruyordu.” (s.15)

“Babası o, doğmadan önce annesini boşamıştı. Boşanmanın net bir sebebi yoktu ancak bir evin, kadının ve çocukların sorumluluğunu üstlenebilecek bir koca değildi. O, boşanmanın gerçekleşmesinden aylar sonra doğdu.” (s.24)

Yazar, roman boyunca hâkim bakış açısı anlatım tekniğini kullanır. ‘Abdu'l-Ğuddûs bu tekniği romanın birçok yerinde kullanır. Bununla beraber diyaloglara çokça yer vererek romana gerçek ya da gerçeğe yakın bir hava katmaya çalışır.

Ene Ğurra romanı genel olarak anlatıcı yazar bakış açısına sahiptir. Roman olay örgüsünde yer alan başkarakter Emine’nin etrafında kurgulanmaya çalışılmıştır.

“Tramvay durağında durdu ve kendi kendine nereye diye sordu?
Nereye kaçacaktı?

Her sabah onu es-Seniyyetu’s-Saneviye okuluna götüren 22 numaralı haliç tramvayı geldi geçti. Onu fark etmedi. Tramvay ikinci, üçüncü ve dördüncü defa önünden geçti ancak o hala dalgın bir vaziyette tramvay durağında bekliyordu.” (s.37)

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs, karakterlerin iç dünyasını, ruh durumlarını her yönüyle insanın içine ve bilinç dünyasına nüfuz ederek anlatır. Hâkim bakış açısı anlatım tekniğini kullanarak öznel bir tutumla romanın başkişisi Emine’nin bilincini yansıtır. Yazar romanda araya girerek okuyucuyla sohbet eder gibi yol gösterici, eğitici ya da eleştirel ifadeler kullanarak hâkim bakış açılı üçüncü tekil şahıs bakış açısını kullanır.

“Her sabah onu sadece okuluna giderken görüyordu. Bu kadarı onu düşüncelerinden ve sıkıntılarından kurtarmaya veya gülüşlerinin ardındaki gözyaşlarını silmeye yetmiyordu. Onu diğer öğrencilerden ve diğer gençlerden farklı görüyordu.” (s.21)

“Caddeye adımını atmadan evvel dış kapının eşiğinde durdu. Kaşlarını çatı ve uzağa gelişi güzel baktı. Sonra bir karar aldı. Bunun kesin bir karar olduğunu düşündü. Titreyen adımlarla tramvay durağına doğru yürüdü.” (s.23)

Yazar bu iki paragrafta olduğu gibi yine yer yer bu şekilde araya girer ve tanrısal bakış açısı aracılığıyla karakterlerin iç dünyasını bizlere yansıtır. Hem geçmişini hem anı aktaran anlatıcı, karakterlerin zihin dünyasına nüfuz ederek ya da onların çevresinde meydana gelen hadiseleri hâkim bir gözle ve öznel bir biçimde bizlere aktarır. Yazar bu anlatım tekniğiyle karakterlerin bilinçaltına inerek romana sürükleyicilik katar.

İhsân ‘Abdu’l-Ğuddûs, anlatım esnasında geriye dönüş, iç çözümleme, alıntı, bilinç akışı, hatırlama gibi anlatma esasına dayanan yöntemler kullanır. Yazar ayrıca romanda toplumsal ve bireysel durumlara, zaaflara, inanç ve yanlış geleneklere yer verir.

“Ona (babasına) hiçbir zaman şikâyetinde bulunmuyordu. Duygularının ve gönlünde iz bırakan yaralarının, onu mutlu dünyasında üzmesinden endişe ediyordu. Dertlerinin ve yalnızlığında döktüğü gözyaşlarının, onu üzmesinden korkuyordu. Duygularının hassaslığını, sevgisinin boyutunu biliyor ve bazı sıkıntılarını onu açsa hayatını mahvedeceğini biliyordu. Doğduktan sonra kendisini halasına bırakmış olmasını affetmişti. Annesiyle evlenmesi, kendisinin dünyaya gelmesi vs. bunları babasının istemeyerek yaptığı hatalar olarak görüyordu. Bütün bunlar için babası suçlanamazdı. O, bir koca ya da bir baba olsun diye yaratılmamıştı aksine o, öten özgür bir kuş olsun diye yaratılmıştı. Bir kafese konulsa o kafesten kaçması onun en doğal hakkıydı. Kendisini halasının evine bırakma arzusunun doğruluğunu babasına kanıtlamaya çalışıyordu. Babası onun için hem kendi hayat felsefesinden hem de bir kızın yetişmesi mümkün olmayan yaşantısından endişe ediyordu. Babasının onu halasına bırakmakla, ona olan duygularını ve sevgisini feda ettiğine inanıyordu. Kendisi babasından mahrum olduğu gibi babası da kendini kızından mahrum bırakıyordu. Bu ayrılık nedeniyle kendi nasıl acı çekiyorsa babasının da bu ayrılıktan dolayı aynı acıyı çektiğine inanıyordu.” (s. 39)

“Anne ve babaların kız çocuklarını terbiye etmek maksadıyla onları sürekli dövmeye hakları vardı. Mahallenin bütün anne ve babaları ara sıra kızlarını döverlerdi. O da bu kızlardan müstesna değildi. Sonra balkonlarda durmak -o dönemde el-Abbasiyye mahallesinde- aileden birinin cenazesini uğurlamak veya gelin alayını karşılamaları yahut yoldaki bir kazayı veya görülmeye değer özel bir durum olmadığı sürece kızların balkona çıkması yasaktı. Bu durumlardan herhangi biri olmadığı sürece sadece Fuadu’l evvel Lisesi öğrencilerini izlemek için bir kızın balkona çıkması ayıptı.” (s. 24)

3.4. Kişiler

Anlatım esasına bağlı türlerin ana konusu insandır. Anlatım türlerinde şahıs kadrosu bir eserin olmazsa olmazıdır. İsmail Çetişli şahıs kadrosunu “Hikâye, roman ve tiyatrodan anlatılan/sahnelenen olayları var eden ve yaşayan insan ve insan hüviyetine büründürülmüş varlıklardır.”¹¹⁴ şeklinde tanımlar.

Bir olay örgüsüne şekil veren, renk katan en önemli unsur şahıs kadrosudur. Öyle ki şahıs kadrosu olmadan olay örgüsünden söz edilemez. Romanın estetik dünyası oluşturulurken, şahıs veya şahıslara vakıa aracılığıyla hayat verilir ve bu hayat dil ve anlatım yöntemleriyle dışa yansıtılarak okura hissettirilir.¹¹⁵

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs'un bu romanında başkarakter genç bir kız olup geleneklere başkaldırışını ve kendisine baskı uygulayan çevreye karşı verdiği mücadelesi konu edinilir. Olay örgüsünün merkezinde karşımıza çıkan çatışma, geleneklere karşı bir mücadele ve modernliğe duyulan arzudur. Bu mücadelenin merkezinde Emine karakteriyle bir kadının varlığı görülür.

Şahıs kadrosunun değişmediğini ancak gelişen olaylarla beraber kahramanların duygularının umut-karamsarlık, korku, endişe-güven, iyi-kötü, güçlü-zayıf, aşk-nefret, sevgi ve vefa ikilemlerinde değişim ve dönüşümleri ile psikolojik durumlarına şahit oluruz.

3.4.1. Emine

Yazar, Emine karakterini anlatırken genellikle çatışma ortamından faydalanır. Onun hayat ve toplumla, kendisiyle, halası ve eniştesiyle olan çatışmalarında Emine karakterini

¹¹⁴Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş*/2, 89.

¹¹⁵Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 75.

net olarak çizer. Romanın başkarakteri olan Emine'nin annesi ve babası kendisi doğmadan önce boşanırlar. Emine, geleneklere karşı mücadelenin bir sembolüdür.

“Babası o, doğmadan önce annesini boşamıştı. Boşanmanın net bir sebebi yoktu ancak bir evin, kadının ve çocukların sorumluluğunu üstlenebilecek bir koca değildi. O, boşanmanın gerçekleşmesinden aylar sonra doğdu.” (s.24)

Emine henüz bebek yaşta halasından şiddet görmeye başlar.

“...Bazen o küçücük masum gözlerinde korku belirene kadar onu dövüyordu.” (s.28)

Anne ve babasından ayrı oluşu ve halasının evinde zaman zaman şiddet görmesi onu olumsuz etkiler ve karakterini şekillendirir.

“Sıkıntılı ve sert bir çocukluk dönemi idi... Annesi ile babasından yoksun oluşu, onu sürekli kendini savunan bir konumda durmak zorunda bırakıyordu. Bu durum onu sürekli hazırlıklı, hırçın, karşı gelen bir konuma sokuyordu.” (s.29)

“Anne ve babasından yoksunluk hissi, kalbinde sürekli kanayan sessiz ve derin bir yara açmıştı. Çocukluğunda bu yarayı ve kanayışı hissetmiyordu. Hissettiği tek şey bu evde bulunmaktan nefret duygusuydu. Yine halasına ve eniştesine boyun eğmekten de nefret ediyordu.” (s.30-31)

Evdeki şiddetten ve baskıdan kaçmak, biraz ferahlamak için zaman zaman yürüyüşe çıkar.

“Özgür olmak istiyordu.” (s.32)

Bu yürüyüşlerinden her döndüğünde halası onu terlikle döver. Bazen de eşinin yerine eniştesi onu döver. Başlangıçta tokat ve terlik darbeleri altında ağlar, bağırır ve öfkelenir. Daha sonra bağırmaya ve üzerine gelen tokat darbelerini karşılayarak kendini

savunmaya başlar. Özgürlüğüne düşkünlüğünü halası ve eniştesiyle olan konuşma kesitlerinde görürüz.

“Ben özgürüm. İstedigimi yapabilirim kimse bana karışamaz.

Eniştesinin yüzüne attığı tokat onu susturmuştu. Halası ona cevap vermişti.

- Özgür! Özgürlük başını yesin terbiyesiz.

Sakinleştikten sonra alaycı bir ses tonuyla ‘Ben özgürüm. Ben özgürüm. Ben özgürüm!’ diye yineledi.” (s.32- 33)

On yaşlarındayken ailesi onun komşularının evine gidip gelmesine izin verir. Bu komşularının evinde kendisinden yaşça büyük bir genç tarafından tacize uğrar. Emine bu adamın elinden kurtulur ancak yaşadığı olay onun ruhunda derin bir yara açar. Emine’nin yaşadığı bu hayatın temelinde söz konusu taciz olayının olduğu düşünülebilir:

“Hayatındaki hiç kimse bu olayı bilmiyordu. Ancak bu olayı her hatırladığında adeta kendinden iğreniyor ve tüyleri diken diken oluyordu. Hatta bugün bile o tiksindirici nefes kokusunu her hatırladığında neredeyse midesi bulanıyordu. Bu olay onun içinde erkeklere karşı bir şeyler hissetme duygusunu öldürdü. Onu bir kadın olarak arzulayan bütün erkeklerden tiksiniyordu.” (s.35)

Emine gördüğü şiddet karşısında tepkisiz kalır, bağırılmaz ve ağlamaz. Aksine ona şiddet uyguladıklarında onlara alaycı ve küçümseyici bir tepki verir. Güçlü olmaya çalışır:

“...Artık ağlamıyor, bağırıyor ve öfkelenmiyordu. Halası ile eniştesinin dayacağını da soğukkanlı bir şekilde karşılıyordu. Dayağın acısına katlanıyor ve sinirini de gülümseyerek bastırıyordu. Bu yönteminde başarılı olmuştu. Halası onu dövüp bu dayağın ona etki etmediğini gördüğünde deliye dönüyordu. Hatta bir gün eniştesi onu çok dövdüğü için fenalaşmıştı. Kımıldamadan veya özür dilemeden yahut alaycı tebessümünden vazgeçmeyerek öylece dururdu.” (s.36)

Babasının onu yetiştirmesi için halasına bırakmasını ve kendisi için yaptığı fedakârlıkları öğrendikten sonra babasına olan sevgisi ve saygısı artar ve kendisini halasının yanına bırakmış olmasını da affeder:

“Duygularının ve gönlünde iz bırakan yaralarının, babasını mutlu dünyasında üzmesine hiç izin vermezdi. Acılarının, sıkıntılarının ve yalnızlığında döktüğü gözyaşlarının onu üzmesinden endişe ederdi. Duygularının hassaslığını ve sevgisinin boyutunu da bilirdi. Sıkıntılarını ona açsa hayatını mahvedeceğini hissederdi. Doğduktan sonra kendisini halasına bırakmış olmasını affetmişti. Annesiyle evlenmesi, kendisinin dünyaya gelmesi vs. bunları babasının istemeyerek yaptığı hatalar olarak görürdü. Bütün bunlar için babası suçlanamazdı. O, bir koca ya da bir baba olsun diye yaratılmamıştı aksine o, öten özgür bir kuş olsun diye yaratılmıştı. Bir kafese konulsa o kafesten kaçması onun en doğal hakkıydı. Kendisini halasının evine bırakma arzusunun doğruluğunu babasına kanıtlamaya çalışırdı. Babası onun için hem kendi hayat felsefesinden hem de bir kızın yetişmesi mümkün olmayan yaşantısından korkardı. Onu halasının yanına bırakmakla kendisine olan duygularını ve sevgisini feda ettiğine inanırdı. O babasından babası da ondan mahrum kalmaktaydı. Bu ayrılık nedeniyle kendisi nasıl acı çekiyorsa babasının da aynı acıyı çektiğine inanırdı.” (s.39)

Annesine olan duyguları karmaşıktır. Babasına olan duyguları kadar net ve sevgi dolu değildir. Annesini sever ancak ona olan duygularında belirsizlik, şefkat ve zillet vardır. Annesi babasından boşandıktan birkaç sene sonra başka bir adamla evlenir. İnsanların bu evlilik hakkındaki dedikodularına öfkelenir ve annesini savunur.

“Annesine olan duygularını net bir şekilde tarif edemiyordu. Şüphesiz annesini seviyordu. Bu sevginin kendine has bir karakteri vardı. Koşulsuz bir sevgi değildi. Bu sevgide belirsizlik, huzursuzluk, şefkat, keder ve zillet duyguları vardı. Annesi babasından boşandıktan sonra evlenmiş. Onu doğurduktan birkaç sene sonra... Uçsuz bucaksız serveti ve şöhreti olan bir adamla evlenmiş. Bu adamla nasıl evlendi, nasıl tanıştı hiç kimse bilmiyordu. Küçüklüğünden bu yana bu evlilik hakkında dedikoduların döndüğünü, ne zaman arkasını dönse annesinden bahsedildiğini hissediyordu. Belki de bu konuşmalar ve fısıldaşmalar ruhuna etki etmiş, kaşlarını çatarak öfkeyle bakmasına sebep olmuş. Ne zaman sıradan bir konuşmada annesinin adı anılsa sanki kendisini

savunma konumuna geçmek zorunda hissediyordu. Hiç kimsenin önünde bahsini açmadığı arkasından döndüğünü hayal ettiği fısıldaşmaların ve konuşmaların içeriğini açıklamamasına rağmen sanki annesinin işlediği bir suçu savunmayı değerli görüyordu.” (s. 40-41)

Emine hayatındaki bütün bu zorluklara ve acılara rağmen yaşamı seven ve kişisel gelişimine önem veren biridir. Arkadaşı Fortinya’dan Fransızca abisi İli’den de dans dersleri alır.

“Yahudi arkadaşı Fortinya’ya giderdi. Her gün okuldan çıktıktan sonra bu arkadaşına gider ve saat altıya kadar onun yanında kalırdı. Ondan Fransızca ve dans dersleri alırdı.” (s. 67-68)

“...İli çalıştığı bankadan geldi. Yanlarına oturdu ve Emine’ye dans dersleri verebileceğini söyledi. Emine bu teklifi reddetti. Ancak Fortinya onu cesaretlendirdi ve Müslüman zevatin kızlarının tümünün dans ettiğini, dergilerin bu durumu yazdığını ve bugün dans etmeyen genç kızın zevatin kızlarından sayılmadığını söyledi. Emine utanarak güldü ve bu teklifi kabul etti.” (s.58)

Emine okuldan kaçtığında ya da yaptığı olumsuz bir davranışından sonra kendisini sorguya çeker ve bu durumdan vicdan azabı duyar. Bunu da geleneklere olan bağlılığından değil sadece yapmak zorunda kalmasından dolayı hisseder.

“Okuldan kaçması nedeniyle ruhunun derinliklerinde suç işlediğini hissederdi. Yetiştirdiği ve halasının onu yetiştirmeyi arzuladığı geleneklere bağlı bir ipi koparttı. Bu his onu halasının, eniştesinin hatta halasının çocuklarının yüzüne bakamayacak kadar utandırır. Bu suçu kendisine karşı değil aksine kendisiyle gurur duyması için daima çabaladığı ve geleceğinden emin olmasını istediği babasına ve -kızını her gördüğünde- sanki özrünü beyan eden ve bağışlanmayı dileyen gözlerinde huzursuz bakışları olan mutsuz ve zayıf annesine karşı işlenmiş bir suç olarak hissederdi.” (s.61)

“Yatmaya çalıştı ancak uykusunu kovalayan ve göz kapaklarını odanın tavanına asan bir şeyler vardı. Her hata yaptığında ya da hata yaptığına inandığında vicdanında kurulan o mahkeme... Her akşam vicdanında kurulan o mahkemeden çok korkardı. Yatmak için başını yastığa koyduğunda kalbinden yayılan bir ses işitirdi. Bu ses sanki ‘mahkeme’ diye bağırان ‘vicdan memurunun’ sesi gibiydi ve ardından sorgu başlardı. Eğer gününün sayfası beyaz ise afiyet ve saadetle uyurdu. Eğer gününü bozan bir şey olursa sanki bedeninin her bir parçasını ateşin koru üzerinde yakmak isteyen merhametsiz meçhul bir el gibi uyuyamaz ve yatağında dönüp dururdu.” (s.83)

Emine kadın-erkek karışık ortamlarda bulunur ve erkek arkadaşlarının kendisini öpmesinden rahatsız olmaz. Aynı zamanda bu ortamlarda içki içer.

“Bu gece diğer kızların içtiği kadar içmedi. Daha doğrusu bir bardak sarhoş etmeyen malt içti. Buna rağmen gençlere çok müsamaha gösterdi ve yanaklarından öpmelerine izin verdi. Gençlerden her biri duygularını bastırmaya çalışırdı ve onu sadece bayramlaşma maksadıyla öperdi” (s.85)

Emine el-Abbasiyye’ye ve geleneklerine karşı zafer kazandığını, özgürleştğini ve üzerindeki baskıcı elin kalktığını hisseder. Çevresindekilere bu özgürlüğü hak ettiğini, bunu koruyabileceğini, akıllı, güçlü olduğunu ve kendisini gözetecek ya da onu koruyacak hiç kimseye ihtiyaç duymadığını kanıtlamak ister. Ayrıca sorumluluğunun da bilincindedir.

“İnadı ve doğduğunda iki dudağı arasında susmayan bir çığlıkla başlattığı şiddetli savaştan sonra elde ettiği özgürlüğünden sorumlu oldu. Bu savaşında insanların diline, ailesi ile el-Abbasiyye’nin geleneklerine karşı zafer elde etti. Babasına, annesine, halasına ve eniştesine bu özgürlüğü hak ettiğini, bunu koruyabileceğini ve akıllı, güçlü bir kız olduğunu, onu gözetecek, ona şiddet uygulayacak ya da onu terlikle dövecek hiç kimseye ihtiyacı olmadığını onlara ispat etmek istiyordu.” (s.91)

Liseyi bitirdikten sonra yeni bir mücadele başlatır. Halası onu evlendirip onunla gurur duymak, kendisi ise üniversiteye girip eğitime devam etmek ister. Ancak halasının ısrarlarına daha fazla dayanamayıp kendisine görücü gelen Ahmet ile görüşür ve ilk

başlarda Ahmet'ten etkilenir. Ancak onu daha yakından tanımaya başladıktan sonra Ahmet'in bütün sohbetlerinde görüşlerini çürütmeye, ona üstün gelmeye ve onun kişiliğini kendi kişiliğinde eritmeye çalıştığını fark eder. Ahmet'in de halası ve eniştesi gibi kendisini sınırlamaya çalışan biri olarak hisseder.

“Ahmet'in ona görücü geldiğinden bu yana ki günlerini düşünmeye ve daha önce fark etmediği şeyleri fark etmeye başlamıştı. Ahmet'in kişiliğine ve sohbetine hayran kalmıştı. Ancak bugüne kadar bütün sohbetlerinde görüşlerini çürütmeye, ona galip gelmeye ve onun kişiliğini kendi kişiliğinde eritmeye çalıştığını fark etmemişti. Onun üstün gelmesini kabul etmişti çünkü onun bunu amaçladığını ve bunda bir üstünlük kurma düşüncesini hissetmemişti. Kişiliğini kendisine dayatmasına izin vermişti çünkü onun kişiliği ile kendi kişiliğini kıyaslamamış ve bu ikisi arasında bir sınır koymamıştı.” (s.98-99)

Emine, Ahmet'i kendisini sınırlamaya çalışan biri olarak gördüğü için evlilik fikrinden vazgeçer ve üniversiteye gitmeye karar verir. Ahmet, Emine'nin bu konudaki kararını öğrendikten sonra onunla yüz yüze görüşüp durumu anlamak ister ancak Emine'nin kararı kesindir. Böylece ikilinin yolları birleşmeden ayrılır. Eniştesi Emine'nin üniversiteye girmesi halinde evinden gitmesini ister çünkü kızların okumasına karşıdır. Emine de babasının daha önce kendisini üniversiteye gönderme sözünü tutmasını ister. Babası da sözünü tutar ve Emine'yi yanına alır.

Anne-baba şefkatinden uzakta yetişen ve kaldığı evde şiddet gören Emine tüm zorluklara rağmen mücadelesini sürdürüp hedeflerinden biri olan özgürlüğüne ya da arzuladığı ve özgürlük olarak gördüğü hayata kavuşur. Babasının yanına taşınır ve üniversiteye başlar. Mısır üniversitesi yerine Amerikan üniversitesini tercih eder.

“Amerikan Üniversitesine gitti. Burayı niçin seçtiğini kendi de bilmiyordu. el-Abbasiyye gençleriyle aynı üniversitede olmaktan hoşlanmamış olabilir. Onların hepsi Mısır Üniversitesine gitmiş. Devlet memuru olmayı ve avukat, doktor ya da mühendis gibi özellikle kendini belirli bir meslek için hazırlamayı hedeflemediği için de Mısır Üniversitesine gitmemiş olabilir. Aksine hayata ve tüm alanlarına hazırlayacak bir bilgi olmasını istemiş olabilir. Daha fazla özgürlük istemiş de olabilir. Çünkü ez-Zahir semtindeki arkadaşlarından

Amerikan Üniversitesinin bireysel özgürlüğü koruduğunu duymuştu.” (s.115-116)

Yazar Emine karakteriyle geleneksel ve mutaassıp bir toplumda sorgulayan, karşı çıkan, özgürlüğü arayan bunun bedelini ödeyerek doğrusuyla yanlışıyla kendi değerini oluşturmaya çalışan güçlü bir kadını canlandırır. Emine gördüğü kuralları hayatına adapte etmekte zorlanmayan, bilgiye aç, alıcı, çabuk öğrenen, kültürlü bir karakteri canlandırır.

Emine girdiği bu yeni ortama uyum sağlamakta zorlanmaz. Amerikan kültürünü benimsemeye, İngilizce konuşmaya ve daha önce dinlediği Ümmü Külşûm ile ‘Abdulvahhâb¹¹⁶ yerine yabancı müzikler dinlemeye başlar.

“Amerikan kültürünü benimsemeye, kaz sesine ya da Walt Disney’in¹¹⁷ tasarladığı çizgi film karakteri Donald Duck’a¹¹⁸ benzeyen Amerikan aksanıyla İngilizce konuşmaya, duygusuzluğun şıklığa üstün geldiği Amerikan zevki elbiseler tercih etmeye, saçını kadın ile hayvanın kafasını sürekli bir dairede toplamaya çalışan Amerikan tarzıyla topluyordu. Öyle ki müzik zevki bile değişmeye başlamış ve artık Ümmü Külşûm’ün şarkılarını, Abdulvehhâb’ın “Ya Dünya Ya Ğaramî” şarkısını söylemiyor, tango ve vals dinlemiyor, keman, piyano ve viyolonselini ezgisini de tercih etmiyordu. Swing, Boogive-Woogie, Charleston sesini dinliyordu.” (s.123)

Emine güzel ve çekici bir kızdır. Kız arkadaşları bile onu kıskanmaya başlar ve bu anlamda onu kendilerine bir rakip olarak görürler. Bir süre sonra erkekler onun için birbirleriyle rekabet etmeye başlar. Öyle ki Filistinli bir genç onun için başka birini bıçaklar. Bu hadise sonrasında Emine bütün erkek ve kız öğrenciler tarafından mobbinge uğrar. Onu spor takımından çıkardıkları gibi eğlencelerine de davet etmezler.

¹¹⁶Mısır ve Arap müziğinin öncülerinden olan Muhammed ‘Abdulvehhâb (1898-1991) Musîkâru'l-Ecyâl lakabıyla tanınmış ve adı ulusal marşlarla anılmıştır. “Muhammed ‘Abdulvehhâb”, 27, [ويكيبيديا](#), Ekim 2024.

¹¹⁷Walter Elias "Walt" Disney (1901–1966) Amerikalı yapımcı, yönetmen, senarist, seslendirmen ve animatördür. Detaylı bilgi için bkz; “Walt Disney”, [Vikipedi](#), 24 Eylül 2024.

¹¹⁸Tam adı Donald Fauntleroy Duck olup Walt Disney Company'nin ürettiği Amerikan yapımı bir çizgi film karakteridir. Donald'ın özelliği sarı-turuncu renkli bacakları ve ayakları ile beyaz bir ördek olması ve fakat insan gibi konuşup, insan gibi hareket etmesidir. “Donald Duck”, [Vikipedi](#), 01 Mayıs 2024.

“Emine’nin etrafındaki rekabet arttı ve erkek öğrencilerin onun için birbiriyle olan kavgaları da çoğaldı. Etrafında dönen bu rekabetle övünebileceğini ve bununla kız arkadaşlarına karşı hava atabileceğini düşündü ancak birdenbire kendini içerisinden çıkamayacağı ve içerisinde boğulmak üzere olduğu bir girdabının içinde buldu. Filistinli bir öğrenci kendisine rakip olarak gördüğü bu gençlerden birini bıçakladı. Üniversite bu olayla sarsıldı ve Filistinli öğrenci de okuldan atıldı.” (s.124)

Emine bu olay nedeniyle mobbinge uğrar. Bunun üzerine yalnızlığını giderecek bir arkadaş arar. Mısırlı ve zengin bir ailenin çocuğu olan Celal’i bulur. Celal arabası olan, eğlence partilerini düzenleyen ve bu partilerin masraflarını karşılayan biridir. Haliyle Celal ile arkadaş olduktan sonra onu tekrar aralarına almak zorunda kalırlar. Artık eğlenceleri Emine düzenlemeye başlar. Bu noktada Emine’nin güçlü bir yanını görürüz:

“...Bu kişi Mısırlı utangaç, zarif ve kibar bir delikanlıydı. Eğitim öğretim yılının başlamasından beri ona uzaktan bakmakla yetinmiş ve onunla tanışma girişiminde hiç bulunmamıştı. Daha önceki kısa süreli üniversite etkinliklerinde bir iki defa muhabbet etmekle yetinmelerinden başka hiç denk gelmemişlerdi. Kız ve erkek öğrencilerin Filistinli öğrencinin olayından sonra ona uyguladıkları mobbinge katılmamış, onu sürekli güler yüzle ve büyük bir saygıyla karşılamıştı. Sanki arkadaşlarının ona uyguladıkları cezaya katlanması hususunda onu cesaretlendiriyor ve ona şefkatle bakıyordu. Onun dostluğunu kazanmakta zorlanmadı. Sanki ikisi de ömürleri boyunca bu dostluğu yaşamak için beklemişlerdi. Emine’nin ona yaklaştığı gibi o da Emine’ye yaklaştı. Adı Celal idi.” (s.126)

Celal ile Emine’nin ilişkisi sevgili ilişkisi gibidir. Ancak Celal ile sürekli beraber olması ve onunla yaşadığı özel anlarına rağmen onu hayatında arkadaştan ya da dosttan öte bir yere konumlandırmaz. Bu davranışlarıyla onu diğer kızlara karşı elinde tutmak ister. On yaşındayken maruz kaldığı taciz olayı Emine’nin ruhunda derin yaralar açar ve bir erkeğe karşı hislerini olumsuz etkiler. Bu sebeple Celal ile olan bu özel anlarını, özgürlük yolunda atması gereken bir adım ya da ilerlemesi gereken bir yol olarak görür.

“Emine tokalaşmak için elini sessizce Celal’e uzattı. Celal onun elini uzun bir süre tuttu ve sıktı. Cesaretini topluyormuşçasına gözlerini kıstı. Sonra gözlerini ona doğru kaldırdı ve göz göze geldiler, gözlerle nazik bir kucaklaşma yaşadılar. Emine Celal’in ne istediğini, Celal de ondan bunu yapabileceğini anladı. Dudak dudağa gelinceye kadar başını ona doğru eğdi. Tereddüt etmemek için gözlerini kapattı. Kendini uçurumun kenarından atacakmış gibi göğsünde bir şeyin çarptığını hissetti. Sonra birdenbire on yaşındayken onu taciz eden adamın görüntüsü aklına geldi. Sanki bir daha o adamın kötü nefesiyle sarsılmaktan ve onu dudaklarından öperken o ateşli dudaklarının ağırlığını hissetmekten korkuyormuş gibi irkildi. Buna rağmen tereddüt etmedi ve hayalinde canlanan o adamın görüntüsünü görmemek için sinirleriyle göz kapaklarına baskı yaptı. Bu anı deneyimlemesi gerekiyordu. Onu bir daha rahatsız etmemesi için çocukluğunda yaşadığı bu taciz olayını kafasından silmesi gerekiyordu. Kötü bir nefes hissetmedi aksine Celal’in nefesini tanrıların dokunuşlarıymış gibi yüzüne yayıldığını hissetti. Nefesinde güç ve şefkat vardı. Sonra Celal’in narin dudaklarının yarısının yanağının bir köşesine diğer yarısının da dudağının üzerine yerleştiğini hissetti. Öpüşme bir süre devam etti. Sonra dudaklarını onun dudaklarından çekti. Yakarmaya benzer bir şekilde kolları omuzlarının etrafında hareket edip ona sarılırken yanağıyla da yanağına sarıldı. Sanki evliyadan birinin türbesine sarılan ve yüzünü ona sürerken imanının ve huşusunun aşırılığından ağlamak üzere olan bir Müslümanın kolları gibiydi. Yavaşça kendini ondan geri çekti. Dudaklarında utangaç bir gülümseme olduğu halde ona şefkatle baktı. Daha sonra arabanın kapısını açtı ve indi. Sırtını dönüp kayboldu. Gecesini olanları düşünerek geçirdi. Kalbiyle değil aklıyla düşünüyordu. Mutluydu. Çünkü kendini aşmış ve öpüşme yolunda ilerlemişti. Bunu özgürlüğünün tamamlanması için geçmesi gereken bir yol olarak düşündü.” (s.132-134)

“Belki de bir kadın olarak bu yıllar süresince içgüdüğü ona Celal ile dostluğunu sürdürebilmesi için hiçbir şey kaybetmeyeceği, onu memnun edecek bir şeye kendini yapmak zorunda bırakmayacağı ve erkeklik duygusunu tatmin etmesi gerektiğine yol gösterdi. Belki de bu öpüşmelere olan arzusu bütün bu sebeplerin toplamıdır.” (s.137)

Emine üniversiteden mezun olduktan sonra da mücadelesine devam eder ve babasına ya da ileride hayatına girebilecek kocasına muhtaç olmamak adına kendi ayakları üzerinde durup ekonomik bağımsızlığını kazanmak ister.

“Babasına ve babasından sonra gereksinimlerini karşılayacak bir kocaya ihtiyaç duymamak için geçimini sağlayacağı bir iş bulmalıydı. Üniversite dekanının yardımıyla Mısır’da ürün satan Amerika’nın büyük şirketlerinden birinde pazarlama ve genel iletişim departmanında işe başladı.” (s.140)

Emine bu işinde aylık otuz cüneyh kazanır. İlk maaşını babasına vermek ister ancak babası bunu kabul etmez. Daha sonra babasına, halasına, eniştesine ve kuzenine birtakım hediyeler alır. Halasının evinde yaşadığı tüm sıkıntılara rağmen ona vefasını gösterir. Halası da bu durumdan son derece memnun olur.

“Öğlen yemeğinden sonra evden çıktığında çantasında maaşının hepsi vardı. Elbise ve ayakkabı almadı. Babasına robdöşambr, halasına beğendiği parlak ve renkli boncuklardan bir kolye ile küpe, eniştesine dolma kalem, en büyük kuzenine bir plak seti, ailenin hepsine de meyve ile tatlı aldı. Halası onu sevinçle karşıladı ve şöyle dedi:

- Hayırlı çıktın kızım Emine. Seninle gurur duyuyorum. Nereye gitsem ve insanlarla karşılaşsam kızım diplomasını aldı ve çalışmaya başladı diyorum.” (s.142-143)

İşindeki başarısı ve çalışkanlığı sayesinde satış ve genel iletişim müdürü olur. Şirket ona özel bir telefon ve araç tahsis eder. Maaşı da neredeyse aylık yüz cüneyhe ulaşır. Başarı ve özgürlük başta olmak üzere ona göre artık her şey tamamdır. Ancak bütün bunlara rağmen mutsuzdur. İş günden güne rutin bir hal almaya ve yavaş yavaş bazı şeylerin eksikliğini hissetmeye başlar. İşe başladığından beri etrafını zengin, farklı milletlerden ve inançlardan erkekler sarar. Bunların birçoğu ona yanaşmaya çalışır. Davet, kokteyl, dans partileri gibi etkinliklere katılır. Bu erkeklerin hepsi işinin bir parçası olup onları durduracağı sınırı bilir. Bir süredir yalnızlaştığını hissetmektedir. Ailesinin ve iş çevresinin varlığı bile bu yalnızlığını gideremez. Hem çocukluk arkadaşı Fortinya ile hem

de el-Abbasiyye'deki kız arkadaşlarıyla neredeyse hiç görüşmezler. Karşılaştıklarında birbirlerini tanırlar ama birbirlerine selam vermezler. Üniversitedeki kız arkadaşları da kendi dünyalarına çekilirler. İş yerinde kız arkadaşları vardır ancak bunlar ne yalnızlığını giderir ne de bunlardan dost edinebileceği birini bulur.

Onu her yönden saran o büyük boşluk iyiden iyiye artar.

Hayatındaki tüm özgürlüklere ve olanaklara rağmen kendisini çevreleyen bir yalnızlık ve boşluk hisseder. Onu sarıp yutmaya çalışan kocaman bir boşluk... Hayatına giren tüm erkekleri gözünde canlandırır ve bu boşluğu yalnızca bir erkeğin doldurabileceğini düşünür.

Ahmet evlenir, Celal ise nişanlanır. Peki, Abbas... Abbas ile hiçbir şey yaşamamış olmasına rağmen onu hep hayatına giren erkekler arasında anar. el-Abbasiyye'den ayrılığından beri onunla hiç karşılaşmamasına rağmen Abbas'ın haberlerini alır ya da ona gelir. Abbas'ın yazdığı bir makalesini okur. Gazeteden ofisinin numarasını bulup arar.

Emine Abbas ile görüşüp başardıklarını anlatmak ve bunlarla övünmek ister. Abbas'ın hâlâ el-Abbasiyye zihniyetinde olduğunu düşünür ancak Abbas'ı bambaşka bir durumda bulur. Emine'nin kazanım ya da başarı olarak gördüklerini küçümser ve onu yeniden yola başlamak zorunda bırakır.

“Hangi koca onun özgürlüğünü, kahve içmesini ve telefonla konuşmasını yasaklayacak kadar kısıtlayabilirdi? Ziyaret ettiği yerleri özel bir deftere kaydetmesini isteyebilirdi? Kendi kendine serzenişte bulunmaya başladı. Abbas'a giden ve uğrunda savaştığı sözde özgürlüğü hakkında sebepsiz yere onunla konuşan kendisiydi. Sanki bu özgürlükle ona karşı övünmek ve meydan okumak ya da hayatı boyunca onu görmezden gelmesinin intikamını almak istiyordu. Belki de onun hâlâ eski semtin zihniyetiyle yaşadığını ve el-Abbasiyye semtinin kendisi hakkında yaydığı söylentilere inandığını düşünüyordu. Bu yüzden bu zihniyeti ve söylentileri tartışmak ve onu yenmek istiyordu.” (s.162-163)

Abbas'ın söyledikleri ona etki eder ve özgürlüğüne bir inanç aramaya başlar. Yazarın Emine karakterini iki kısma ayırdığı söylenebilir. Abbas ile görüşene kadar bencil sadece kendi çıkarını düşünen ve yalnızca kendi doğrusu olan biri olarak tasvir eder. Ancak Abbas ile görüşüp yakınlaşmaya başladıktan sonra başkalarını da düşünen,

başkalarının derdiyle dertlenen, toplumsal sorunlar üzerine düşünen, kafa yoran biri olarak karşımıza çıkar. Yazar bu geçişi de mükemmel bir şekilde yapar. Aşağıdaki paragraf Emine'nin karakterini ve bütün hayatını özetler niteliktedir.

“Hayatı boyunca sadece kendine inandı. Kendinden başkasını düşünemeyecek kadar egoist ve dünyada kendinden başkasını göremeyecek kadar dar görüşlüydü. Özgürlüğünü, bu egosunu tatmin etmek ve kaprislerini doyurmak için istedi. Belki kendine bile güvenmiyordu. Anne ve babasından uzakta halasıyla eniştesinin yanında yetişmesi, onda kanayan duygulara neden olan derin bir yara açmış olabilir. Hayatını bu duygulardan kaçarak geçirdi ve bu kaçışın özgürlük olduğunu düşündü. Bunun için bir mazereti olabilir. Ancak şu an bu duygulardan kurtuldu ve artık kaçacağı bir şey kalmadı. Özgürlüğü neden istiyordu?” (s.164)

Emine aradığını Abbas'ta bulur. Zira Abbas, Emine'nin daha önce var olan fikirlerinin değişmesine neden olur. Emine Abbas'a yakınlaşmaya başladıktan sonra hırslarından arınır, birilerinin kendisini köleleştirdiği düşüncesi aklından tamamen silinir. Artık, Emine'nin tek derdi Abbas'a daha yakın olmak ve onun mutlu olmasını sağlamaktır.

“Emine'nin artık yaşama dair hiçbir ihtirası kalmamıştı. İşinde yükselmek gibi bir arzusu ya da daha kazançlı bir iş bulma çabası yoktu. Bütün arzuları Abbas'a yoğunlaştı. Büyük bir yazar olmasını, devrimini gerçekleştirmesini, çok kazanmasını ve kendine ait bir gazetesinin olmasını, vekil ya da bakan olmasını istiyordu.” (s.187)

Emine artık sevgi ile özgürlüğün bir arada olamayacağını, aşkın özgürlükten vazgeçmek olduğunu ve seven insanın aşkı uğruna özgürlüğünden vazgeçmesi gerektiğini düşünmeye başlar.

“Sevgi ile özgürlüğün bir arada olamayacağını, aşkın, özgürlükten vazgeçmek olduğunu fark etmemişti. İnsan özgürdür. Neyi ya da kimi severse sevsin özgürdür. İnsan sadece sevdiğinde veya inandığında aşkı ve inancı uğruna özgürlüğünden vazgeçer. O, Abbas'ı sevdi ve ona inandı.” (s.188)

Emine kendisini daha önce zihniyetlerini küçümsediği el-Abbasiyye kadınları gibi görmeye başlar. Mutfağa girip bir şeyler hazırlamaktan nefret eden biriyken şimdi asıl yerinin mutfak olduğunu düşünmeye başlar.

“Neden kendini kadınsı, erkekleri de erkeksi hissedenden bir Abbasiyye kızından başka bir şey olmadığını düşünüyordu?” (s.179)

“Hayatı boyunca mutfakta durmaktan ve yemek pişirmekten nefret etmişti. Ancak bugün asıl yerinin mutfak olduğunu hissetti ve ömrünü mutfakta Abbas’a yemek pişirerek geçirmeyi arzuladı.” (s.180)

Abbas, evliliğin sevgilerini tüketeceğinden endişe ettiği için evlenmek istemez. Emine ise Abbas ile evlilik hayali kurar ancak onun düşüncelerine boyun eğmek zorunda kalır. Emine'nin iç dünyasında Abbas'a duyduğu sevgi, evlilik arzusunun önüne geçer ve evlenmeden de sevgilerinin devam edeceğine inanır.

Abbas'ın evliliğe olan mesafeli duruşu, geleneksel evlilik anlayışına karşı bireysel özgürlüğü temsil ettiği söylenebilir. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından bakıldığında, Emine'nin ayrıştırılması ve ev işlerine yönelmesi, onun özgürlüğünü ve bireysel kimlik arayışında bir dönüşüm yaşadığını gösterir. Dünyada bağımsız bir kadın olarak konumlanırken, sevdiği adam için kendi hayat tarzını değiştirir.

3.4.2. Abbas

Yazar, Emine'den sonra romanın önemli ikinci karakteri olan Abbas'a son bölümlerde daha çok yer verip onu ön plana çıkarır. Abbas, Emine'nin görüş ve düşüncelerinin değişmesinde önemli bir karakter olarak ön plana çıkar.

Yazar, Abbas'ı Emine'nin zihninden geçenleri bize aktararak tasvir eder. Bu tasvirden Abbas'ın ince, zayıf ve sert yapıları olduğu anlaşılır.

“İnce yapıları sert, ayaklarının altından ateş çıkartmak istercesine yeri ayaklarıyla dövüyordu. Ne gülüyor ne konuşuyor ne de öğrencilerden kimseyle arkadaşlık kuruyordu.” (s.20)

Abbas kişisel gelişimine önem veren sosyal bir insandır. Kız kardeşi ondan hem çekinir hem de ona babası gibi saygı duyar.

“Lisede edebiyat bölümünde öğrenci olup odasına çokça kapandığını, çokça okuduğunu, yazdığını ve okulun tenis takımında olduğunu biliyordu. Kız kardeşi de bundan daha fazlasını bilmiyordu. Ondan sanki kutsal biriymiş gibi konuşuyordu. Ondan korktuğu kadar babasından korkmuyordu. Okuldan eve döndüğünde odasına girmeden önce ‘Babası Abbas’ı’ görmek maksadıyla acele ediyordu. Annesi bile ondan ‘Küçük Bey’ diye bahsediyordu.” (s.21)

Yazar Abbas’a dair bilgileri Emine’nin zihninden geçenler vasıtasıyla bizlere aktarır. Abbas, hukuk fakültesinden mezun olur, bir süre avukatlık yaptıktan sonra avukatlık ile gazeteciliği aynı anda yapmaya başlar.

“Abbas’ın, kendisinin Amerikan Üniversitesinden mezun olmasından iki yıl önce hukuk fakültesinden mezun olduğunu, bir süre avukatlık yaptığını sonra da avukatlıkla gazeteciliği aynı anda yapmaya başladığını biliyordu.” (s.148-149)

Emine, Abbas’ı arayarak onunla görüşmek ve yıllardır verdiği mücadelenin sonunda başardıklarıyla övünmek ister. Ancak olaylar Emine’nin tahmin ettiğinden farklı bir şekilde gelişir ve Abbas onun kazanım olarak gördüklerini adeta yerle bir eder. Bu görüşmeden sonra Abbas ile Emine daha sık görüşmeye başlarlar ve birbirlerine yakınlaşırlar.

Emine gençliğinden bu yana Abbas’ın kendisine ilgi duyduğunu düşünür. Ancak bundan kesin olarak emin değildir. Bununla beraber Abbas, Emine’yi her gördüğünde kulakları kızarır. Emine bunu düşünerek onun kendisine ilgi duyduğunu hisseder. Yıllar sonra Abbas’ın ofisinde görüştüklerinde yine bu hadise gerçekleşir ve Emine Abbas’ın gönlündeki yerinden emin ve memnun olur.

İçeri girip karşısında durduğunda ilk olarak kulaklarına bakar. Kulaklarının ciğerinden birer parçaymış gibi kızardıklarını görür. Hafifçe gülümser. Kulaklarının kızarmasını gördüğünde Abbas’ın gönlündeki yerinden emin olur ve bununla gurur duyar.

Aşağıdaki diyalog kesitinden Abbas'ın Emine'ye olan duygularını anlarız. Ancak Abbas bu zamana kadar Emine'ye olan duygularını hiçbir şekilde açmamıştır.

“Buyur. Hoş geldin.

Hemen masasının yanındaki sert koltuğa oturdu ve gözlerini güçlkle ona doğru kaldırarak:

- Beni hatırladığını sanıyorum dedi.

Hızlıca şöyle dedi:

- Ben hayatım boyunca seni hiç unutmadım ki!” (s.153)

Abbas, özgürlüğün bir amaç değil bir araç olduğunu düşünür. Düşünce özgürlüğünün de kendisini doğru yola ulaştırdığına inanır. Özgürlüğü, kazanıldıktan sonra bitmeyecek ve devam edilecek bir yol olarak görür. Ona göre önemli olan da özgürlükten sonraki adımlardır.

“Özgürlük bir araç değil amaçtır. Mesela benim özgürlüğe ihtiyacım inandıklarımı yazmak içindir. Çünkü düşünce özgürlüğünün beni doğru görüşe ulaştıracağına inanıyorum. Mısır özgürlüğü sadece özgürlük olduğu için istemiyor ve özgürlük yolun sonu değildir. Asla... Bununla beraber özgür devlet, halkına hizmet eden ve refaha taşıyan devlettir. Eğer özgürlüğe giden yol zor ise özgürlükten sonraki yol daha zordur.” (s.156)

Aşağıdaki paragraftan Abbas'ın inandığı değerler uğruna mücadele verdiği ve bu değerler uğruna hapisaneye girdiği veya girme riski olduğu anlaşılır.

“Ofiste Abbas'ı yazarken ya da genç arkadaşlarıyla devrimden, ilkelerden, anayasadan, çıktıkları ya da girecekleri hapisanelerden konuşurken dinliyor ve vaktinin büyük bir kısmını orada geçiriyordu.” (s.167-168)

Emine yoksullara yardım eden bir derneğe katılır ve gelip bunu Abbas'a söyler. Aralarında geçen konuşmalardan, Abbas'ın bu tarz kurumlarla ilgili düşünceleri, değişim için gerekli şartlar ve Abbas'ın devrimci düşünceleri anlaşılır. Abbas bazı şeylerin yıkılmadan inşa edilemeyeceğini, fakirlerin ihsanlarla yaşamaması ve adil bir düzende, eşit yurttaşlık temelinde haklarının olması gerektiğine inanır. Aslında bütün bu görüşler

Abbas'tan ziyade yazarın kendi fikirleri olduğunu ve bunları Abbas karakteri üzerinden okurlara aktardığı söylenebilir. Bununla beraber İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs de Abbas karakteri gibi Mısır Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Bir süre avukatlık yaptıktan sonra gazetecilik mesleğine atılır, devrimi savunur ve yazıları nedeniyle hapis yatar.

“Öfkesinden dolayı alaycı görünmeye çalışarak;

- Neden bir reklam ajansına gitmiyorsun?

Ona öfkeli gözlerle baktı ve sert bir şekilde cevap verdi:

- Ne demek istiyorsun?

- Bu dernekler, havalı birer reklam ajansından başka hiçbir şey değiller. Bunlar çıplak bir şekilde yürüyüp bedenlerini viski ile şampanya karşılığında zengin efendilerimize satıyorlar.

Şaşıarak:

- Ama bu yoksullar için...

Abbas, odada volta atarken:

- Yoksulların hakları var. İhsan ile yaşamamalılar. Fakir kalmaları, hastalanmaları, ölmeleri ve çaresiz kalmaları gerekiyor ki devrim yapıp haklarını alabilsinler.

Merhamet dileyen cılız bir sesle şöyle dedi:

- Ya çocukları... Günahı olmayan o masum zavallı çocuklar...

Adımları genişledi ve adımlarıyla yere vurarak sanki yerden ateş çıkarmak istiyormuş gibi bağırarak:

- Ailelerinin isyan etmesi için yardımlarla yaşamayıp bunların da ölmesi gerekiyor.

Onunla tartışmaya ve sesini duymaya gücü kalmamış gibi bağırdı:

- Sen kalpsizsin... Kindarsın, yıkıcısın, bozguncusun... Yazıklar olsun sana, insanları düşünelisin.

Delirmişe benziyordu, ona yaklaştığında gözlerinde alev vardı, kollarını ona uzattı, parmaklarını omuzlarına batırdı ve onu koltuğundan kaldırıp öfkeyle sarsmaya ve bağırmaya başladı.

- İnsanların yararı, devrimin yararıdır. Devrim olmalı. Hepimiz yanmalıyız ve kendimizle beraber her şeyi yakmalıyız. Yıkmadan inşa edemeyiz. Anlıyor musun? Olmalı, olmak zorunda.” (s.172)

Emine ile Abbas birbirlerini sevmektedirler. Aralarındaki bu diyalog kesitinden Abbas'ın Emine'ye olan duyguları anlaşılır.

Emine:

“Aşkta ıstırap var mı?

Aşk dolu gözlerle ona bakarak;

- Seni kaybedersem ıstırap olur.

Hayal ediyormuş gibi

- Aşkta daha fazla mutluluk var mı?

- Kalbimizin her atışı, bizi bir araya getiren her bakış, her dokunuş, bizi saran her hayalimiz daha fazla mutluluk getirir. Bizi gökyüzüne yükseltene kadar artan bir mutluluk. Bana ait olduğun ve sana ait olduğum sürece sonsuz bir mutluluk.” (s.184)

-

Abbas Emine'nin de desteğiyle büyük bir yazar olmuştu.

“Emine'nin de desteğiyle büyük bir yazar olmuştu.” (s.187)

Abbas'ı ofisinde ziyaret etmesinin üzerinden sekiz yıl geçer. Artık herkes onların evleneceklerini düşünür. Ancak Abbas, evliliğe inanmaz ve evlendiklerinde sevgilerinin tükenmesinden endişe eder.

“Sekiz yıldan bu yana insanların dilinde tek bir soru vardı:

O evlenmeyi düşünmüyor çünkü Abbas evlenmeyi düşünmüyordu. Çünkü evliliğe inanmıyordu ve evliliğin sevgilerini tüketmesinden korkuyordu.”

(s.189)

3.4.3. Emine'nin halası

Yazar, Emine'nin hayatının ve düşüncelerinin şekillenmesinde büyük bir tesiri olan halasının adını roman boyunca açıklamaz ve onu şu şekilde tasvir eder:

“Yüzünde hâlâ geceden kalma makyajın izleri olan şişman ve yüzü dolgun kadın balkonun kapısında belirdiğinde Emine balkonda duruyordu.” (s.21)

“Kadın, şişman kollarını uzattı ve kızı odaya çekti.” (s.22)

Aşağıdaki paragraftan halasının dominant bir karakter olduğu ve kocasına ciddi anlamda etki ettiği anlaşılır:

“...Halası da tramvaya bindiğinde ve bu konuşmalara katıldığında dedikodu yapardı. Özellikle de kocası hakkında ‘Benim Bey çok serttir’ dediğinde yalan söylerdi. O, eniştesinin sert biri olmadığını ne var ki halası sert olmasını emrederse sertleştiğini bilirdi.” (s.48-49)

Yazar hala karakterini net bir şekilde çizmemiştir. Öyle ki hala bir yandan Emine’yi seven diğer yandan ona şiddet uygulayan birisi olarak tasvir edilir. Bu durum okurun zihninde hala karakteri ile ilgili bir karışıklığa neden olur.¹¹⁹ Geleneklere bağlı olup Emine’yi de o şekilde yetiştirmeyi arzular. Üç erkek çocuğu vardır ve kız çocuğuna sahip değildir. Bu sebeple Emine’yi kendi çocuklarından ayrı tutar. Çocuklarına katı davrandığı gibi ona katı davranmaz. Diğer kadınlara karşı Emine ile hep övünür. Emine’yi on sekiz yıl boyunca yetiştirir ve onun düğünü için evde atacağı o heyecanlı zılgıtı dört gözle bekler.

“...Yetiştirdiği ve halasının onu yetiştirmeyi arzuladığı geleneklere bağlı bir ipi kopartmıştı...” (s.61)

“Çocuklarına katı davrandığı gibi Emine’ye katı davranmıyordu. Kızı olmadığından onun için Emine erkek çocuklarından daha değerliydi. Her annenin kızı için hazırladığını o da kızı Emine için hazırlıyordu. Her annenin kızıyla övündüğü gibi o da toplantılarda Emine ile övünüyordu. Piyano çalmasıyla, oryantal dansıyla, okul sınavlarındaki başarısıyla, güzelliğiyle, zekâsıyla, mizah anlayışıyla ve Emine’ye karşı diğer annelerin gözündeki kıskançlık bakışlarıyla gurur duyuyordu. Geleceğe sakladığı mutlu gün, Emine’nin evliliğine sevinçten evde ilk zılgıtı atacağı gündü.” (s.67)

“Emine akşam saat dokuzda eve döndü. Aile saatlerdir onu arıyordu, öyle ki neredeyse polise kaybolduğunu bildireceklerdi. Halası pencerelerle balkonlar arasında dönmekten ve onu beklemekten deliye döndü.” (s.74-75)

¹¹⁹Güzelçiçek - Kaya, “İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs’un ‘Ene Hurra’ Adlı Romanının Tahlili”, 178.

Bu hadiseden sonra eniştesi onu evden kovduğunda üzüldü ve yeğenin peşinden gider.

“Halasının kapının ardından acıyla bağırarak sesini duydu:

- Emine kızım... Emine... Yazık sana gece gece onu kovuyorsun.” (s.75)

-

Emine evden kovulduğunda çok telaşlanır ve olayı tatlıya bağlamak için hem Emine ile hem de kocasıyla ayrı ayrı uğraşmak zorunda kalır. Emine ile olan diyalog kesitlerinden aslında Emine’yi gerçekten merak ettiği ve onun için endişelendiği görülür.

“Ev elbisesinin üzerine siyah pardösüsünü giyen, ayaklarında terlik, saçları dağınık ve yüzü makyajsız olan halasını yolda görmesi onu öfkesinden çıkarıp kendine getirmişti. Halası, kalbi adımlarından önce yürüyormuş gibi telaşlı görünüyordu.” (s.79)

“...Bu konuyu kapatalım. Sadece sen iyi misin bana onu söyle? Gece yarısına kadar neredeydin?

- Senin için endişelenmeyelim diye bize bunu söylemen gerekmiyor muydu? Senin için deli gibi bir pencereden bir balkona gidip geldim. Haydi, kalk babandan özür dile ve elini öp dedi.” (s.81)

Emine’ye kendisini toparlaması için nasihat eder ve evden kaçmasından ya da büyük bir kabahat işlemesinden endişe duyar. Hala, bütün bu yaşananların müsebbibi olarak gördüğü Emine’nin mahalleden arkadaşı Fortinya’ya beddua eder.

“Halası bu sıralar onun yaptıklarını Allah’a havale ediyordu. Onu dövmüyor ya da ona kötü davranmıyordu. Evden kaçmasından ya da büyük bir kabahat işlemesinden sürekli endişe duyuyordu. Bütün lanetini ve öfkesini Fortinya’nın üzerine yağıdırıyordu. Ondan uzaklaşması için Emine’ye ara ara nasihat veriyordu.” (s.90)

Emine’yi evlendirmek ve onun düğün hazırlığıyla ilgilenmeyi çok ister. Bunu da onu büyütüp yetiştirmek için verdiği emeklerini karşılığı olarak görür.

“Halası ile eniştesi evlenmesi için ısrar ediyorlardı. Halası onu evlendirmek, onunla gurur duymak ve diğer annelerin ‘damat ile gelinin’ geleceğiyle meşgul oldukları gibi bu işle meşgul olmak, çeyiz hazırlamak ve milleti düğün törenine davet etmek istiyordu. Bunun için çok bekledi ve bunu Emine’yi büyütme, yetiştirme sürecinde katlandıklarının tek karşılığı olarak görüyordu.” (s.92-93)

Ahmet ile evliliklerinin olmamasına çok üzülür ve aralarını yapmak için çok uğraşır. Emine evlenmekten vazgeçip üniversiteye gitmeye karar verdiğinde üzülür ve yataklara düşer.

“Hala, Ahmet evden ayrılana kadar dayandı. O çıktıktan sonra bayıldı. Aile evin hanımının etrafında toplandı. Onların arasında vücudunun her yerine sarsıntı yayılmış gibi titrerken onu yatağına taşıdılar.” (s.107)

Yukarıda değindiğimiz gibi hala bir yandan Emine’yi seven ve kendi öz çocuklarından ayırt etmeyen biri olarak tasvir edilirken diğer yandan da ona şiddet uygulayan biri olarak tasvir edilir.

“...O küçücük masum gözlerinde korku belirene kadar onu döverdi.” (s.28)

“...Kocaman elini kaldırarak öfkeyle kızın yüzüne tokat attı.” (s.22)

“...Eve vardığında halası onu elinde terlikle beklerdi ve çığlık sesinden sıkılana kadar onu döverdi.” (s.30)

“...Bak kardeşim ya bu evlilik tamamlanır ya da ben bu kızıdan sorumlu değilim. Ne benim kızım ne de abimin kızı. Bütün bu olanlardan sonra ne onu tanımak ne de görmek istiyorum. On sekiz yıldır onu yetiştirmek için kendimi heder ettiğim yeter. Bu da son derdim dedi.” (s.107-108)

Emine’nin eniştesi, Emine ya evlenir ya da bu evden gider dediğinde babası madem evlenmek istemiyorsa neden evlendirelim deyip benim yanıma gelsin der. Bunu gören

halası, abisinin kızına koşulsuz bir şekilde verdiği desteği ve sevgiyi gördüğünde kocasıyla abisini gözünün önüne getirerek hıçkıra hıçkıra ağlar. Abisinin kızına verdiği desteği ve gösterdiği hoşgörüyü eşinden de görmek istemiş olabilir.

“...Hala kocasını ve kardeşini gözünün önüne getirdi ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.” (s.109)

3.4.4. Emine’nin eniştesi

Eniştesi, ellili yaşlarında şişman, kel, sert mizaçlı ve sinirli biridir. Gürültüye gelemeyen ve rahatını seven bir karakter olarak tasvir edilir.

“Gömlek pantolon giyen ve kravatını da düzeltip çıkmaya hazırlanan ellili yaşlarında koca göbekli kel bir adam içeriye girdi.” (s.22)

“Halanın kocası sert mizaçlı bir adamdı. Geceleri kızı, annesini ve babasını lanetleyerek uyanırdı. Bağırmaı kesmediği takdirde onu pencereden atmaya yemin ederdi. Kız adeta onunla inatlaşıyordu. Adam ona lanet ettikçe kız daha çok bağırıyordu.” (s.26)

Eniştesi de devlet memuru olup babasından kendisine kalan üç dönümlük bir araziye sahiptir.

“Altıncı kademe devlet memuru olup bunun yanında babasından miras kalan üç dönümlük arazinin gelirine sahipti.” (s.28)

Eniştesi de halası gibi zaman zaman Emine’ye şiddet uygular. Emine bir gün halası ve eniştesiyle tartışır ve şöyle der:

“Ben özgürüm. İstedigimi yapabilirim kimse bana karışamaz. Eniştesinin yüzüne attığı tokat onu susturmuştu.” (s.33)

Yazar Emine’nin eniştesini eşinin güdümünde ya da etkisinde kalan birisi olarak resmeder.

“Özellikle de kocası hakkında ‘Benim bey çok serttir’ dediğinde yalan konuşurdu. O, eniştesinin sert biri olmadığını ne var ki halası sert olmasını emrederse sertleştiğini bilirdi.” (s.49)

Emine eve geç geldiğinde onun için telaşlanır, bir yandan da öfkelenip lanetler yağdırır. Ona kapıyı açtığında yüzünde o her zamanki alaycı gülümsemeyi gördüğünde öfkeden deliye döner ve Emine’yi evden kovar.

“Eniştesi kazan gibi kaynıyor, bir yandan selameti için telaşlanıyor diğer yandan öfkeleniyor, sürekli küfrediyor ve lanetler yağdırıyordu. Ona kapıyı açtı ve sanki onu parçalamak istiyormuş gibi baktı. Ancak ona her öfkелendiğinde ve vurmaya düşündüğünde karşılaşmaya alıştığı dudaklarındaki o alaycı gülümsemeyi gördü. Deliye döndü... İçeriye girmesine fırsat vermeden kapıyı yüzüne çarptı ve şöyle dedi:

- Geldiğin yere defol git. Evime almıyorum seni sokakların kızı... Lanet olsun. Lanet olsun sana.” (s.75)

Emine evden kovulma hadisesinden önceki davranışlarına devam eder. Eniştesi öfkесini içine bastırır, ona vurmaz ve Allah’ın kendisini büyük bir rezaletle karşı karşıya getirmemesini diler.

“...Eniştesi de aynı şekilde öfkесini içine bastırıyordu. O da artık ona vurmuyor, kötü davranmıyordu. İstemeye istemeye ondan yüzünü çevirdi. Sadece Allah’ın muhafazasını ve mahalle ahalisi arasında onu rezaletten uzak tutmasını diliyordu.” (s.90)

Eniştesi Emine’nin üniversiteye gitmesine karşı olup ailedeki bütün kızların evlendiğini ve üniversiteye giden kız olmadığını söyleyip Emine’nin üniversiteye gitmesi halinde evinden gitmesini ister.

“Eğer üniversiteye giderse evimden de gitsin. Bugüne kadar ailemizin bütün kızları evlendi, üniversiteye giden olmadı. Üniversiteye giden kız da artık bizim kızımız değildir.” (s.109)

Yıllar sonra üniversiteyi bitirip işe başlayan Emine halasını ziyarete gider. Eniştesi kendisinin hâlâ kız çocuğunun okuyup memur olmasına alışamadığını belirtir. Yazar aslında enişte karakteriyle bizlere fikirlerinde durağan, geleneklere bağlı ve mutaassıp bir karakterin dünya görüşünü sunar. Öyle ki Emine’ye övgüler dizse de kızların okumasına karşı olan görüşünün devam ettiği görülür.

“Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde ruhunda fırtınalar koparan duyguların sorumlusu olan eniştesinin ona beslediği sevgi ve şefkati ilk defa hissediyordu.
- Bu saatten sonra tek eksiğin evlilik Emine. Bu akıllı ve hayatında mutlu olmak isteyen her kızın kaderidir. Doğrusunu istersen ben ailede kadın memurun olmasına hala alışamadım.” (s.143)

3.4.5. Emine’nin babası

Yazar roman boyunca Emine’nin halası, eniştesi gibi annesi ve babasının adını da hiç söylemez. Adlarını “Annesi”, “babası” gibi sözcüklerle ifade eder.

Yazar, Emine’nin babasını bir kadınla çocuklarına bakabilecek sorumlulukta olmayan birisi olarak tasvir eder.

“Babası o, doğmadan önce annesini boşamıştı. Boşanmanın net bir sebebi yoktu ancak bir evin, kadının ve çocukların sorumluluğunu üstlenebilecek bir koca değildi.” (s.24)

Eşi, evliliğini kurtarmak için uğraşır ancak kocası sınırlılığı ve sorumluluğu olmayan dünyasına geri döner.

“Anne, başıboş kocayı geri getirmeye çalıştı, koca döndü ancak yeni doğan bebeği alana, arkadaşlarının tebriklerini kabul edene ve bebeğin sıhhatinden emin olana kadar durdu. Sonra sınırlılıkların ve sorumlulukların olmadığı o geniş ve özgür dünyasına tekrar kaçtı.” (s.24-25)

Babası, sorumsuzluğuna rağmen fedakâr, cömert, merhametli ve iyi kalpli bir insandır. Öyle ki eşi, kızını yetimhaneye bırakmak zorunda kaldığında bunu duyar duymaz kızını yetimhaneden alıp kız kardeşinin evine götürür. Kızını büyütüp yetiştirmesi karşılığında neredeyse tüm varlığını kız kardeşine verir.

“...Bu durumu öğrenen babanın yumuşak kalbi harekete geçti. Kendisi hala hayattayken kızının yetimhanede büyüyecek olması onun için zordu. İçinde hiç kaybetmediği yüce gönüllülük duygusu, daima övündüğü iyi ve cömert soyu kendisini harekete geçirdi. Yetimhaneye gitti ve kızını istedi.” (s.25)

“Baba kızını alıp kız kardeşinin evine götürdü. Kız kardeşiyle, Feyyum’un köylerinden birinde kendi payına düşen beş dönüm arazinin ve el-Harenfeş mahallesinde babasından miras kalan yıkık durumdaki evin gelirinden vazgeçmesi karşılığında kızını büyütmesi için anlaştı.” (s.25-26)

Baba, eşiyle boşandıktan sonra yalnız başına yaşamaya başlar. Bir daha evlenmeyip kendi özel dünyasında mutlu bir şekilde yaşamaya devam eder. Emine’nin babasına olan duyularından babasının güler yüzlü, neşeli, eğlenceli ve hiçbir şeyi ciddiye almayan bir insan olduğunu anlarız. Yine kızının duygularından insanların bir kısmı babasını aylak ve deli olarak görürler. Bu şekilde görülmesinin sebebi eşini sebepsiz yere boşaması ve kızını yetiştirmesi için kız kardeşine bütün mal varlığını vermesi olabilir.

“Annesini boşadığından bu yana yalnız bir şekilde kendi felsefesinden yarattığı dünyasında mutlu bir şekilde yaşıyordu. Bu dünyasından ne çıkmayı seviyor ne de bir başkasının girmesine izin veriyordu. Babasını hep sevmişti. İnsana ondaki her şeyin güldüğünü hayal ettiren kahkahalarını, hiçbir şeyi ciddiye almayan o eğlendiren muhabbetini, görüntüsünü, boyunu ve ince duygulu oluşunu sevdi. Onun gibi bir adam bulsa onunla evlenmeyi temenni etti. Onunla gurur duyuyordu. Bazı insanlar onu aylak ve deli diye suçlasalar da o, babasını akıllıların ve erkeklerin efendisi olarak görüyordu.” (s.38)

Babasının Emine’yi kız kardeşine bırakmasının nedeni Emine’nin düşüncelerinden ortaya çıkar. Onun hayat felsefesi çocuk yetiştirme sorumluluğuna ve yaşantısına uygun değildir. Sırf onun güzel bir şekilde yetişmesi için kızına olan duygularını feda eder ve kendisini canından bir parçadan mahrum bırakır.

“Babası onun için hem kendi hayat felsefesinden hem de bir kızın yetişmesi mümkün olmayan kendi yaşantısından korkuyordu. Onu halasının yanına bırakmakla kendisine olan duygularını ve sevgisini feda ettiğine inanıyordu. O babasından babası da ondan mahrum kalıyordu. Bu ayrılık nedeniyle kendi nasıl acı çekiyorsa babasının da bu ayrılıktan dolayı aynı acıyı çektiğine inanıyordu.” (s.39)

Kızını ne kadar sevdiğini onun için yaptığı fedakârlıklardan anlaşılmaktadır. Kız kardeşi zaman zaman Emine’den şikâyetçi olduğunda bile ona kıymaz ve sahte bir ciddiyete bürünüp sinirliymiş gibi davranır.

Kız kardeşi onun bu iyi niyetini suistimal eder ve ondan sürekli bir şeyler ister. Kızının rahatı ve saadeti için kız kardeşinin istediği hiçbir şeye hayır demez.

“Halasının deyimiyle ‘haylazlıklarından ve saygısızlığından’ şikâyetçiydi. Babasından onu paylamasını ve terbiye etmesini istiyordu. Sahte bir ciddiyete bürünüyor, katı bir adamın ve babanın sesini taklit ederek şaka yollu sözlerle öfkeleniyor, sonra da kızının kulağına fısıldayıp şöyle diyordu:
- Endişeleneme.

Gizlice onu öpüyordu. Bunun üzerine babasına daha çok sokulup boynuna sarılıyordu. Halası babasından sürekli bir şeyler istiyor ve istedikleri ona hiçbir zaman yetmiyordu. Buna rağmen babası, kızının rahatı ve saadeti için tüm istediklerini getiriyordu. Kardeşi ve eniştesinden hiçbir zaman şüphelenmemişti. Birinden şüphe etmek âdetinden değildi.” (s.40)

Kızını düşünen, fikirlerine ve isteklerine önem veren bir baba olup eniştesi Emine’nin evlenmeyip üniversiteye gitmesi halinde evinden gitmesini istediğinde kızına sahip çıkar.

“Eğer evlenmek istemiyorsa niye evlendiriyoruz, neden üniversiteye gitmesin ki?

Eniştesinin adeta keskin bir kılıca benzeyen sesi duyuldu:

- Eğer üniversiteye giderse evimden de gitsin. Bugüne kadar ailemizin bütün kızları evlendi, üniversiteye giden olmadı. Üniversiteye giden kız da artık bizim kızımız değildir dedi.

Babası:

- O zaman neden benimle kalmasın ki! Ben de yaşlandım ve artık ona ihtiyacım var.” (s.109)

“Babası işini Emine’ye bırakmış, görüşlerine ve eve koyduğu düzene uymuştu. Harcama işini de ona bırakmıştı.” (s.111)

Emine’yi çok sever ve onun için bütün haklarından vazgeçer Onu gözünden sakınır ve ona çok güvenir.

“Babası onun için bütün haklarından vazgeçti. Ona olan aşırı sevgisi ve şefkati sebebiyle onu sakınıyor ve neredeyse onun önünde büyük bir çocuk gibi görünüyordu. Ancak o, bu özgürlüğün sorumluluğunu hissetmeye devam etti. Kötü davranışlarda bulunmadığı ve hata etmediği halde davranışlarından ve hatalarından da sorumlu olduğunu biliyordu. Babası, ona duyduğu güven konusunda kendisini sorgulamasa bile o babasının kendisine sağladığı körü körüne büyük güveni korumaya devam etti.” (s.112)

Kızına güvenen, tercihlerine karışmayan ve sorgulamayan bir babadır. Öyle ki Mısır Üniversitesi yerine Amerikan Üniversitesine gittiğinde bile karşı çıkmaz. Kızının burayı evine yakın olduğu için tercih ettiğini düşünür.

“Babası onun Amerikan Üniversitesine gitmesine itiraz etmedi ve bu üniversite ile Mısır Üniversitesinin arasındaki farkı araştırma zahmetine bile girmede. Eğer Mısır Üniversitesinin, Amerikan Üniversitesine denklik vermediğini bileseydi itiraz etmeye kalkışabilirdi. Kızının üniversiteye devlet memuru olmak dışında bir şey için girdiğini tahmin edemezdi. Ancak bilmiyordu.

Babası Emine'nin bu üniversiteyi evine daha yakın olduğu ve yürüyerek gidip gelebileceği için tercih ettiğini düşünüyordu.” (s.116)

Emine üniversiteden mezun olup işe başlar. İlk maaşını aldığı anda bunun hepsini babasına vermek ister ancak babası buna karşı çıkar. Emine ile babasının arasında geçen konuşmalardan babasının kızına olan duygu ve düşüncelerinin güzelliğine ve aynı zamanda çocuğu ne kadar büyürse büyüsün ya da ne kadar kazanırsa kazansın bir babanın gözünden çocuğunun yerine şahitlik ederiz.

“...Ne öyle bunların hepsi Emine?

Emine sanki babasının başını defne çelenkleriyle taçlandırıyormuş gibi:

- Bu benim maaşım babacığım. Bunu sen benden daha çok hak ediyorsun. Sen beni yetiştirdin ve ben işe başlayıp bu parayı kazanana kadar sen bana para harcadın.

Babası ona baktı ve gözlerinde sitem olduğu halde sevinçten de gülümsemesi dudaklarından fırlayacak gibi şöyle dedi:

- Ben sana bir şey harcamadım Emine. Ben kendime harcadım ve sen de benden bir parçasın!

Sonra parmaklarını uzattı ve otuz cüneyhten beş kuruşu aldı ve geriye kalanının onda kalmasını isterken şöyle dedi:

- Bereket niyetine şunu alacağım. İlk maaşımdan bir hatıra olarak saklayacağım. Geriye kalanını da kendine sakla. Bu saatten sonra parayla ne yapman gerektiğini öğrenmen lazım dedi.

Emine konuşmaya çalıştı ancak babası onu kolundan çekti ve dizine oturttu. Başını kendi göğsüne yasladı ve onu alnından öperken:

- Ne kadar büyürsen büyü, diploma alırsan al, para kazanırsan kazan dünyada yalnızca bir kişinin gözünde büyümeyeceksin. O da baban Emine dedi. Bugün seni doğduğun ve Nusayr Mahallesi ile Beyne'l Cenayin Caddesinde oyun oynadığın gün gibi görüyorum. Diplomanı aldığın gün bile hâlâ oyun oynuyor ve oyun oynadığın için ödül alıyormuşsun gibi geliyor bana. Kızım, değerlim, küçücüğüm Emine çalışıp da para kazandı! İnanamıyorum! Seninle gurur duyuyorum. Başarıyla, işle gurur duyuyorum. Benim için yapabileceğin tek şey seninle her zaman guru duymamdır.” (s.141-142)

Yazar Emine'nin babasının Emine'nin işlerine karışmadığını, ne Abbas ile olan ilişkisini ne de Abbas'a dair hiçbir şey bilemediğini ve babası için önemli olan tek şey kızının mutluluğu olduğunu aktarır.

“Abbas'ın evi, evi oldu. Buna rağmen onunla aynı evde yaşamıyordu. İşlerine karışmayan ve işleri hakkında soru sormayan yaşlı babasıyla yaşamaya devam ediyordu. Babası Abbas'a dair hiçbir şey bilmiyordu. Onun için önemli olan tek şey kızının mutluluğu olup şu ana kadar kızının bu kadar mutlu olduğunu hiç görmemişti.” (s.186-187)

Yazarın olay örgüsü içerisinde dikkate almadığı ve eleştirilebileceği hususlardan biri de budur. Elbette her baba çocuğunun mutluluğunu ister. Ancak bu kız çocuğu olduğunda romanda aktarıldığı gibi bir babanın bu kadar rahat olması hem dini hem kültürel açıdan Mısır gibi muhafazakâr toplumlarda görülebilecek bir durum değildir. Babalık içgüdüğü buna müsaade etmez. Bir babanın kızının özel hayatını bilmesi mümkün olmayabilir ancak sekiz yıl boyunca kızının bir erkekle bu kadar zaman geçirmesinden şüphe duyarak kızının hayatında birinin olabileceğini tahmin edebilir.

3.4.6. Emine'nin annesi

Emine doğmadan önce babası annesini boşar. Annesi bir yandan kızına bakar diğer yandan geçineceği bir iş ya da onu geçindirecek bir koca arar. Bir süre sonra istemeyerek de olsa kızını yetimhaneye bırakmak zorunda kalır.

Yazarın aşağıdaki paragrafta sadece Mısır'da değil geleneksel bütün toplumlarda boşanan bir kadının çaresizliğini resmettiği söylenebilir.

“... Anne ise bu başıboş kocadan başka hiçbir şeye sahip olmayan yoksul bir insandı. Anne ve baba kızı ne yapacaklarına şaşırdılar. Baba çok düşünmedi. Uzun düşünmeye tahammül edemedi. Anne kızını dizinin üzerinde tutarak hiç dinmeyen çığlıklarını dindirmeye çalışıyor ve bu şekilde bir ömrün geçmeyeceğini biliyordu. Geçineceği bir iş ya da onu geçindirecek bir koca bulmak için dışarı çıkması gerekiyordu. Peki, kızı kime bırakacaktı? Meşhur bir doktorun tavsiyesi üzerine kızını götürüp yetimhaneye bıraktı. Tek çarenin bu olduğuna inanıyordu.” (s.25)

Annesi, bir gün görümcesinin evine kızını ziyarete gider, kızının hasta ve ölmek üzere olduğunu görünce onu yanına alıp doktora götürür. İlaçlarını da alıp kendisiyle beraber babasının evine getirir. Doktor ve ilaç masraflarını da bileziklerini satarak öder.

“Anne kızını görmeye geldiğinde kızının neredeyse ölmek üzere olduğunu gördü. Bu durum için kimseyi kınamadan, Allah’a şikâyet etmeden gözyaşlarını, kızının haline yanan kalbini soğutmasına izin vermeden sessizce kızını alıp götürdü...” (s.27)

“...Kızını ez-Zahir semtine ailesinin oturduğu eve götürdü. Doktorun ve ilaçların ücretini ödemek için bir kuyumcuya uğrayıp bileziklerini sattı. Daha sonra kızına ilaçlarını verip dar ve eşyasız odasında üç hafta boyunca yerde oturdu. Kız kendine geldi ve yeniden bağırmaya başladı. Anne uyukluyor, sonra çığlık sesi her kesildiğinde kendine geliyordu, gece treninde raylı tekerlerin temposu eşliğinde uykuya dalan ve sadece istasyonlarda uyanan bir yolcu gibiydi.” (s.27)

Boşanmış ve kimsesi olmayan bir anne bu durumda kızına ne kadar bakabilir ki! Zira hâlâ babasının evinde olup geçimini sağlayacağı bir işe ya da kocaya ihtiyacı var. Kızını tekrar görümcesinin evine bırakmak zorunda kalır.

“...Ancak güçsüz annesi onu uzun bir süre bu şekilde yanında tutamazdı. Çünkü hâlâ geçimini sağlayacağı bir işe ya da bir kocaya ihtiyacı vardı. Kızını tekrar halasının yanına götürmek zorunda kaldı.” (s.27-28)

Annesi, babasından boşandıktan birkaç sene sonra zengin, kaba ve yaşlı bir adamla evlenir ve mahallede bu evliliğe dair dedikodular dönüp durur.

“Annesi babasından boşandıktan sonra evlenmişti. Onu doğurduktan birkaç sene sonra... Uçsuz bucaksız serveti ve şöhreti olan bir adamla evlenmişti. Bu adamla nasıl evlendi, nasıl tanıştı hiç kimse bilmiyordu. Küçüklüğünden bu yana bu evlilik hakkında dedikodular duyuyordu.” (s.41)

“...Yaşlı, kaba saba, çirkin görünümlü, kötü sözlü idi. Merhametsizlik ve tamahkârlık kısık gözlerinde, çirkin burnunda ve şişmiş yüzünde görünüyordu. Bu adamdan dolayı annesine acıdı...” (s.41)

Aşağıdaki paragraftan annesinin gariban, zayıf, sürekli sessiz biri olduğunu ve kocasının zenginliğine rağmen yoksul görüntüsünün devam ettiği anlaşılır. Ayrıca annesinin karakteri halasının karakterinin yanında silik ve zayıf kalır.

“Annesinin görüntüsü acıma duygusunu artırmıştı. Kocasının onu çevreleyen zenginlik belirtilerine rağmen annesi daha önce olduğu gibi yine fakirdi. Gariban kişilikli, zayıf ve sürekli sessiz olup gözlerinde kırılganlık ve utangaçlık vardı. Halasının yanında oturduğunda kişiliği ve gücü kaybolurdu. Halasının kişiliği, annesinin kişiliğine baskın gelir ve onu silerdi. Hatta iç kimse onun varlığını bile hissetmezdi.” (s. 41-42)

Emine ve annesi duygularını birbirlerine hiçbir zaman açmazlar. Hayat yolculuğunda tesadüfen bir araya gelen iki yabancı gibiler.

“Bu duygular yıllarca boyunca kendisiyle beraber büyümeye devam etti. Annesine olan şefkat ve üzüntü duyguları... Bu hislerini annesine hiçbir zaman açmamıştı. Kadının duygularını anlayabilen ve acılarını tahmin edebilen olgun bir genç kız olduğunda bile, annesi de ona kendi hikâyesini hiç anlatmamıştı. Ne var ki, -anne ve kız- birbirini tanımayan ve hayat treninin tesadüfen bir araya getirdiği ara sıra muhabbet eden iki yabancı gibiydi.” (s.42-43)

3.4.7. Fortinya

Fortinya, Emine’nin Yahudi bir arkadaşıdır. Emine ile aynı yaşlardadır. Zayıf, uzun boylu, güzel yüzlü, büyük kulaklı olup Yahudileri anımsatan ince ve eğri burnu vardır.

“Fortinya, Emine ile aynı yaşlarda olup uzun boylu, zayıf ve güzel yüzlüydü. Bütün dişiliği gözlerindeki bakışlarında, engin gülümsemesinde, bütün vücudu ile saçlarını bir sağa bir sola sallayan zayıf ve gergin yürüyüşündeydi. İnce eğri burundan ve büyük kulaklardan başka Yahudiliğe dair hiçbir şey yoktu.” (s.56)

Emine, Fortinya ile sohbet etmeyi sever ve onunla sohbetleri ufkunu açar Sinema, moda, Paris, erkekler ve daha birçok şeye dair sohbet ederler. Erkek kadın ilişkilerine dair sohbetleri sınır tanımaz boyuttadır.

“Fortinya ile sohbetleri önüne daha geniş ve yeni ufuklar açıyordu. Onunla sinema, moda, Paris, dans, yabancı dergilerin yayınları, erkekler ve kadınlar hakkında sohbet ediyordu. Erkeklerle kadınlara dair sohbeti her zaman açık ve cüretkârca idi, hatta Emine’nin utançtan yanakları kızarırdı.” (s.57)

Fortinya, Emine’ye nazaran daha serbest baskıcı olmayan özgür bir ortamda yetişir. İsteddiği yere gider, istediğiyle buluşur ve istediğinde çıkar ya da döner. Annesi Mari, terzi olup Fortinya ise hâlâ öğrencidir. Fransızca bilen Fortinya, mahallenin kızlarına ücret karşılığında özel ders verir.

“Emine, Fortinya’nın yaşadığı hayatı beğeniyordu. O özgürdü, istediği zaman çıkar ya da dönerdi. İsteddiği gençle buluşurdu ve istediği yere giderdi. Anne ‘Mari’ terzilik yapıyordu. Fortinya ise hâlâ öğrenci idi ancak aynı zamanda küçük bir miktar karşılığında bazı ailelerin kızlarına Fransızca dersi veriyordu.” (s.57)

Fortinya, her gün okul çıkışından sonra yanına gelen Emine’ye Fransızca ve dans dersleri verir.

“...Emine, Fortinya’dan kendisine Fransızca dersi vermesini istedi.” (s.58)

“Her gün okuldan çıktıktan sonra Fortinya’nın yanına gidiyor ve saat altıya kadar onun yanında kalıyordu. Ondan Fransızca ve dans dersleri alıyordu.” (s.68)

3.4.8. Ahmet

Yazar romanda Ahmet ile saf, temiz sevgiyi, görücü usulü evliliği, kadının kapalı giyinmesini benimseyen, kadının doğal güzelliğini savunan, eşinin ev hanımı ya da çalışmasını istemeyen bir karakteri canlandırır.

Ahmet, kamuda çalışan başarılı bir mühendistir. Ciddi bir olup duygularına teslim olmayan karakterine, fikirlerine güvenen, eş adayı olarak seçtiği kadına hükmedebileceğine ve onu şekillendirebileceğine inanır.

“...Hadâiku’l Kubbe Mahallesinde başarılı ve efendi bir gençti. Kamuda mühendis olarak çalışıyordu. Emine’yi yoldan geçerken görmüş ve beğenmişti. Önemli şeyleri ciddiye alır ve duygularının kendisini savurmasına ve yıkmasına izin vermezdi. Karakterinden ve fikirlerinden emin olan gençler grubundandı. İsteddiği insanı istediği gibi şekillendireceğine inanıyordu. Herhangi bir kadını kendine eş olarak seçtiği takdirde ona kolayca hükmedebileceğine inanıyordu.” (s.94)

Aşağıdaki Ahmet ile Emine arasında geçen bazı diyalog kesitlerinden Ahmet’in dünya ve hayat görüşünü anlamak mümkündür.

“Niyetim doğal güzelliğin her zaman daha güzel olduğunu söylemekti. Özellikle de Emine’nin güzelliği.” (s.97)

“...Bu elbise tamamen açık Emine. Kolların açıkta ve göğsünün yarısı da görünüyor.

Ayaklarını yere vurdu ve bağırdı:

- Hoşuna gitmedi mi?
- Kapalı elbiseler sana daha çok yakışıyor.” (s.100)

“- Kocam, bana para harcadığı sürece beni hakir görebilir, arzularını bana dayatabilir ve bana istediğini yapabilir. Ben halama ve enişteme muhtaç olduğum için çok katlandım. Kocama da muhtaç olduğum için ömrüm boyunca ona katlanmayı doğru bulmuyorum.

- Evlilik yemek yeme işi değil Emine. Evlilik iki kişni birbirinin sevmesi, birbirine güvenmesi ve beraber yaşama arzularıdır. Erkek karısını hakir görmek için ona harcama yapmaz. Erkek karısının muhtaç olduğundan daha çok o, karısına muhtaç olduğu için ona harcama yapar. İkisnin hayata karşı birbirine yardımcı olmasıdır. Erkek dışarıda, kadın içeride çalışır.
- Kadın evde hizmetçi olarak çalışsın, erkek istediği zaman onu kovsun, istediğini ona yapsın öyle mi? Senin dediğin o sevgi artık yok. Kadın ne yapsın? Derdi yüklenecek, çünkü onunla yaşamak, onun evinde oturmak, kendi ve çocukları ona güvenmek zorundalar. İşte bunun için oturmak zorunda olmadığım evde oturmamak, özgür olmak, onunla eşit olduğumu anlaması, onun benden vazgeçebileceği gibi benim de ondan vazgeçebileceğimi ve bana saygı duyması için elimde diploma olmalı.
- Hiçbir koca, karısının elinde diploma olduğu için ona saygı duymaz. Karısı ondan vazgeçebilir diye maddi yönden kendini ona bağlamaz. Erkek, eşine saygın bir kadın olduğu için saygı duyar. Onunla hayatını sürdürür çünkü ona muhtaçtır, onunla mutludur ve hayatının diğer yarısıdır.
- Sana ne zararı var? Diplomayı alıp çalışmam ve paramı da senin parana katıp yaşayabileceğimizden daha iyi yaşamamız daha iyi değil mi? Dedi.
- Sen de mi çalışmak istiyorsun?
- Neden olmasın dedi.
- Ev işleri kadına yeterlidir. Bu iş kadının bütün vaktini ister.
- Yani gece gündüz boyunca temizlik yapıp yemek mi pişireceğim.
- Kocanı beklerken oturman yeterlidir. Beklemek özlemi, özlem de sevgiyi doğurur. Sevgi mutluluğun kendisidir. Eve yorgun dönen ama evde bir bekleyenin olduğunu bilen adamın mutluluğunu veya saat ikiye geldiğinde ve iki üç saat bekledikten sonra kocasının işten eve dönüş saati yaklaşan kadının mutluluğunu düşünsene! Ya da her ikisinin işten yorgun dönüp evde bir bekleyeninin olmadığı bildiğini düşünsene! Bu ıstıraplı bir hayattır. Otomatik bir yaşamdır. Evliliğe dair bir şey kalmaz.” (s.103-105)

Emine önce Ahmet’i görmeden reddeder ve görüşmek istemez. Ancak halası ısrar edince kendisini istemeye gelen bu kişiye haddini bildirmek gayesiyle görüşmeyi kabul

eder. Fakat Emine, Ahmet'ten etkilenir. Öyle ki Ahmet bilgili, donanımlı hemen her şey hakkında konuşmasını bilen birisidir.

“Emine bir iki defa onunla görüşmeyi reddetti. Sonunda halasının ısrarlarına dayanamadı ve görüşmeyi kabul etti. Belki de kendisini istemeye gelen bu cüretkârla oturmak ya da bu cüretkârlığı nedeniyle ona bir ders vermek ve onunla alay etmek istediği için görüşmeyi kabul etti. Onun yanına gittiğinde gerçekten de dudaklarında alaycı bir gülümseme olup sanki onu küçümsüyormuş gibi kaşlarından birini havaya kaldırdı. Ancak uzun bir süre bu şekilde kalamadı ve alaycı gülümsemesi kayboldu. Havaya kalkan kaşı yavaşça yerine indi ve sanki gözlerinin üzerine rahat bir uykuya daldı. Bazı anlar kendini şaşırmış bazı anlar da kendini güçlü, derin sesinin etkisinde kendisine her şeyden bahseder halde buldu. Hayattan, sanattan, kitaplardan, vatanseverlikten, siyasetten... Öyle ki bir masalda yaşamak için koltuğundan havaya yükseldiğini hissedene kadar ona aşktan bahsedip sözleriyle onu etkiledi.” (s. 94-95)

Ahmet ağırbaşlı, kendinden emin ve ayakları yere basan sağlam bir kişiliktir. Mahallenin gençlerinin Emine'ye baktığı gibi bakmaz edebi ile oturur ve bu hareketi Emine'nin beğenisini kazanır.

“Ahmet daha önce karşılaşmadığı gençlerin farklı bir grubundandı. O ayakları üzerinde dağ gibi duran ondan korktuğu, ona sığındığı, tırmandığı yerinde duran kendinden ödün vermeyen olgun sağlam bir kişilikti. Sanki başını kaldırması emrolunmuş gibi başını kaldırdı. Ona baktığında sakın sabit gözlerle kendisine baktığını mahallenin gençleri gibi gözlerini, göğüslerinin ve bacaklarının etrafında dolaştırmadığını fark etti. Abbas'ın kulaklarının kızardığı gibi kulaklarının kızarmadığını, kulaklarında bir doğallık olduğunu, dudaklarındaki gülümsemesinin de neredeyse özgüvenini işaret eden ‘ben buradayım’ diye bağırarak bir gülümseme olduğunu fark etti. Ahmet ayrılmak için kalktığında kendisinin de onunla kalktığını hissetti.” (s. 95)

Ahmet ile Emine bir süre görüştüktan sonra anlaşmazlıklar yaşarlar ve Emine Ahmet'in görüşlerini kendisine dikte ettiğini, kişiliğini kendi kişiliğinde eritmeye ve görüşlerini çürütmeye çalıştığını düşünmeye başlar.

“Ahmet'in ona görücü geldiğinden bu yana ki günlerini düşünmeye ve daha önce fark etmediği şeyleri fark etmeye başlamıştı. Ahmet'in kişiliğine ve sohbetine hayran kalmıştı. Ancak bugüne kadar bütün sohbetlerinde görüşlerini çürütmeye, ona galip gelmeye ve onun kişiliğini kendi kişiliğinde eritmeye çalıştığını fark etmemişti. Onun üstün gelmesini kabul etmişti çünkü onun bunu amaçladığını ve bunda bir üstünlük kurma düşüncesini hissetmemişti. Kişiliğini kendisine dayatmasına izin vermişti çünkü onun kişiliği ile kendi kişiliğini kıyaslamamış ve bu ikisi arasında bir sınır koymamıştı.” (s.98-99)

Bir gün sinemaya gitmek için Emine'yi evden almaya geldiğinde Emine'nin sırtını gösteren açık bir elbise giydiğini görür ve yine tartışır. Onu sever ve duygularını kontrol etmekte zorlanır. Öyle ki artık ilkelerinden ödün vermeye başlar. Ancak özgüvenini kaybetmez ve evlendiklerinde Emine'nin öfkesini kontrol edebileceğine inanır.

“...Odasına girdi ve kapısını kilitledi. Hiç kimse onu odasından çıkarmayı başaramadı. Buna rağmen Ahmet tekrar ona döndü. Artık onu seviyordu. Duygularını kontrol etmekte zorlanıyordu. Onu memnun etmek için ilkelerinden ve gururundan çokça taviz vermeye başladı. Ancak özgüvenini kaybetmedi. Ben buradayım diye bağırır o özgüven dolu gülümsemesi yüzünden hiç eksilmedi. Onunla evlendiği gün onu sakinleştirebileceğine, öfkesini kontrol edebileceğine ve inadına da son verebileceğine inanıyordu.” (s.101)

Emine evlenmekten vazgeçip üniversiteye gitmeye karar verdiğinde onunla görüşür ancak onu ikna edemez. İlkelerinden ödün vermeyip durumu kabullenir. Böylelikle ikilinin yolları birleşmeden ayrılır.

“Yani bitti. Konuşmanın faydası yok dedi.” (s.106)

“Duyguları onu yalvarmaya ve şerefini küçük düşürmeye zorlamadan önce sanki kalbini boğuyormuş gibi hırıltılı bir sesle:

- Bu gördüğün Emine... Bu senin hayatın ve geleceğin... Her ne kadar sana gönül vermiş olsam da dostluğuma her zaman güvenmeni istiyorum.” (s.106)

3.4.9. Celal

Mısırlı zengin bir ailenin çocuğu olan Celal, Emine ile Amerikan Üniversitesinde tanışır. Üniversitede Emine için bir kavga çıkar ve bütün arkadaşları tarafından mobbinge uğrar. Bu olaydan sonra mobbinge maruz kalan Emine herkesin arkadaşlığına ihtiyaç duyduğu Celal ile arkadaşlık kurar ve böylelikle arkadaşları onu tekrar aralarına almak zorunda kalırlar. Celal, Emine’ye bu yapılanlara hiçbir zaman katılmaz.

“Mısırlı utangaç, zarif ve kibar bir gençti. Eğitim öğretim yılının başlamasından itibaren ona uzaktan bakmakla yetinmiş ve onunla tanışma girişiminde hiç bulunmamıştı. Daha önceki kısa süreli üniversite etkinliklerinde bir iki defa muhabbet etmekle yetinmelerinden başka hiç denk gelmemişlerdi. Kız ve erkek öğrencilerin Filistinli öğrencinin olayından sonra ona uyguladıkları mobbinge katılmamış, onu sürekli güler yüzle ve büyük bir saygıyla karşılamıştı. Sanki arkadaşlarının ona uyguladıkları cezaya katlanması hususunda onu cesaretlendiriyor ve ona şefkatle bakıyordu.” (s.126)

Celal utangaç ve kibar biri olup bütün arkadaşları tarafından sevilir. Arabası olup bütün arkadaşlarının arabasını kullanmasına izin verir ve onları istedikleri yere götürür. Arkadaşlarının düzenledikleri eğlence ve partilerin masraflarını karşılar. Celal’in bütün arkadaşları tarafından sevilmesi bir çıkar ilişkisine dayanır.

“Celal, inceliği ve utangaçlığı nedeniyle öğrenciler tarafından da seviliyordu. O, herkesi seviyor ve herkesin yüzüne gülüyordu. Çünkü -en önemli nedeni bu- arabası vardı ve arabasını erkek ve kız arkadaşlarının kullanmasına izin verirdi. Onları istedikleri yere götürürdü. Zengindi ve öğrencilerin üniversite içinde düzenledikleri eğlencelerin harcamasının çoğunu karşılardı. Ayrıca düzenledikleri gezilerin harcamasını karşılardı ve evinde gramofonun ezgileri eşliğinde dans ettikleri muhteşem partiler düzenlerdi.” (s.126-127)

Celal ile Emine günün büyük bir bölümünü beraber geçirmeye başlarlar. Derste beraber otururlar. Üniversitenin bahçesinde beraber kitap okurlar veya sohbet ederler. Derslerine beraber çalışırlar ve beraber eğlenirler.

“Celal ile olan arkadaşlıkları, arkadaşlıktan daha fazlasıydı. Sabah sınıfta beraber oturuyorlardı. Bahçede beraber kitap okuyorlar ya da sohbet ediyorlar veya beraber öğlen yemeğini yiyorlardı. Emine basketbol oynadığında Celal onu bekliyor, Celal voleybol oynadığında ise Emine onu bekliyordu. Sonra derslerini tekrar etmek için doğu salonuna çekiliyorlardı. Günün sonunda da onu arabasıyla evine bırakıyordu. Beraber sinemaya ya da arkadaşlardan birinin düzenlediği partiye gidiyorlardı veya ikisi Celal’in evinde parti düzenliyorlardı.” (s.127-128)

Emine, Celal ile olan ilişkisini bir arkadaşlık ya da dostluk ilişkisi olarak görür. Buna rağmen onu kıskanır ve elde tutmaya çalışır.

“...Bu yıllar boyunca Celal ile olan arkadaşlığını sürdürdü. Celal’e olan duyguları dostluğun ötesine geçmemişti. Onunla ilgileniyor, onu kıskanıyor ve bazen de kız arkadaşlarından birinin onu elinden alma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığında onu elde tutmak için mücadele etmek zorunda kalıyordu. Buna rağmen Celal’e olan duyguları arkadaşlık ve dostluk duygularını geçmiyor ya da arkadaşlık ve dostluk duygusundan biraz daha fazla bir duygu hissediyordu.” (s.135-136)

Celal karakter olarak Emine’den daha zayıftır. Her zaman ona kibarca davranır ve onun davranışlarına karşmaz. Yaz tatillerini beraber geçirirler. Herkes onların evleneceğini düşünmeye başlar. Celal’in ailesi de bunu hisseder ve karşı çıkmaya hazırlanır.

“Ne Celal ne de Celal’in öpücükleri onu rahatsız ediyordu. Karakteri Celal’in karakterine her zaman üstün geliyordu. Celal ona karşı her zaman kibar ve merhametli idi. Onu memnun etmeye çalışır, istediği hiçbir şeyi geri çevirmez ve ona hiçbir şey dayatmazdı. Davranışlarına ve özgürlüğüne karşmazdı.

Emine ima etmediği sürece onu öpmeye çalışmazdı. Yaz tatillerinde bile Emine'nin yanına gitmekten geri kalmadı. Ailesini İskenderiye'de bırakıp onun yanına gidiyor ya da onu yanına İskenderiye'ye davet ediyordu. Bütün arkadaşları üniversiteden mezun olduktan sonra evleneceklerini düşünüyordu. Celal'in ailesi bile bu evlilik ihtimalini sezmiş ve buna karşı koymaya hazırlanmıştı.” (s.138-139)

Arkadaşlarının ve Celal'in ailesinin beklediği olmaz. İkili üniversiteden mezun olduktan sonra istemsizce ve tamamen hayat şartlarının sürüklemesiyle birbirlerinden uzaklaşırlar. Artık sadece tesadüfi karşılaşmalarla birbirlerine denk gelirler. Böylelikle ikilinin yolları ayrılır.

“Her ikisi de dostluklarını korumaya ve hayatlarına üniversite yıllarında olduğu gibi devam etmeye çalıştı. Ancak Emine, ona ve dostluğuna duyduğu ihtiyacın günden güne zayıfladığını hissetti. Celal de Emine'nin dünyasının günden güne kendi dünyasından uzaklaşmaya başladığını hissetti. Sonunda her ikisi de -istemsizce- kendisini özel dünyasında buldu. Artık aralarında tesadüfi bir karşılaşma ya da yan yana geldikleri anılarla dolu okul hatıralarından başka ortak hiçbir yanı olmayan kısa süreli bir davet dışında görüşmüyorlardı.” (s.140)

3.4.10. Terzi madam mari

Madam Mari, Fotinya ve İli'nin annesidir. ez-Zahir semtinde oturan Yahudi asıllı bir terzidir.

“...ez-Zahir semtindeki terzi Madam Mari'nin evine gitti. Yakın zamana kadar terzi Madam Mari'nin evine gidip gelmiyordu.” (s.55)

Terzi Mari, önceleri ev ev dolaşıp günlük ücret karşılığında elbise diker. Ancak işinde ehil bir insan olan Madam Mari, zamanla işlerini büyütür ve mahallede şöhret sahibi olur. Artık o müşterilerinin ayağına gitmez, müşteriler onun ayağına gelir.

“...Terzi Mari, bunların evlerini dolaşıyor ve onlara günlük ücret karşılığında elbise dikiyordu. Ancak Mari, işlerini büyüttü ve şöhret kazandı. Artık müşterilerinin ayağına gitmiyor, onlar kendisinin ayağına geliyordu.” (s.56)

3.4.11. İli

Terzi Madam Mari’nin oğlu Fortinya’nın abisi olan İli, bir bankada memur olarak çalışır. Aynı zamanda dansa ilgi duyar ve dansa dair haberleri takip eder. Emine’ye dans dersi vermeyi teklif eder ancak Emine, teklifini reddeder. Fortinya onu cesaretlendirince bu teklifi kabul eder.

“...Kardeşi ‘İli’ çalıştığı bankadan geldi. Yanlarına oturdu ve en son katıldığı dans yarışmasının, İskenderiye’deki San Stefan Gazinosunda ve Embaba’daki¹²⁰ kit kat gece kulübünde düzenlenen eğlencelerin haberlerini anlattı. Sonra Emine’ye dans dersi vermeyi teklif iletti. Emine bu teklifi reddetti ve yanaşmadı. Ancak Fortinya onu cesaretlendirdi ve Müslüman zevatın kızlarının tümünün dans ettiğini, dergilerin bu durumu yazdığını ve bugün dans etmeyen genç kızın zevatın kızlarından sayılmadığını söyledi.” (s.58)

İli, Emine ile dans ederken ona bir dansın gerektirdiğinden daha fazla sarılır ve ellerini onun sırtında gezdirir. Emine’yi sever ancak ona olan aşkını açık bir şekilde dile getirip mücadele etmez çünkü kendini Emine’den daha aşağı bir seviyede görür. Bu konuda kendisinden daha çok kardeşi Fortinya’ya güvenir.

“İli onunla dans etmeyi çok seviyor ve onunla övünüyordu. Alışveriş merkezlerinin düzenlediği dans yarışmalarına kendisiyle beraber katılması için ona ısrar ediyordu. Onunla sadece dans etmiyor, zaman zaman ellerini onun sırtında gezdiriyor, dansın gerektirdiğinden daha fazla onu göğsüne çekiyor ve nefesini açık bir şekilde onun kulağına yakınlaştırıyordu. Emine bütün bunların farkındaydı bazen görmezden geliyor bazen de ondan yüzünü çeviriyordu. İli korkaktı. Kendini hem Emine’den daha aşağı bir seviyede hem de mizaç olarak

¹²⁰İmbaba, Giza Valiliği’nin kuzeyinde Nil Nehri’nin batı yakasında yer alan bir ilçedir. Kahire şehrinin bir parçasıdır. “İmbaba”, 21 , [ويكيبيديا](#) Ekim 2024.

farklı görüyordu. Emine'ye olan aşkı için mücadele etmedi. Zamana ve kardeşi Fortinya'ya güveniyordu.” (s.69)

3.4.12. Emine'nin kuzeni

Yazar'ın adını anmadığı ve roman boyunca “kuzeni” şeklinde geçen bu karakter Emine'nin halasının en büyük oğludur. Emine'yi sever, davranışlarına vs. karışmaz. Emine de onu sever. Zaman zaman o da Emine gibi ailesinin şiddetinden payına düşeni alır.

Emine evden kovulduğunda hemen peşinden gider ve onu ikna edip eve geri getirmeye çalışır. Emine de onu sever ve gerçek kardeşi gibi görür.

“Halasının oğlunu seviyor ve onu gerçek kardeşi kabul ediyordu. Onunla aynı yaşıydı. Belki de ona hiç karışmadığı, hiçbir şey sormadığı, davranışlarına kulak asmadığı, anne ve babasından gördüğü şiddet açısından onunla çok şey paylaştığı için onu seviyordu.” (s.77)

Kuzeni, keman çalmayı çok sever. Öyle ki bu hobisi onu derslerinden alıkoyar. Emine son sınıfa geldiğinde o hâlâ lise üçüncü sınıf öğrencisidir. Emine ile iyi anlaşır.

“Keman çalmayı seviyordu. Hatta bu hobisi onu derslerine çalışmaktan alıkoyuyordu. Emine son sınıfa geldiğinde o hâlâ lise üçüncü sınıfta olup sınavlarında başarısız oluyordu. Anne ve babasının şiddetine sessizlikle ve sabırla katlanıyordu. Onlara karşı çıkmıyor ve öfkelenmiyordu. Babası evden her çıktığında kemanını eline alıyor, kimseye açmadığı acılarını, kemanına şikâyet ediyordu. Babası ondan zorla kemanını aldığı ve dolabına koyup kilitlediğinde hayatında sadece o zaman sinirlenmişti. O gün ağlayıp babasını intihar etmekle tehdit emişse de fayda etmemişti. Eğer Emine, babasının dolabını açan bir anahtarının olduğunu ona söylemeseydi gerçekten intihar ediyordu.” (s.77-78)

Emine'nin kuzenine olan sevgisi kibir ve şefkatle karışıktır. Kendini ondan daha güçlü ve daha zeki görür. Kuzenine olan sevgisi onun utangaç, zayıf ve hemen pes etmesinden dolayı öfkeyle karışıktır.

“...Ona olan sevgisi biraz kibirle karışıktı. Kendisini ondan daha güçlü, daha zeki hissediyordu. Bu sevgisi zayıflığı, kolay teslim olması ve utangaçlığı nedeniyle öfkeyle karışıktı. Sanki genç bir hastanın yüzünü belirlemek için iskarpelayla taşa merhametsizce saldıran acımasız bir sanatçının eli gibi yüz hatlarını çizen ve gün geçtikçe artan bu zayıflık nedeniyle sevgisi şefkatle karışıktı.” (s.78)

3.4.13. Otuzlu yaşlarındaki genç komşuları

Emine, aynı binada oturan komşularının kızlarına gidip gelir. Bu kızların Emine’den oldukça büyük bir ağabeyleri vardır. Bu genç, Emine ile çok ilgilenir, ona hikâyeler anlatır ve derslerinde yardımcı olur.

Emine, o sıralar on yaşlarındadır. O gençten ve davranışlarından hiçbir zaman şüphe duymaz. Bazı şeyleri idrak edebilecek yaşta da değildir. Bu adam bir gün yine Emine’yi odasına alır ve onunla ilgilenirken ona taciz girişiminde bulunur. Emine adamın elinden kurtulur ancak bu olay onun ruhunda derin bir yara açar. Bu olaydan sonra kendisini bir kadın olarak arzulayan erkeklere karşı nefret duygusu oluşur.

“Bu olay onun ruhunda erkeklere karşı bir şeyler hissetme arzusunu öldürdü. Onu bir kadın olarak arzulayan bütün erkeklerden tiksindir oldu.” (s.35)

3.5. Dekoratif kişiler

Anlatma esasına bağlı edebi türlerde mahallî rengi aksettiren, dikkatlere sunulmak istenen olay veya tablonun gözler önünde daha iyi aksettirilmesine hizmet eden kişiler vardır. Bunların olay örgüsü içerisinde yüklendikleri herhangi bir fonksiyon yoktur.¹²¹

Bu şahısların olay veya olay örgüsü içerisinde herhangi bir fonksiyonları yoktur ve olay örgüsü içerisindeki akışı sağlamak adına tamamen dekoratif ya da figüran olarak yer alırlar.

3.5.1. Meşhur doktor

Olay örgüsü içerisinde sadece bir defa adı geçen ve arkası doldurulmayan karakterlerden biridir.

¹²¹Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili*, 51.

“...Meşhur bir doktorun tavsiyesinden sonra kızını götürüp yetimhaneye bıraktı. Tek çarenin bu olduğuna inanıyordu.” (s.25)

3.5.2. Dondurmacı ferec amca

Romandaki dekoratif şahıslar arasında yer alan ve adından da anlaşılacağı üzere dondurmacı olan Ferec Amca, tenekeden bir ev yapar. Emine çocukluğunda onun yanına gidip gelir ve ona yardım eder.

“Komşu arazide tenekeden bir ev yapan Dondurmacı Ferec Amca’nın yanına gidiyor, buz parçaları arasındaki büyük kâseyi çevirmede ona yardımcı oluyor, namaz kılarken onun arkasında durup hareketlerini taklit ediyordu. Sonunda Ferec Amca ona külah içerisinde biraz dondurma veriyordu.” (s.29)

3.5.3. Fırıncı el-hac haseneyn

Fırıncı olan el-Hac Haseneyn, Emine’nin zaman zaman evine gittiği mahalleden bir esnaftır. el-Hac, aşağıdaki paragraftan anlaşıldığı üzere üç küçük kızla evlidir. Yaşları hakkında yazarın hiçbir şey söylemediği ancak “üç küçük kız” ifadesinden kızların küçük yaşta evlendirildikleri anlaşılır. Emine, onun evinde bunlarla oyun oynar ve dukka¹²² yer.

“...Fırıncı el-Hac Haseneyn’in evine gitmek için çıkıyor. Büyük fırına girip çıkıyor ve somun ekmeklerine bakıp eğleniyordu. Sonra kızları ve üç küçük eşiyle oynamak ve onlarla ‘dukka’ ile doldurulmuş sıcak taze sandviç yemek için fırının hemen üstündeki fırıncının evine çıkıyordu.” (s.29)

3.5.4. Kadın hizmetçi

Halasının evinde çalışan hizmetçi olup dekoratif ya da figüran dediğimiz ikincil karakterlerden biridir.

“...Masum bir şekilde bir evden diğer bir eve, bir mahalleden diğer bir mahalleye gidiyordu. Onu bulup eve getirmesi için hizmetçiyi göndermedikleri

¹²²Arap dünyasındaki meşhur karışımlardan biri olup içerisindeki malzemeler ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir. Bazı baharatların karışımından oluşan dukka’nın kendine özgü bir tadı olmakla beraber genelde ekmekle beraber yenilir ve zeytinyağıyla da karıştırılabilir. Mısır dukkası Arap dünyasındaki en meşhur dukkalardan birisidir. Ayrıntılı bilgi için bkz; “Dukka (Tevâbul)”, 22 , [ويكيبيديا](#), Aralık 2024.

sürece eve dönmezdi. Hizmetçi onu aramaktan yorulur sonunda bulup sürükleyerek eve götürürdü.” (s.30)

3.5.5. Emine’nin annesinin boşandıktan sonra evlendiği adam

Emine’nin annesiyle babası boşanır ve Emine doğduktan birkaç yıl sonra annesi başka bir adamla evlenir.

“Annesi babasından boşandıktan sonra evlenmişti. Onu doğurduktan birkaç sene sonra... Uçsuz bucaksız serveti ve şöhreti olan bir adamla evlenmişti. Bu adamla nasıl evlendi, nasıl tanıştı hiç kimse bilmiyordu.” (s.41)

Bu adam yaşlı, zengin, kaba ve çirkin görünümlü birisi olup yüzünde merhametsizlik ve tamahkârlık belirtileri vardır.

“Annesinin evlendiği adamı görmüştü. Yaşlı, kaba saba, çirkin görünümlü, kötü sözlü bir adamdı. Merhametsizlik ve tamahkârlık kısık gözlerinde, çirkin burnunda ve şişmiş yüzünde görünüyordu.” (s.41)

3.5.6. Seyyar satıcı

22 numaralı el-Haliç tramvayındaki seyyar satıcı ürünlerini kendine has bir metotla satan ve Emine’ye gazel söyleyen dekoratif bir karakterdir.

El-Haliç tramvayının kadın bölümü bu genç seyyar satıcının ürünlerini satarken izlediği yöntemi beğenirler. Emine bu gençten her ne kadar hoşlanmasa da tramvay durağında geldiğinde gözleri onu arar.

Bu genç seyyar satıcının diğer kadınlar arasında ona söylediği gazeller gururunu okşar. Eğer bu gazelleri kendisinden başkasına söylerse ona kin besler.

“Bir sağdan bir soldan atlayan ve firkete, tarak, saç tokası, el-Mahlavi ve oyalı Mendiller¹²³ ile herise¹²⁴ ve cevziyye¹²⁵ tatlıları satan seyyar satıcılardan,

¹²³el-Mahlâvî: Sağlam ve büyük olan bu mendil, kırsal kesimde kadının kocasına yemeği koyup sardığı bir mendil türüdür. Oyalı mendil ise; romanda "أم قوية" şeklinde geçmektedir ancak halk arasında "بلوية" şeklinde bilinmektedir. Bu mendil ise birbirinden farklı renkteki küre süslemelerinden oluşan bir mendil türüdür. Ayrıntılı bilgi için bkz; “Eşyâu'n Mensiyyetun”, *Mecelletu'l-Muḳavilûne'l-'Arab* (Şubat 2019). “Mendîl Bie'viyye”, *el-Ma'rife* (Erişim 17 Kasım 2024).

¹²⁴Un, yağ ve şekerden karışımından oluşan bir tatlı çeşididir. Ayrıntılı bilgi için bkz “Ta'rifu ve Şerhu Ma'na Herise”, *Almaany* (Erişim 17 Kasım 2024).

özellikle de el-Moski caddesinin el-Haliç caddesiyle kesiştiği noktada tramvaya atlayan genç satıcıdan nefret ediyordu. Emine’yi görür görmez sesini yükselterek şarkı söylemeye başladı:

- ...Hey esmer tenlim, esmer sevgilim, gözleri kara doğuştan sürmeli sevgilim.

Sonra şarkısını kesiyor ve eşyaları için bağılıyor: ‘Taraklar, firketenli çengeller, tel tokalar’ sonra tarakları eline alarak pürüzlü elini ona uzatıp ‘Hanım Efendi size tarak lazım değil mi? Yeminle söylüyorum bunu sol kaburgamdan yaptım.’ Hayır, cevabını beklemeden başını ondan çeviriyor ve sanki müşterilerinden biriyle konuşuyormuşçasına bağırarak ‘Hey esmer güzel genç, yazıklar olsun sana beni deliye çevirdin’ sonra uzun cilbabının bir kısmını ağızına alarak tramvay vagonları arasında korkutucu ve ilginç bir cesaretle tekrar zıplamaya başladı.” (s.44-45)

“el-Haliç tramvayının kadın bölümü yolcuları bu seyyar satıcıyı beğeniyor ve sempatik buluyorlardı. Eşyalarını satarken izlediği yöntem hoşlarına gidiyordu. Önlerine her çıktığında gülerek Emine’ye dönüp bakarlardı ve gazel üslubunu dinlerlerdi. Ancak Emine, ondan ve onun vagonlar arasındaki cüretli zıplamalarından nefret ederdi. Bir gün onun kuzey yönünden zıplamaya çalışırken karşı taraftan gelen tramvayın tekerlerinin altına düştüğünü hayal ettiğinde çılgılık attı. Ancak tramvay geldi ve o da ayakta sırtı dönük halde tramvayın içinde görünüyor, Emine’ye bakıyor ve ona şarkı söylüyordu; ‘Esmer ruhumun sahibi, sevgilim çabuk gel!’

Ondan nefret ediyordu. Buna rağmen her ne zaman tramvay el-Moski Caddesi ile el-Haliç caddesinin kesiştiği noktaya yaklaşırsa onu gözler, eğer vagona atlamakta gecikirse bu defa da etrafına bakınır ve gözleri onu arardı. Bu masum doğal gazeller, Abbasiyye’den es-Seniyye Okulu’nun bulunduğu es-Seyyide Meydanına kadar olan uzun yolculuğunun sıkıntısını hafifletiyordu. Kadınlar bölümünün diğer yolcuları önündeki bu gazeller, onun gururunu okşuyordu. Eğer satıcı, kendisinden başka bir kıza gazel okusa ona kin beslerdi

¹²⁵Tereyağı, un, vanilya ve yumurta karışımından yapılan meşhur bir tatlı çeşididir. Ayrıntılı bilgi için bkz; “el-Cevziyye (‘Aynu’l-Cemel)”, *Kokbad* (20 Eylül 2023).

ve hem okula gittiği bu yoldan hem de kadınlar bölümünün bütün yolcularından daha önce nefret ettiğinden daha çok nefret edecekti.” (s.46)

3.5.7. Tarih coğrafya öğretmeni seniyye abla

Seniyye Abla, Emine’nin okuldaki öğretmenlerinden biridir. Hem Zeynep adındaki bir kız öğrencisinin defterinde yakaladığı aşk mektubu hem de kendisinin İngilizce Öğretmeni Fehmi Efendi ile olan aşk hikâyesi sebebiyle kız öğrenciler arasında tramvayda bir dedikodu esnasında adı geçer.

“...Bu kadınlardan ve tramvayda aralarında dönen tuhaf konuşmalardan, okul arkadaşlarının tarih coğrafya öğretmeni ‘Seniyye Abla’nın’ Zeynep’in defterinde yakaladığı aşk mektubu hikâyesinin sözlerini anlatan konuşmalarından da tiksiniyordu. Seniyye Abla’nın, İngilizce Öğretmeni Fehmi Efendi’ye olan aşk hikâyesini anlatmak için başlarını birbirlerine eğerlerdi.” (s.46)

3.5.8. İngilizce öğretmeni fehmi efendi

Emine’nin okuldaki öğretmenlerinden biri olup tarih coğrafya öğretmeni Seniyye Hoca ile aralarındaki aşk hikâyesi nedeniyle tramvayda kız öğrenciler arasında bir dedikodu esnasında adı geçer.

“...‘Seniyye Abla’nın’ İngilizce Öğretmeni Fehmi Efendi’ye olan aşk hikâyesini anlatmak için başlarını birbirlerine eğerlerdi.” (s.46)

3.5.9. Zeynep

Romanda adı geçen kız öğrencilerden biridir. Tarih coğrafya öğretmeni Seniyye Hocanın, Zeynep’in defterindeki bir aşk mektubunu yakalaması hikâyesi nedeniyle tramvayda kız arkadaşları arasında bir dedikodu esnasında adı geçer.

“...Okul arkadaşlarının Tarih Coğrafya Öğretmeni ‘Seniyye Abla’nın’ Zeynep’in defterinde yakaladığı aşk mektubundan bahsetmelerinden tiksiniyordu.” (s.46)

3.5.10. Kondüktör

Tramvay durağındaki görevli memurdur. Durakta dalmış bir vaziyette bekleyen Emine'nin uyarılması sahnesinde adı geçer.

“Tramvay istasyonunda yerinde çakılı kaldı. Tramvayı görmemek ve alışkanlıktan da olsa ona atlamamak için gözlerini kapattı. Kondüktör, onu yerinde hareketsiz gördüğünde sanki uykusundan uyandırmak istercesine düdüğüne olanca kuvvetiyle üfledi.” (s.50)

3.5.11. Hırdavat dükkânının sahibi abdülhamid efendi

El-Abbasiyye'deki tramvay durağı karşısında yer alan hırdavat dükkânının sahibidir. Emine evden kaçmak niyetiyle tramvay durağına gelip okula giden tramvay yerine Fuad Caddesine giden tramvaya ve kadınlar bölümü yerine erkekler bölümüne bindiğinde onun arkasında “ah, ah” diye hayıflanan dekoratif bir karakterdir.

“...Bu tramvaydan sonra Fuad Caddesine giden 3 numaralı tramvay geldi. Buna atladı ancak kadınlar bölümüne binmemişti. Bilakis devrimini sürdürdü ve erkeklerin yanına oturdu. Okula giden tramvaydan başka bir tramvaya bindiğini gören el-Abbasiyye'deki tramvay istasyonunun karşısında yer alan hırdavat dükkânının sahibi Abdülhamid Efendi'yi iki elini birbirine vurarak “ah” eder halde arkasında bırakmıştı.” (s.50-51)

3.5.12. Postacı

Emine okuldan kaçtığında okul idaresinin velisine gönderdiği devamsızlık mektubunu getiren memurdur. Mektubu başta Emine'ye vermekte tereddüt eder ancak daha sonra verir.

“...Üç gün peş peşe okula gitmeden önce postacıyı beklemeye devam etti. Bir gün postacı elinde mektupla geldi. Mektubu eniştesine götürmek için ondan istedi. Postacı önce biraz tereddüt ettiyse de mektubu ona verdi.” (s.62-63)

3.5.13. Fortinya'nın erkek arkadaşı

Yazarın adını Fortinya'nın erkek arkadaşı diye andığı ve gezi esnasında Fortinya ile arabada aralarında geçen bir yakınlaşma esnasında geçen dekoratif karakterlerden biridir.

“...Fortinya’nın erkek arkadaşı ve Yeni Mısır Mahallesinde oturan Müslüman diğer bir gençle beraber ilk defa arabayla pikniğe çıkmayı kabul edene kadar Emine’ye ısrarını sürdürdü.” (s.69)

3.5.14. Yeni mısır mahallesinde oturan genç

Fortinya’nın Emine ile tanıştırmak için davet ettiği ve arabasıyla gezmeye çıktıkları kişidir. Emine’yi öpmeye çalışır ancak kendisine izin vermez.

“Genç ona yaklaştı, sonra da kolunu kaldırdı ve Emine’nin omzuna bıraktı. Yüzünün kendisine doğru yaklaştığını ve dudaklarının yanaklarına dokunduğunu hissetti. Hareket etmedi. Yanaklarını, ter damlacıklarında çözölen buz parçası gibi hissetti. Genç, bu soğuktan ürpermişçesine dudaklarını geri çekti. Sonra bir daha yeltendi ancak yanağına ikinci defa ulaşmadan ondan uzaklaştı ve sert bir ses tonuyla şöyle dedi:

- Rica ediyorum. Bu vakitte eve dönmem gerekiyor.

Genç, itiraz etmedi ve arabaya döndüler.” (s.72)

3.5.15. Hizmetçi mücahit amca

Emine’nin babası, annesinden boşandıktan sonra bir daha evlenmez. Gençliğinden bu yana Emine’nin babasıyla beraber yaşayan Mücahit Amca, Emine babasının yanına taşındıktan sonra da onlara hizmet etmeye devam eder. Emine’nin sözünü dinler ve ona evin tek yetkilisi olduğunu hissettirmeye çalışır.

“Gençliğinden bu yana babası ile yaşayan yaşlı hizmetçi Mücahit Amca da mutlu bir şekilde sözünü dinliyor ve ona her şeyin tek yetkilisi olduğunu hissettirmeye çalışıyordu.” (s.111)

“Mücahit amcanın yanına oturuyor ve komşular hakkında sorular soruyordu. Mücahit Amca ona Madam Stubulo ve kızları, beşinci katta oturan İngilizce hocası Mösyö Bernieh ile Matmazel Sofya ve binada oturan diğer yabancıların haberlerini anlatıyordu.” (s.112)

3.5.16. Mahir efendi

Emine'nin babasının yanına taşındıktan sonra romanda yazarın adını andığı dekoratif karakterlerden biridir.

“Uzun bir süre penceresinde bekleyip dağıtım hazırlanan Mahir Efendi'nin etrafını saran gazete satıcılarını ya da el-Ehli bankasının şubesine girip çıkanları gözlemledi.” (s.112)

3.5.17. Madam stubulo ve kızları

Madam Stubulo ve kızları Emine'nin babasının binasında oturan yabancı komşulardır.

“Mücahit Amca ona Madam Stubulo ve kızları, beşinci katta oturan İngilizce hocası Mösyö Bernieh ile Matmazel Sofya ve binada oturan diğer yabancıların haberlerini anlatıyordu.” (s.112)

3.5.18. İngilizce hocası mösyö bernieh

Romanda adı geçen diğer dekoratif karakterlerden biri olan Mösyö Bernieh, binadaki yabancı komşulardan biridir.

“Mücahit Amca ona Madam Stubulo ve kızları, beşinci katta oturan İngilizce hocası Mösyö Bernieh ile Matmazel Sofya ve binada oturan diğer yabancıların haberlerini anlatıyordu.” (s.112)

3.5.19. Matmazel sofya

Matmazel Sofya da binada oturan yabancılardan olup romanda yer alan dekoratif diğer karakterlerden biridir.

“Mücahit Amca ona Madam Stubulo ve kızları, beşinci katta oturan İngilizce hocası Mösyö Bernieh ile Matmazel Sofya ve binada oturan diğer yabancıların haberlerini anlatıyordu.” (s.112)

3.5.20. Ferdinand

Emine'nin Amerikan Üniversitesinde karşılaştığı yardımcı karakterlerden biridir. Ferdinand yirmili yaşlarında olan yabancı bir öğrencidir.

“Yirmili yaşlarında yabancı olduğu anlaşılan, mavi pantolon ve sevimsiz parlak renklerle işlenmiş Amerikan gömleği giyen bir öğrenciydi.” (s.119)

Amerikan Üniversitesinde ders başlangıcının ilk haftasında hem öğrenciler arasında birlik ve beraberliği sağlamak hem de yeni ile eski öğrencilerin kaynaşmasını sağlamak adına yeni öğrencilerin, eski öğrencilerin emir ve isteklerine uyulması kararı var. Ferdinand eski, Emine ise yeni öğrencilerdendir. Ferdinand Emine'nin kendisinin istek ve emirlerini yerine getirmesini isterken tanışır.

“Amerikan Üniversitesi geleneklerinin ders başlangıcının ilk haftalarında yeni öğrencilerin, eski öğrencilerin emirlerine uymasını kararlaştırdığını bilmen gerekiyor.” (s.119)

3.5.21. Dekân

Amerikan Üniversitesinin dekanı olup eğitim öğretim yılının başlangıcında açılış konuşmasını yapar ve yeni öğrencilerin eski öğrencilerin emirlerine karşı sabretmelerini, bu durumun kendilerinden önceki öğrencilerinin başına da geldiğini ve bunun üniversitenin bir geleneği olduğunu söyler.

“Dekan yeni öğrencilerin aralarında durarak onlara hitap etmeye ve müteessir bir ses tonuyla sanki başlarına gelenler için sabırlı olmalarını isteyerek şöyle dedi:

- Şu an başınıza gelenler sizden önceki tüm öğrencilerin başına geldi.”
(s.121-122)

3.5.22. Filistinli öğrenci

Üniversitede Emine için rekabet eder, arkadaşlarından birini bıçaklar ve okuldan atılır.

“...Filistinli bir öğrenci aşırıya kaçtı ve kendisine rakip olarak gördüğü öğrencilerden birini bıçakladı. Üniversite bu olayla çalkalandı ve Filistinli öğrenci okuldan atıldı.” (s.124)

3.5.23. Eğitim bakanı

Amerikan Üniversitesinin mezuniyet töreninde mezun öğrencilere konuşma yapan dekoratif karakterlerden biridir.

“Emine ile Celal mezuniyet töreninde beraber durdular ve Eğitim Bakan’ının geleneksel konuşmasını dinlediler.” (s.139)

3.6. Zaman

Romandaki en temel unsurlardan biri zamandır. Anlatma eylemi yazar tarafından olayların oluşundan farklı bir zamanda yapılır. Dolayısıyla roman ve hikâyelerde vakıa zamanı ile anlatma zamanı denilen iki farklı zaman vardır.

Anlatma zamanı: “Romanda geçen olayların birisi tarafından öğrenilip anlatıldığı, aktarıldığı, okuyucuya sunulduğu zamandır.”¹²⁶

Romanda zamana dair en net ifadelerden biri romanın hemen ilk sayfasında yer alır. Olaylar 1936 yılında başlar. Ancak yazar olay örgüsünü Emine’nin lise dönemlerinden başlatır ve daha sonra geriye dönüş tekniğiyle Emine’nin doğumundan lise çağına kadar olan gelişmeleri anlatır. Emine 1936 yılında on beş yaşındadır. Söz konusu tarihten on beş yıl geriye gidildiğinde Emine’nin 1921’de doğduğu ve olay örgüsünün bu tarihten itibaren başladığı söylenebilir. Yani romandaki olay örgüsünün XX. yüzyılın ilk çeyreği içerisinde başlayıp aynı yüzyılın ikinci yarısı içerisinde son bulduğu söylenebilir.

Yazarın olay örgüsü içerisinde kahramanlara dair daha sonra net zaman ifadelerinde bulunmaması bu ve buna benzer olayların Mısır’a özgü olmadığını ve geleneksel diye tabir edebileceğimiz bütün toplumlarda da yaşanabileceğini okurlara anlatmak istemiş olabilir.

Vakıa zamanı: “Roman, tiyatro ve hikâyede, olayların başlama noktası ile bitiş noktası arasında geçen zamana denir. Bir başka deyişle roman, tiyatro ve hikâyede anlatılan olayların veya olay örgüsünün içinde yaşandığı zamandır.”¹²⁷ Gerçek dünyada olduğu gibi kurmaca dünyada da bütün durum ve hareketler belli bir zaman kesitinde gerçekleşmekle beraber az ya da çok fark etmeksizin hemen her olay ve şahıs içinde

¹²⁶Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 106.

¹²⁷Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/2*, 96.

olduğu zamanın izlerini taşır. Bu sebepten mütevellit okur olayların ne zaman geçtiğini merak eder.¹²⁸

İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs, olay örgüsünü “ortadan başlatma” tekniğıyle kurgulamıştır. Yazar, romanı Emine'nin lise yıllarından itibaren başlatır ve zaman içinde geriye dönüşlerle onun geçmişine ve hayatındaki önemli olaylara yer verir. Okurlar, bu teknikle ana karakterin gelişimini parça parça keşfetme olanağına sahip olurlar. Olayların dağılımı, bu teknikle geçmiş zamana döner ve şimdiki zamanla sınırlı tutulmaz. Böylelikle yaşanan olayların tarihsel olarak etkisi genişler.

Romanda olay örgüsü sadece nesnel vakıa zamanı ile sınırlı tutulmaz. Emine'nin iç dünyasına yapılan yolculuklarla, zaman algısı genişler ve okurlar Emine'nin düşüncelerine daha fazla nüfuz etme imkânına sahip olurlar. Emine'nin psikolojik analizleri ve iç monologları, zamanın bazen durağanlaşmasına ve karakterin iç hesaplaşmalarına odaklanmasına neden olur. Bu da anlatımın daha derinlikli ve psikolojik bir boyut kazanmasına olanak sağlar. Ayrıca romanda zamanın dizinsel, özetlenerek ya da genişletilerek kullanıldığı bölümler vardır. Bazı olaylar hızlıca geçilirken, bazı anılar ve sahneler genişletilerek anlatılır.

Vakıa zamanındaki olaylar nesnel zamanda cereyan ettiği haliyle aktarılabileceğı gibi kopmalarla yani özetleyerek veya genişletilerek de anlatılabilir.¹²⁹ İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs, bu romanında vakıa zamanını aktarırken olay örgüsü içerisinde birçok yöntemi kullanır. Aşağıdaki cümlelerde gelişmeleri zaman dizinsel olarak yani zamanı saate bağılı olarak aktarır.

“...Okulun devamsızlık mektubunu, babasının yerine veli olarak yetkilendirdiğı eniştesine ulaşmadan evvel çalmaktan başka çaresi yoktu. Üç gün peş peşe okula gitmeden önce postacıyı beklemeye devam etti. Bir gün postacı elinde mektupla geldi. Mektubu eniştesine götürmek için ondan istedi. Postacı önce biraz tereddüt ettiyse de daha sonra mektubu ona verdi. İçeriye dönüyormuş gibi yaptı ve dairenin kapısına varmadan mektubu parçaladı ve parçalarını cebine koydu.” (s 62-63)

¹²⁸Mehmet Narlı, “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları”, *Balıkesir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi* 5/7 (01 Mayıs 2002), 94.

¹²⁹Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 131.

“Emine için heyecan verici bir sabahtı ve kendisini neyin heyecanlandırıldığını bilmiyordu. Alışık olduğu üzere uykusundan erken uyandı. Elbiselerinin önünde durdu ve hangisini seçeceğine şaşırdı. Olağan randevusundan önce kendi ofisindeydi. İşlerini hızlıca bitirince yapacak hiçbir işi kalmamıştı. Saatine baktığında ondu. Bazı evraklarla oyalandı ve bu evraklarla uzun bir süre oyalandığını düşündü. Saatine bir daha göz attığında onu on geçiyordu.” (s.151-152)

Olayların tüm ayrıntılarının anlatılması yerine ayrıntıya girmeden arada yaşanmış birçok şeyin atlandığı veya özetlendiği, kısaltıldığı aşağıdaki gelişmeler ise özetlemeye örnek olarak gösterebilir.

“...Terzi Mari, bunların evlerini dolaşüyor ve günlük ücret karşılığında elbise dikiyordu. Ancak Mari, işlerini büyüttü ve şöhret kazandı. Artık müşterilerinin ayağına gitmiyor, onlar kendisinin ayağına geliyordu.” (s.56)

“Bütün hayatını gözden geçirdi. Halasının onu dövmesinden bu yana uzun bir süre verdiği mücadelesini, evdekilere öfkelenip evden kaçmaya çalışmasını, el-Abbasiyye semtine ve geleneklerine öfkelenip ez-Zahir semtine sığınmasını ve burada semtin gençleri ve kızlarıyla eğlenip dans etmesini ve en sonunda da Amerikan Üniversitesini seçip Mısır’daki genel zihniyetten kaçışını düşündü.” (s.147)

“Abbas’ın, kendisinin Amerikan Üniversitesinden mezun olmasından iki yıl önce hukuk fakültesinden mezun olduğunu, bir süre avukatlık yaptığını sonra da avukatlıkla gazeteciliği aynı anda yapmaya başladığını biliyordu.” (s.148-149)

Ene Hurra romanında özetlemenin tam tersi olan genişletmeye de yer verilir. Bu aktarım sayesinde anlatıcı ya da karakterlerden birisinin hatırlamalarla ya da iç konuşmalarla geriye ya da ileriye gitmesi ve bu durumun genişçe anlatılmasıdır.

“Ahmet’in ona görücü geldiğinden bu yana ki günlerini düşünmeye ve daha önce fark etmediği şeyleri fark etmeye başlamıştı. Ahmet’in kişiliğine ve sohbetine hayran kalmıştı. Ancak bugüne kadar bütün sohbetlerinde görüşlerini çürütmeye, ona galip gelmeye ve onun kişiliğini kendi kişiliğinde eritmeye çalıştığını fark etmemişti. Onun üstün gelmesini kabul etmişti çünkü onun bunu amaçladığını ve bunda bir üstünlük kurma düşüncesini hissetmemişti. Kişiliğini kendisine dayatmasına izin vermişti çünkü onun kişiliği ile kendi kişiliğini kıyaslamamış ve bu ikisi arasında bir sınır koymamıştı.” (s.98-99)

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs romanda birçok yerde kronolojiyi kırarak geriye dönüş tekniğıyle řu andan çıkarak geçmişe gider. Bununla kahramanların iç dünyasının daha iyi anlaşılmasını amaçlar, geleceğre dair ipuçları verir ve okurda heyecan duygusunu uyandırmak ister. Olayların daha iyi anlaşılması ve merakın giderilmesi için romanın yirmi dördüncü sayfasından otuz altıncı sayfasına kadar geriye dönüş tekniğı kullanan yazar geriye řu cümlelerle başlar.

“Babası o, doğmadan önce annesini boşamıştı. Boşanmanın net bir sebebi yoktu ancak bir evin, kadının ve çocukların sorumluluğunu üstlenebilecek bir koca değildi. O, boşanmanın gerçekleşmesinden aylar sonra doğmuştu.” (s.24)

Bir romanda zamanla ilgili söz konusu oluşum vakıa şahıslarının yaşadıkları zaman dilimlerini idrak şekilleridir. “İç zaman” dediğimiz bu zamanın algılanışında subjektif ve objektif tavırlar söz konusudur.¹³⁰

Emine’nin yaşadıklarını göz önüne aldığımızda psikolojik bir roman olarak niteleyebileceğimiz bu eserin, Emine’nin ruh dünyasının çözümlemelerinde “iç zamanın” genişlediğini görürüz.

Yazarın romanda hikâyesini esas aldığı vakıa zamanı her ne kadar bireysel olsa da olay örgüsünü sosyal ve toplumsal bir zemine oturttarak Emine’nin hayatı üzerinden toplumsal mesajlar verir.

Emine yaşadığı serüvenle birlikte bunalımları, gelgitleri birey olma yolundaki iç çatışmalarıyla zamansal bir devinim yaşar. Öyle ki doğumuyla beraber annesi ve babasından ayrılıp farklı bir ailede ve çevrede büyüyen Emine’nin birçok sıkıntıya maruz

¹³⁰Narlı, “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları”, 93.

kalması ve bunları göğüsleyerek öykü zamanı, yaşı ve yaşadığı trajediyle beraber okurlara sunulur.

3.7. Mekân

Mekân, anlatma esasına bağlı türlerde önemli bir yer kaplar. Olay örgüsü mutlaka bir mekânda vuku bulmalıdır. Mehmet Narlı mekânı; “Vakıanın varlık bulduğu yer, şahısların içinde yaşadığı, kendi oluşlarını fark ettikleri alandır”¹³¹ şeklinde tanımlar.

Romanımızdaki olay örgüsünden de anlaşılacağı üzere olaylar, sabit bir mekânla sınırlı kalmayıp geniş bir mekâna yayılır. İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs'un mekâna dair tercih ettiği yerler, hayali yerler olmayıp kendi yaşam dünyasından, yani gerçek çevresinden yerlerdir. Yazar mekânı seçerken de açık ve kapalı mekânlar tercih eder. Mekân kendi içerisinde açık ve kapalı diye iki kısma ayrılır.

Kapalı, dar, yutucu mekânlar, kahramanın büyümesini, gelişmesini engelleyen onun düşünsel ve ruhsal olarak yutulup kaybolmasına neden olan mekânlardır. Bu tarz mekânlar, kahramanın büyümesini engelleyip onu psikolojik olarak olumsuz etkiler. Açık-besleyici mekânlar ise kahramanın kendine ve kendi değerlerine rahat bir şekilde dönüşüp ruhsal ve düşünsel olarak gelişmesini sağlar. Bu tür mekânlar kahramanın rahata erdiği ve huzur bulunduğu yerlerdir.¹³²

Açık mekânlar olayların cereyan ettiği ülke, köy, semt, şehir, kasaba, mahalle, ova, deniz vs. iken kapalı mekânlar ise otel, okul, ev, apartman, konak, dükkân gibi mekânlardır.¹³³

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs'un bu romanında hem açık hem de kapalı mekânlara yer verilir. Emine karakterinin gördüğü şiddet ve baskı hem açık hem de kapalı mekânlarda vuku bulur. el-Abbasiyye’de halasının evinde maruz kaldığı şiddet ve toplumsal baskı kapalı mekânlarda gerçekleşirken, üniversite ve iş hayatında yaşadıkları ise açık mekânlarda gerçekleşir. Özellikle de iş hayatında yaşadıkları Emine’nin özgürlük anlayışının değişmesinin yanı sıra onun ruhsal ve düşünsel olarak gelişmesini de sağlar. Bu durum açık mekânların kişiler üzerindeki tesirinin bir sonucu olduğu söylenebilir.

¹³¹Narlı, “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları”, 98.

¹³²Veysel Şahin, “Kurmaca Tekniğı Bakımından Halide Edip Adıvar’ın ‘Handan’ Romanı”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18/2 (2008), 120-121.

¹³³Rümeysa Dindaroğlu, *Tâhâ Hüseyin’in Du’â’u’l- Kerevân Adlı Romanının Teknik ve Tematik Yönden İncelenmesi* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 75.

Romanda geçen mekânlar Emine'nin ruh haline göre şekillenir. Mekânların iyi ya da kötü oluşu onun yaşadıklarına, ruh haline ve bakış açısına göre değer kazanır. Mesela el-Abbasiyye semtindeki toplumsal baskı onun ruh halini olumsuz etkilerken ez-Zahir semtindeki özgürlük ortamı kendisini mutlu hissettirir.

İçinde yaşanılan çevrenin insan karakteri üzerinde tesiri olup karakterinin şekillenmesinde rol oynayan belirleyici faktörlerdendir. O halde bu durum bize insan-çevre ilişkisini gösterir. İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs romandaki karakterleri çevresine göre şekillendirir. Fortinya'ya baktığımızda özgür ve rahat dediğimiz bir çevrede yetişirken Emine ise baskıcı ve gelenekçi bir çevrede yetişir.

Emine'nin balkona çıkıp etrafı seyretmesine bile müsaade edilmezken Fortinya'nın ise eğlence ve partilerde gençlerle dans edip içki içtiği görülür. Emine'ye balkona çıkıp etrafı seyretmesinin çok görülmesinin nedeni dönemin Mısır toplumunda bir kızın olağanüstü bir durum olmadığı sürece balkona çıkıp etrafı seyretmesinin hoş görülmemesi ve ayıp karşılanmasıdır. Bu durum aynı zaman dilimindeki iki farklı mekânda çevrenin insanlar üzerindeki etkisine ve davranışlarının şekillenmesine bir örnek olarak gösterilebilir.

Romanda geçen kapalı mekânları şu şekilde sıralanabilir:

3.7.1. Emine'nin halasının evi

Olayların başladığı Emine'nin şiddette, baskıya ve gelenekselliğe karşı başkaldırdığı, fikirlerinin şekillendiği, geleneksel toplum kurallarından nefret edip modern hayata ve düşünceye heves ettiği ilk mekândır.

“Sabah saat yediydi. On beş yaşlarında esmer tenli, al yanaklı, kırmızı dudaklı, nereye bakacağını ve odaklanacağını bilemeyen şaşkın gözleri ve boyu posu yerinde olan genç kız, el-Abbasiyye'nin el-Cenzûrî Caddesinde 3 numaralı evin balkonunda duruyordu.” (s.15)

Balkonda duran Emine, Fuadu'l evvel Lisesinin öğrencilerini izlemektedir. Dönemin Mısır toplumundan bir kızın keyfi bir şekilde balkona çıkması hoş karşılanmaz. Halası yanına gelip balkondan çıkmasını ve okula gitmesini ister.

“Kadın, şişman kollarını uzatıp kızı odaya çekti. Halasının bu hareketine dudaklarında alaycı bir gülümseme olduğu halde boyun eğdi. Bu alaycı gülümseme kadının öfkesini daha da artırdı. Bunda küçümseme ve meydan okuma hissediyor ve neredeyse çıldırıyordu. Bu sabahta çıldırdı ve kocaman elini kaldırarak öfkeyle kızın yüzüne tokat attı. Alevli esmer yanağının üzerinde kadının belirgin kırmızı parmaklarının izleri kalmıştı.” (s.22)

Emine kendisine uygulanan şiddet ve yapılan baskıya karşı alaycı ve küçümseyici davranarak zafere ulaşabileceğini düşünür. En-Nusayr Mahallesi Emine’nin çocukluğunun geçtiği mahalledir. Aile daha sonra buradan Abbasiyye’nin doğusundaki el-Cenzurî Caddesine taşınır ve Emine’nin gençlik dönemi el-Cenzurî’de geçer.

“Emine sıkıntılı ve sert bir dönem olan çocukluğunu Batı Abbasiyye’de en-Nusayr Mahallesinde geçirdi.” (s.29)

“Hissettiği tek şey bu evde bulunmaktan nefret duygusuydu.” (s.31)

Üniversiteye gittiğinde bile el-Abbasiyye gençleriyle aynı ortamda bulunmak istemez ve bireysel özgürlüklere önem veren bir yer olarak duyduğu Amerikan Üniversitesine gider. Taassuptan ve doğu geleneklerinden kurtulmak ister.

“Mısır Üniversitesine gitmemiş, Amerikan Üniversitesine gitmişti. Burayı niçin seçtiğini kendi de bilmiyordu. el-Abbasiyye gençleriyle aynı üniversitede olmaktan hoşlanmamış olabilir. Onların hepsi Mısır Üniversitesine gitmişti.” (s.115)

“Eski doğu geleneklerinden, dini taassuptan, insanların dilinden ve bütün davranışlarını ablukaya alan, ömrünün bütün günlerini huzursuz eden o dedikodulardan uzak kalacaktı.” (s.116)

3.7.2. Terzi mari’nin evi

Terzi Mari’nin evi ez-Zahir semtinde olup burası Yahudilerin yaşadığı bir yerdir. Mari’nin kızı Fortinya, Emine’nin arkadaşıdır. Emine Fortinya’nın yanına gelir ve ikili

hemen her konuda sohbet ederler. Ayrıca Emine bu evde Fortinya'dan Fransızca ve dans dersleri alır.

“...Fortinya'yı ve onunla sohbet etmeyi seviyordu. Fortinya ile yaptığı sohbetler buluşmalardan, kötü ruhları kovma partilerinden, haliç tramvayının kadın bölümünde dönen sohbetlerden önüne daha geniş ve yeni ufuklar açıyordu. Sinema, moda, Paris, dans, yabancı dergilerin yayınları, erkekler ve kadınlar hakkında sohbet ediyorlardı. Fortinya'nın erkeklerle kadınlara dair sohbeti her zaman açık ve cüretkârca idi, hatta Emine'nin utançtan yanakları kızarırdı.” (s.57)

“Her gün okuldan çıktıktan sonra arkadaşı Fortinya'ya gidiyor ve saat altıya kadar onun yanında kalıyordu. Ondan Fransızca ve dans dersleri alıyordu.” (s.67-68)

ez-Zahir semti Emine'ye el-Abbasiyye semtinde olmayan özgürlükleri tanır ve bu yeni çevrede yeni arkadaşları arasında bulunmaktan mutluluk duyar.

“...Bulunduğu bu yeni çevre ona el-Abbasiyye semtinde bulunmayan birçok özgürlüğü hissettirdi.” (s.74)

el-Abbasiyye semtinde olduğu gibi bir süre sonra ez-Zahir semtinde de parlayan bir şahsiyet haline gelir. Onların eğlence ve partilerine katılır ve onlarla beraber güzel vakit geçirir.

“el-Abbasiyye semtinde olduğu gibi ez-Zahir semtinde de parlayan bir şahsiyet haline geldi. Semtin genç kızları ve erkekleriyle tanıştı. Evlerine davet ediliyor, eğlencelerine, danslarına ve küçük partilerine katılıyordu. Onlarla kayak alanına gidiyordu.” (s.73-74)

3.7.3. Emine'nin babasının evi

Babasının evi Süleyman Paşa Caddesiyle Nil Sarayını birbirine bağlayan Eski Borsa Caddesinde yer alır. Emine'nin en mutlu günleri burada geçer, babası ona hiçbir şekilde karışmaz ve onun yanında özgürlüğüne kavuştuğunu hissederek.

“Emine, Süleyman Paşa Caddesi ile Nil Sarayını birbirine bağlayan ‘Eski Borsa’ Caddesindeki babasının evine taşındı. Yeni binaların karşısında başını kaldırarak hâlâ durmaya çalışan bu büyük eski binaların birindeki küçük bir daireydi. Daire iki oda bir salondan oluşuyordu. Baba odalardan birini yatmak, diğerini misafirlerini ağırlamak için salonu ise mutfak olarak kullanıyordu.” (s.110-111)

Bu ev Emine'nin baskıdan, şiddetten ve toplumsal kurallardan kurtulduğu, üniversite eğitimini alıp kendini yetiştirdiği, huzur bulduğu, sevgi ve şefkat gördüğü yerdir. Emine'nin karakteri aslında halasının evinde şekillenir. Emine'nin karakteri babasının evinde yeni bir boyut kazanıp gelişmeye devam eder. Bu evde rahat ve özgür bir ortama kavuşur.

“Özgür oldu. Bütün özgürlüğe sahip oldu. Hiç kimse ona karşı çıkmıyor ve soru da sormuyordu. Kimsenin buna hakkı da yoktu. Babası onun için bütün haklarından vazgeçti. Ona olan aşırı sevgisi ve şefkati nedeniyle onu sakınıyor ve neredeyse onun önünde büyük bir çocuk gibi görünüyordu.” (s.111-112)

Abbas ile birbirlerini sevmeye başladıktan sonra günün büyük bir bölümünü onun evinde ya da ofisinde geçirmesine rağmen Abbas'ın evinde kalmaz yine babasının evine gidip gelir.

“Abbas'ın evi, evi oldu. Buna rağmen onunla aynı evde yaşamıyordu. İşlerine karışmayan ve işleri hakkında soru sormayan yaşlı babasıyla yaşamaya devam ediyordu.” (s.186-187)

3.7.4. Amerikan üniversitesi

Emine dört yılını bu üniversitede geçirir ve önceki ortamlarında olduğu gibi burada da karakteriyle ön plana çıkar. Amerikan kültürünü, müziğini ve giyim tarzını benimsemeye başlar.

“Emine yeni ortama uyum sağlamaya ve adımını attığı her ortamda olduğu gibi burada da karakteriyle ön plana çıkmaya başlamıştı. Amerikan kültürünü benimsemeye, kaz sesine ya da Walt Disney’in tasarladığı çizgi film karakteri Donald Duck’a benzeyen Amerikan aksanıyla İngilizce konuşmaya, duygusuzluğun şıklığa üstün geldiği Amerikan zevki elbiseler tercih etmeye, saçını kadın ile hayvanın kafasını sürekli bir dairede toplamaya çalışan Amerikan tarzıyla topluyordu.” (s.123)

3.7.5. Emine’nin iş yeri

Amerikan Üniversitesinden mezun olduktan sonra babasına ya da ileride hayatına girecek olan eşine muhtaç olmamak için bir iş bulup kendi ayakları üzerinde durmak ve ekonomik bağımsızlığını kazanmak ister.

Üniversite dekanının yardımıyla Mısır’da ürün satan Amerikan şirketlerinden birinde işe başlar.

“Emine, üniversite dekanının yardımıyla Mısır’da ürün satan Amerika’nın büyük şirketlerinden birinde pazarlama ve genel iletişim departmanında işe başladı.” (s.140)

Çalışkan ve idealist bir kadın olan Emine iki yıl sonra şirketin satış ve genel iletişim müdürü olur.

“...Aradan iki yıl geçti. Emine Amerikan şirketinde çalışmaya devam ediyor ve her şeyini işine veriyordu. Gençliğini, zekâsını, emeğini, hayallerini ve ömrünün saatlerini... Cesareti, becerisi, mizahı ve çekiciliği insanlarla kolayca iletişim kurmasını sağladı. Çok çalıştı ve sonunda şirketin satış ve genel iletişim müdürü oldu.” (s.144)

3.7.6. Abbas'ın ofisi

Emine üniversiteyi bitirir, işe başlar ve artık özgürlüğüne kavuştuğunu düşünür. Ancak büyük bir boşluk hisseder, onu kuşatıp yutmak üzere olan büyük bir boşluk içerisinde.

Mahalleden eski komşusu olan Abbas'ı arar ve onunla iletişime geçer. Emine'nin hayatı ve karakteri bu buluşmadan sonra şekillenmeye ve özgürlük fikri yeni bir anlam kazanmaya başlar.

“Abbas ve zihniyetini düşündüğünden başka bir şey olarak buldu, sözlerinde geleneklerle söylentilere karşılaşmadı. Aksine onda, yıllardır aradığı ve övündüğü özgürlüğünü tek bir darbeye yok edebilecek gücü gördü. Onu köleleştirilmiş bir cariye olarak yeniden yola başlamak zorunda bıraktı. Özgürlüğe giden yola!” (s.163)

Emine kendisini sorgulamaya ve özgürlüğüne bir inanç aramaya başlar. Birbirinden farklı girişimlerde bulunduktan sonra aradığını Abbas'ta bulur. Abbas'ın ofisine daha çok gitmeye, burada uzun saatler geçirmeye başlar ve bir süre sonra adeta ofisin bir parçası olur.

“Abbas'ın ofisine sık sık gitmeye başladı. Onun yanına gitmek için birçok daveti geri çeviriyordu. Ofisin bir parçası olmuştu. Ofiste Abbas'ı yazarken ya da genç arkadaşlarıyla devrimden, ilkelerden, anayasadan, çıktıkları ya da girecekleri hapishanelerden konuşurken dinliyor ve vaktinin büyük bir kısmını orada geçiriyordu.” (s.167-168)

“İnancını bulmuştu. Bu adama -Abbas'a- inanıyordu.” (s.174)

Hayatının büyük bir bölümünü özgürlük uğruna mücadeleye adanmış Emine'nin özgürlüğe dair fikirleri değişir ve birilerinin kendisini köleleştirmeye çalıştığı fikri kafasından tamamen silinir.

“Özgürlüğe dair bütün hayalleri kafasından buharlaştı. Artık özgürlüğü düşünmüyor ve birilerinin onu köleleştirdiğini de hissetmiyordu.” (s.175)

Abbas'ın Ofisi bu anlamda romandaki kapalı mekânlar açısından en önemli yerlerden biridir. Çünkü burası Emine'nin karakterinin şekillendiği ve son halini aldığı yerdir. Abbas'ın Ofisi, Emine'nin el-Abbasiyye'de başlayıp ez-Zahir semti ile Amerikan Üniversitesinde devam eden karakterinin şekillenip son halini aldığı yerdir.

3.7.7. Abbas'ın evi

el-İntekhane caddesinde küçük bir daire olup Emine ile Abbas'ın çokça zaman geçirdikleri yerlerden biridir.

“el-İntekhane Caddesinde küçük bir dairede yalnız başına oturduğunu, onu sevdiğini ve onun da kendisini sevdiğini biliyordu.” (s.177)

Bu ev Emine'nin mutlu olduğu, huzur bulduğu yerlerden biridir. Bir süre sonra vaktinin çoğunu bu evde geçirmeye başlar. Abbas'ı memnun etmek, ona yemek hazırlamak ve evini düzenlemek için evine gidip gelir.

“Sekiz yıldır hayatında sadece Abbas vardı. Abbas'ı memnun etmekten başka hiçbir şey düşünmüyordu. Evine gidip ona yemek hazırlamak, evini düzeltmek ve hizmetçisini denetlemek için işinden çıkıp onun evine gidiyordu.” (s.186)

Romanda geçen kapalı mekânlar bu şekilde olup olay örgüsü daha çok kapalı mekânlarda gerçekleşir. Açık mekânlar ise el-Abbasiyye ve ez-Zahir semtleri ile Yeni Borsa ve el-Cenzurî Caddeleri şeklinde sıralanabilir. Olay örgüsünde geçen açık mekânların kapalı mekânlar ile bağlantısı olup önemli hadiseler daha çok kapalı mekânlarda geçer. Tekrara düşmemek için ayrıca açık mekânlara farklı bir bahis açılmamıştır.

3.7.8. Şehir

Olaylar Mısır'ın başkenti Kahire'de geçer. Yazar bunu ifade etmekle beraber bizler de olayların Kahire'de geçtiğini el-Abbasiyye ile ez-Zahir semtlerinden, el-Mukattam dağından ve Tahrir Meydanındaki Amerikan Üniversitesinden anlarız. Zira yukarıda adı geçen yerler Kahire şehrinde bulunur.

“Abbasiyye semtinde oturan büyük ailelerin muhitinde mahallenin bütün kızları piyano çalıyor, şarkı söylüyor ve dans ediyordu. Çünkü bunlar genç kızlara öğretilmesi gerekenler ve onları evliliğe hazırlayan sanatlardı.” (s.18)

“ez-Zahir Yahudi semti idi. Birkaç Müslüman aile dışında hepsi Yahudi idi.” (s.55)

“...Kahire’nin ışıkları gecenin avcunda elmas taneleri gibi ayakları altında parlarken onunla beraber el-Mukattam Dağına gelmesini ve dağın zirvesinde durmasını istiyordu.” (s.177)

Romanda geçen mekânlar yazarın gerçek hayatında var olan onun yaşam çevresinden olan yerlerdir. İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs Kahire’yi mekân olarak seçmekle beraber bazı mahallelerdeki sosyal-kültürel hayatı yansıtan kıymetli bilgiler sunar.

“Bir sağdan bir soldan atlayan ve firkete, taraklar, saç tokası, el-Mahlavi ve oyalı Mendillerini ile herise ve cevziyye tatlılarını satan seyyar satıcılardan, özellikle de el-Moski caddesinin el-Haliç caddesiyle kesiştiği noktada tramvaya atlayan genç satıcıdan nefret ediyordu. Onu görür görmez sesini yükselterek şarkı söylemeye başladı:

- Hey esmer tenlim, esmer sevgilim, gözleri kara doğuştan sürmeli sevgilim. Sonra şarkısını kesiyor ve eşyaları için bağılıyor; ‘Taraklar, firketenli çengeller, tel tokalar...’ sonra tarakları eline alarak pürüzlü elini ona uzatıp ‘Hanım Efendi size tarak lazım değil mi? Yeminle söylüyorum bunu sol kaburgamdan yaptım.’ Hayır, cevabını beklemeden başını ondan çeviriyor ve sanki müşterilerinden biriyle konuşurcasına bağırarak ‘Hey esmer güzel genç yazıklar olsun sana beni deliye çevirdin’ sonra uzun cilbabının bir kısmını ağzına koyarak tramvay vagonları arasında korkutucu ve ilginç bir cesaretle tekrar atlamaya başladı.” (s.45)

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs romanında Eski ile Yeni Mısır’ı da karşılaştırır ve her iki yeri ayrı ayrı tasvir eder. Yazar haritaların ve resimlerin aktaramadığı bir yolla aynı anda

iki Kahire'nin farklı yönlerini aktarır. Bunu da geçmiş yüzyılın yirmili otuzlu dönemlerindeki tarihi periyoda yeni bir boyut kazandırarak yapar. Bunu da karakterlerin ruhunun derinliklerine inerek onların yolculukları, duyguları ve konuşmaları aracılığıyla yapar.¹³⁴

Tramvayda kadın ve erkeklerin ayrı bölümlerde oturduğunu ve bu bölümlere girip kendilerine has üslûplarıyla ürünlerini pazarlamaya çalışan seyyar satıcıları ve onların tramvay hareket halindeyken tramvaya atlamalarını ve hayatlarını tehlikeye atarak yoksulluk karşısında para kazanma çabalarını görürüz.¹³⁵

Dönemin Mısırlıların giydiği kıyafetler, Eski Kahire'de geleneksel abayalar ve sade kıyafetlerden, Yeni Kahire'de kadınlar için nispeten kısa elbiseler, erkekler için takım elbiselere kadar çeşitlilik arz eder.¹³⁶

“Okuldaki bütün arkadaşları da 22 numaralı haliç tramvayının kadın bölümüne binmiyordu. Kadınlar bölümünde gerek elbisenin üstüne siyah pardösü, türban giyen el-Abbasiyye Kadınları gerekse de dürülen çarşaf giyen Babu’ş-Şi’riye ve el-Hüseyn Mahallesi kadınları bulunurdu.” (s.48)

“Evden çıkıp kendini Süleyman Paşa ile Nil Sarayı caddeleri arasındaki mağazalarda bulduğunda, daireye asansörle çıkıp indiğinde, hepsi yabancı olan komşularını gördüğünde mutlu oluyordu. Paris’te yaşamak üzere Mısır’dan taşındığını hayal etti ve burada kendini çevreleyip kuşatan şeylerden daha fazlasını Paris’te bile görebileceğini tahmin etmemişti.” (s.111)

“22 numaralı haliç tramvayı önünden geçip gitti. Onlarca kez... Tek vagondan oluşan bu tramvaydan nefret ediyordu. Tramvay adeta raylar üzerinde boğulurcasına öksüren kimsesiz bir çocuk gibiydi. Tramvayın yan yana dizilmiş tenişir tahtasını andıran kuru ahşap koltuklarından, çamur bataklığında kıvranan bir yılan gibi dar ve karanlık olan el-Haliç Caddesinden, beraber geçirdikleri zamandan dolayı neredeyse birbirinin üzerine yıkılmak üzere olan ve her iki tarafında duran harap eski evlerden, bir sağdan bir soldan

¹³⁴ Ahmed ‘Âtıf, “‘Ene Hurra’ Serdiyyetu'l Kâhirateyn”, *Merkezu'l İttihâd li'l Aḥbâr* (27 Eylül 2022).

¹³⁵ Dr. Muciburrahman ‘Amir, “el-Kâhiratân (17): Ene Hurra ve’z-zdirâu'l Medineti'l Qadîme”, *Bâbu Mısr* (11 Eylül 2022).

¹³⁶ ‘Âtıf, “‘Ene Hurra’ Serdiyyetu'l Kâhirateyn”.

atlayan ve firkete, taraklar, saç tokası, el-Mahlavi ve oyalı Mendilleri ile herise ve cevziyye tatlıları satan seyyar satıcılardan nefret ediyordu.” (s.44- 45)

O dönemlerde genişliği on metreyi geçmeyen el-Haliç Caddesi, 1897 yılında tramvay hatlarının inşası sırasında kurutulmadan önce Nil Nehrinin bir parçasıdır. Bundan önce sellerin sürekli bastığı bir “bataklık” ve bulaşıcı hastalıkların yayılmasına neden olan bir yerdir. Yazarın bu cadde için “bataklıkta kıvranan bir yılan” tasviri, sokağın geçmişiyle ilgili olup taraflı ve tesadüfi bir tasvir değildir. Emine, o caddenin bataklık olduğu dönemlerde yaşamamış olsa da el-Haliç Caddesinin geçmişi Eski Kahire sakinlerinin kolektif hafızasında yer edindiğini görürüz.¹³⁷

Mısır’da ilk asansör XIX. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmasına rağmen Emine asansörü ancak 1936 yılında deneyimleyebilmiştir.¹³⁸ Emine’yi dört yıl boyunca es-Seniyye okuluna taşıyan 22 numaralı haliç tramvayının da ayrı bir tarihi ehemmiyeti vardır. Bu hat 1897 yılında inşa edilmiş ve romanın yazıldığı tarihten kırk yıl önce (1936) açılmış ve durumu kötüleşmiştir.¹³⁹ Öyle ki Emine tramvayın raylar üzerindeki sesini kimsesiz bir çocuğun öksürüğüne, koltuklarını ise tenişir tahtalarına benzetir.

3.8. Romana dair dikkat ve eleştiriler

Ene Hurra, İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs’un ilk romanıdır. Yazar bu eserini 1954 yılında yayımlar. Her ne kadar roman, özgürlük için mücadele eden Emine’nin hayat hikâyesi şeklinde görünse de eserde anlatılan olaylar, 1952 ihtilali öncesi ve sonrasındaki siyasi gelişmelerin etkisinde cereyan eder.¹⁴⁰

Yazar, geleneklere başkaldıran ana karakter Emine’nin mücadelesini olayın merkezine konumlandırıp anlatır ve olayları onun çevresinde şekillendirir. Realist ve eleştirel özellikler barındıran roman Mısır toplumundaki bazı meseleleri ele alır ve bunlara yer yer eleştiriler yöneltir.

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs, Mısır toplumunda gözlemlediği bazı yanlış durum ve davranışları bazen kendisi bezen de başkarakter Emine’nin iç sesinden eleştirel bir üslûpla okurlara sunar. el-Abbasiyye kadınlarının kötü ruhları kovmak için düzenledikleri buluşmaları, aynı mahalle sakinlerinin kızları döverek terbiye etmesi veya tramvayın

¹³⁷ Amir, “el-Kâhîratân (17): Ene Hurra ve ’z-zdirâu'l Medîneti'l Qadîme”.

¹³⁸ Âtıf, “‘Ene Hurra’ Serdiyyetu'l Kâhîrateyn”.

¹³⁹ Amir, “el-Kâhîratân (17): Ene Hurra ve ’z-zdirâu'l Medîneti'l Qadîme”.

¹⁴⁰ Cinkılıç, *İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs’un Romanlarında Kadın İmaji*, 81.

gittikçe daha da kötüleşen durumu ve son olarak ailenin, Emine ile Ahmet görüşürken her zaman yanlarında üçüncü bir kişinin bulunmasına dikkat etmesi bu tür ayrıntılardan bazılarıdır.

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs, eserinde dönemin Mısır toplum yapısına sosyolojik bir açıdan da değinir. Mesela mahalle kadınlarının kötü ruhları kovma partisi düzenlenmelerine, tramvayda erkeklerle kadınların ayrı bölümlerde yolculuk yapmalarına, kadınların geleneksel elbiselerine, kızların piyano çalmasına ve ailelerin bunu teşvik etmesine değinir.

“Kadınların icra ettiği “Buluşma” partilerini ve bunların haftanın ya da ayın bir gününü bu parti için ayırmalarını ve bütün arkadaşlarını toplayıp akşamı çikolatalar, elbiseler ve içeceklerle geçirmelerini ve taksiciyle kaçan -o dönem genç kızların taksicilerle kaçması olayı yaygındı- falancanın kızıdan konuşmalarını küçümsüyordu...” (s.19)

“Kötü ruhları kovmak için düzenlenen partileri ve aklı küçümsüyordu...” (s.19)

“Okuldaki bütün arkadaşları da 22 numaralı haliç tramvayının kadın bölümüne binmiyordu. Kadınlar bölümünde gerek elbisenin üstüne siyah pardösü, eşarp ve türban giyen el-Abbasiyye Kadınları gerekse de dürülen çarşaf giyen Babu’ş-Şi’riye ve el-Huseyn Mahallesi kadınları bulunurdu...” (s.48)

Yazar’ın *Ene Ħurra* adlı bu eseri Salâh Ebû Seyf tarafından 1959 yılında sinemaya uyarlanır. Film yapımcıları İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs’ten onay alarak sinemaya uygun gördükleri bir sonla kitaptan farklı bir şekilde bitirirler. Sebebi de aralarında evlilik akdi bulunmayan iki genç arasındaki ilişki şeklinin romanda ele alındığı gibi sinemaya uyarlanmasının toplum tarafından kabul görülmemesidir.

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs, Tâhâ Ħuseyn’in ve Tevfik el-Ħakîm’in hikâye ve romanlarını okumuş, Rûzu'l-Yûsuf dergisindeki yazılarında Tâhâ Ħuseyn’in üslûbunu benimsemiştir. Üniversite öğrenimine başladıktan sonra Oscar Wilde ve Bernard Shaw gibi

yazarlardan etkilenmiş, özellikle de Oscar Wilde'in cinsellik hususundaki üslûbunu kendi eserlerinde uygulamıştır.¹⁴¹

Tâhâ Huseyn'in *Du'â'u'l Keravân* adlı eserindeki başkarakter Âmine'nin kişiliği ile İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs'un *Ene Ğurra* adlı bu eserindeki başkarakter Emine'nin kişiliği birbirine benzerlik gösterir.¹⁴² Âmine'de Emine gibi egoist biri olup kendi duyguları ve çıkarları doğrultusunda hareket eder, hiçbir ahlaki değeri ve etik kuralı umursamaz.

Yazar halasının evinde lise son sınıfa kadar kalan Emine'nin o evdeki baskılı ortamda yetişmesi ve geleneklere başkaldırışını olay örgüsünün merkezine yerleştirir. Çıkarları uğruna bencil bir şekilde hareket eden ve hiçbir ahlaki değeri önemseyemeyen Emine'nin Abbas ile yakınlaşmasından sonra uğruna mücadele ettiği her şeyden vazgeçişini ele alır. Gerek olay örgüsünün merkezinde yer alan karakterler gerekse mekânlar vasıtasıyla toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını yansıtan önemli kesitler sunulur.

Yazarın hem bu romanında hem de diğer romanlarındaki gerek duygusal gerekse evlilik ilişkilerini ele alırken sınır tanımayan ve kırmızı çizgileri aşan üslûbu çok eleştirilir.¹⁴³

Romanda her ne kadar kadın ön planda olsa ve başarılı bir karakter olarak çıksa da aynı durumun erkek karakterlerden Abbas için de yapıldığı söylenebilir. Gelenekselliğe başkaldıran Emine'nin üniversiteye gidip daha sonrasında iş hayatına atılarak başarılı bir çalışan kadın portresinin yanı sıra İngilizce ve Fransızca bilmesi ve Abbas'ın hukuk fakültesinden mezun olup hem avukatlık hem de gazetecilik yapması, makaleler yayınlaması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Aynı durumun diğer kadın ve erkek karakterler için yapılmaması eleştirilebilir.

Emine'nin babası, halası, eniştesinin ve kuzeninin adlarının olay örgüsü boyunca zikredilmemesi ve onlardan sürekli babası, halası, eniştesi ve kuzeni şeklinde bahsedilmesi, öpüşme sahnelerinin çok ayrıntılı ve sınır tanımayan tasvirleri, Emine'nin on yaşında maruz kaldığı taciz olayının birçok bölümde tekrar tekrar hatırlatılması ve son olarak hala karakterinin iyi-kötü bağlamında net bir şekilde tasvir edilmemesi romanın eleştirilebilecek yönlerindendir.

¹⁴¹Cinkılıç, *İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs'un Romanlarında Kadın İmajı*, 95.

¹⁴²Dindaroğlu, *Tâhâ Hüseyin'in Du'â'u'l- Kerevân Adlı Romanının Teknik ve Tematik Yönden İncelenmesi*, 85.

¹⁴³Alâ 'Abdurrazzık, "el-Mere'tu fi Rivâyati İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs, Ğahiyyetun fi'r-Rivâyeti ve Mudânetun fi's-Sinema", *aljazeera.net* (01 Ocak 2022).

Romanın kurgusal açıdan bir takım eksikliklerinin olduğu da söylenebilir. Romanın kurgusunu zenginleştirmek, okurun merak duygusunu uyandırmak için ortaya çıkan karakterler aniden kaybolur ve bunlardan bir daha bahsedilmez. Ahmet ve Celal gibi... Yine Emine'nin tutarsız davranışlarının sebebinin anne ve babasından uzakta olmasını beyan ederek masumiyetini savunması, okurlara ve eleştirmenlere bu anlamda bir iş bırakmaması da bu minvalde gösterilebilecek hususlardandır.

İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs, romanda şehir ve mahalle hayatına değinir. Mahalle sakinlerinin giyimine, davranışlarına, alışkanlıklarına vs. değinerek folklorik bilgiler sunar. Aslında yazarın burada göstermek istediğı Emine'nin de bu mahalle sakinlerinden biriyken eğitim sayesinde düşünsel olarak değışen medeni bir tablosu ve onun çizilmeye çalışılan değışim ve gelişimidir. Bu tarz özelliklerin romanın önemli karakterlerinden biri olan Abbas için de yapıldığı söylenebilir. Öyle ki Abbas da Emine ile aynı mahallede ve kültür çevresinde büyür, o da hukuk fakültesini okur, bir süre avukatlık yaptıktan sonra gazetecilik yapar, siyasi makaleler kaleme alır ve devrimi savunur.

Roman hem sosyolojik hem de psikolojik bir eserdir. Romandaki mahalle sakinlerinin düşünceleri, inanışları, yaşayışları ve zihniyetleri ile romana sosyolojik, karakterlerin nefret, ayrılık, aşk, üzüntü, keder, endişe duygularıyla da psikolojik bir hava kazandırılır. Romandaki bütün bu temalar birbirinden bağımsız olmayıp birbiriyle bağlantılı ve iç içe geçmiş durumdadır. Roman hem realist hem de romantik unsurlar barındırır.

3.9. Dil ve üslûp

Dil edebiyatın ana malzemesi olup anlatımda ve iletişimde kullanılan bir araçtır. Anlatıcı bu aracı kullanarak anlatmak istediklerini bilinçaltından çıkararak okuyucu için somutlaştırır. Romancının görevi ise dil unsurlarına hayat vermesi, kanatlandırması, onu zengin çağrışım ve imgelerle doldurarak dili adeta yeniden canlandırmasıdır.¹⁴⁴

Üslûp ise dilin mecazî gücünü, renk ve eylem zenginliğini, kısaca dilin anlatım dağarcığını kişisel becerileriyle söze ve yazıya aktarma, dile hayat kazandırmasıdır.¹⁴⁵ “Muhteva ve dil unsurlarının ferdi ve orijinal terkinde hayat bulur.”¹⁴⁶

¹⁴⁴Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 258.

¹⁴⁵Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 78.

¹⁴⁶Çetışli, *Metin Tahlillerine Giriş/2*, 230.

Edebî dil ise bir milletin konuşma ve yazı dili oluştuktan sonra kültür dili diye ifade edebilecek bir söyleyiş zemininde daha fazla hissedilen, bir tarafı itibari ve uçucu, diğer tarafı ise hayatın gerçek değerleriyle uyuşan estetik ve orijinal bir ifade şeklidir.¹⁴⁷

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs'un bu romandaki üslûbu genellikle sade, eleştirel ve yalın bir üslûptur. Yazar romanda fasih bir dil kullanmakla beraber diyalogları ise romana gerçekçi bir atmosfer katmak adına Mısır lehçesiyle ele alır. Yazar sayfalarca yer kaplayacak hacimde olan Emine'nin geçmişini gözünde canlandırışına dair sahneyi bir paragrafa sığdırması onun yalın ve net üslûbunu ortaya koyar.

“Zaman zaman hayatının tümünü gözden geçirmeye başladı. Halasının onu terlikle dövmesinden beri uzun süre verdiği mücadelesini, evdekilere öfkelenip evden kaçmaya çalışmasını, el-Abbasiyye semtine ve geleneklerine öfkelenip ez-Zahir semtine sığınmasını ve burada mahallenin delikanlıları ve kızlarıyla yaşamasını, onlarla eğlenip dans etmesini ve en sonunda da Amerikan Üniversitesini seçip bütün Mısır'ın zihniyetinden kaçışını düşündü.” (s.147)

Aşağıdaki diyalog da Mısır lehçesi ile ele alınmıştır.

”- وليه ما تتضميش لصالة بديعة!!

ونظرت بعينين غاضبتين وقالت في عنف:

- قصدك إيه؟؟

- الجمعيات دي مش أكثر من صالة بديعة.. شوية ستات ماشيين عريانيين.. بيععوا لحمهم مع الويسكى

والشمانيات لأسيدنا الأغنياء.”

“- Neden bir reklam ajansına gitmiyorsun?

Ona öfkeli gözlerle baktı ve sert bir şekilde cevap verdi:

- Ne demek istiyorsun?

- Bu dernekler, havalı birer reklam ajansından başka hiçbir şey değiller. Bunlar çıplak bir şekilde yürüyüp bedenlerini viski ile şampanya karşılığında zengin efendilerimize satıyorlar dedi.” (s. 171)

¹⁴⁷Mehmet Önal, “Edebi Dil ve Üslûp”, *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 36 (01 Ocak 2008), 25.

Yazarın üslûbu akıcı ve yalın olmakla beraber romanda yer yer çokça tekrara düşer. Bu duruma Emine'nin on yaşlarındayken yaşadığı taciz hadisesini çokça hatırlatması örnek olarak gösterilebilir. (s. 33,113,133,137)

İncelememize konu olan bu romanda dramatik üslûbun ağırlığı hissedilir. Dramatik Üslûp: İnsanın kendi kendisiyle, toplumla, tabiatla üzücü sonuçlara sebep olacak şekilde çatışma halinde takdim edilmesidir.¹⁴⁸

Emine'nin toplumsal geleneklere karşı verdiği mücadele esnasında kendi doğrusunu bulma adına yaşadığı değişim sürecinde kendisiyle, etrafındaki kişilerle, toplumun önyargı ve kabul gören değerleri örf ve adetleri ile olan çatışmaları dramatik üslûbun yansımalarıdır.

Yazar romanda kısmen de olsa eleştirel bir üslûp kullanır. Yazarın kişileri, olayları, eleştirerek belli bir görüş açısından yargılayıp yorumlamasına eleştirel üslûp denir.¹⁴⁹ Yer yer aile ve mahalle içi ilişkiler, kurumlar, dernekler vs. eleştirilir.

“Kadınların icra ettiği ‘buluşma’ partilerini ve bunların haftanın ya da ayın bir gününü bu parti için ayırmalarını ve bütün arkadaşlarını toplayıp akşamı çikolatalar, elbiseler ve içeceklerle geçirmelerini ve taksiciyle kaçan -o dönem genç kızların taksicilerle kaçması olayı yaygındı- falancanın kızından konuşmalarını küçümsüyordu...” (s.19)

“ ...Artık ağlamıyor, bağırıyor ve öfkelenmiyordu. Halası ile eniştesinin dayacağını da soğukkanlı bir şekilde karşılıyordu. Dayağın acısına katlanıyor ve sinirini de gülümseyerek bastırıyordu.” (s.36)

Yazar, kurum ve kuruluşlara yönelik eleştirilerini Abbas ya da Emine üzerinden yapar.

“Bu dernekler, havalı birer reklam ajansından başka hiçbir şey değiller. Bunlar çıplak bir şekilde yürüyüp bedenlerini viski ile şampanya karşılığında zengin efendilerimize satıyorlar.” (s.171)

¹⁴⁸Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 277.

¹⁴⁹Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 281.

“...Katıldığı kadın derneğinin bütün üyelerini aşağılayıp dernekten ayrıldı. Toplantıları sadece evlilik, boşanma, çocuklar, kıyafetler ve eğlence haberleri hakkındaydı. Bir gazeteci görüşlerini almaya ve fotoğraflarını çekip yayınlamaya geldiğinde ya da kendileri toplantı düzenleyip gazetecilerle devlet adamlarını davet ettiklerinde kadının siyasi hakları akıllarına geliyor ve savunuyorlardı.” (s.171)

3.10. Anlatım teknikleri

Anlatma esasına bağlı edebi türlerden biri olan romanda yazar anlatmak, aktarmak istediklerini daha etkileyici ve gerçekçi bir hale büründürmek adına bir takım anlatım tekniklerini kullanır.

Bir romanda estetik dokuyu meydana getiren, romanı roman yapan yanı, anlatım tekniklerinde aramak gerekir. Roman, bir dil sanatı ise roman dilini yoğuran biçimlendiren de anlatım teknikleridir. Çünkü anlatım teknikleri, aradaki renk ve iklim farklılıklarına rağmen dilin, şu veya bu şekilde kullanılışından başka bir şey değildir.¹⁵⁰

Roman sanatında kullanılan belli başlı anlatım teknikleri şöyle sıralanabilir:

- I. Anlatma - Gösterme Teknikleri
- II. Tasvir (Betimleme) Tekniği
- III. Mektup Tekniği
- IV. Özetleme Tekniği
- V. Geriye Dönüş Tekniği
- VI. Montaj Tekniği
- VII. Otobiyografik Anlatım Tekniği
- VIII. Leitmotiv Tekniği
- IX. Diyalog Tekniği
- X. İç Diyalog Tekniği
- XI. İç Çözümleme Tekniği
- XII. İç Monolog Tekniği
- XIII. Bilinç Akımı Tekniği.¹⁵¹

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs'un romanında kullandığı anlatım teknikleri şu şekilde sıralanabilir:

¹⁵⁰Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 197.

¹⁵¹Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 198.

3.10.1. Geriye dönüş tekniği

Geriye dönüş (flashback), sinema sanatından edebiyata aktarılmış, zaman kurgusuyla ilgili bir teknik olup anlatıcı, şimdiki zamandan önceki zamanlara giderek kahramanının geçmişinde meydana gelmiş bazı olayları anımsatır.¹⁵²

Geriye dönüş tekniği, romanın yapısının kuruluşunda, olayların yüzeysel veya ayrıntılı olarak sunulmasında ve kahramanların çizilip tanıtılmasında önemli rol oynayan bir yöntemdir.¹⁵³

Romanı besleyen zaman dilimi geçmiş zaman dilimi olmakla¹⁵⁴ beraber yazar hafızasındaki hadiseleri anlatmak için geriye dönüş tekniğini kullanabilir. Bu sebeple romanda kronoloji dediğimiz sıralı bir anlatım bulunmaz. Yazar bu teknikle zamanı genişletmeyi ve yaymayı hedefler.

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs bu romanında geriye dönüş tekniğine çokça yer verir. Yazar bu yöntemle kahramanlara dair kapalı kalan hususları hem aydınlatır hem de okurun merak bilgisini giderir.

“Her sabah onu sadece okuluna giderken görüyordu. Bu kadarı onu düşüncelerinden ve sıkıntılarından kurtarmaya veya gülüşlerinin ardındaki gözyaşlarını silmeye yetmiyordu. Onu diğer öğrencilerden ve diğer gençlerden farklı görüyordu.” (s.21)

“Babası o, doğmadan önce annesini boşamıştı. Boşanmanın net bir sebebi yoktu ancak bir evin, kadının ve çocukların sorumluluğunu üstlenebilecek bir koca değildi.” (s.24)

“Saat dokuzda ansızın eve dönmeye karar verdi. Sanki Sindrella gibi prensin kolları arasında dans ederken birden bire gece yarısı olmuştu. Koruyucu meleğinin gazabından korkarak telaşlı bir şekilde mütevazı evine döndü. Halasına dediği gibi evine kadar sadece Fortinya ve abisi ona eşlik etmemişti. Aksine arabada on genç daha ona eşlik etmişti. O gece bunlar olmuştu.” (s.86)

¹⁵²Mustafa Karabulut, “Yusuf Atılgan’ın ‘Aylak Adam’ Romanında Anlatım Teknikleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/1 (Winter 2012), 1384.

¹⁵³Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 253.

¹⁵⁴Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 244.

3.10.2. Diyalog tekniği

Diyalog tekniği anlatı türlerinin hemen hepsinde kullanılır. Bu teknikte anlatıcı dışarıda kalır ve okur doğrudan doğruya kahramanların arasında geçen diyalogu takip eder.¹⁵⁵

Diyalog en az iki insanın arasında gerçekleşen karşılıklı konuşmadır.¹⁵⁶ Kurmaca nitelik taşıyan romanın omurgasının vazgeçilmez yapı taşlarından biri olarak nitelendirilen diyalog romana birçok açıdan güç katar. Diyalogun basit ve temel işlevi gizli olanı aşikâr kılması, soyut olanı da somutlaştırmasıdır.¹⁵⁷

İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs romanda diyalog tekniğine çokça yer vererek romana gerçekçi bir hava katmayı amaçlar.

“Üniversiteye niçin girmek istediğini öğrenebilir miyim?

- Öğrenmek için.
- Bilgi üniversitede değil. Bilgi kitaplarda ve herhangi bir kitabı okumak için de üniversiteye girmek gerekmiyor.
- Elimde diploma olmadığı sürece kimse öğrendiğimi onaylamaz.
- Diplomayla çalışmak, yemek pişirmek ya da çocukları eğitmek için mi istiyorsun?
- Elimde silah olarak kalmasını ve insanlara muhtaç olmamak için istiyorum.
- Kocana da mı?
- Kocam bana para harcadığı sürece beni hakir görebilir, arzularını bana dayatabilir ve bana istediğini yapabilir. Ben halama ve enişteme muhtaç olduğum için çok katlandım. Kocama da muhtaç olduğum için ömrüm boyunca ona katlanmayı doğru bulmuyorum.
- Evlilik yemek yeme işi değil Emine. Evlilik iki kişni birbirinin sevmesi, birbirine güvenmesi ve beraber yaşama arzularıdır. Erkek karısını hakir görmek için ona harcama yapmaz. Erkek karısının muhtaç olduğundan daha çok o, karısına muhtaç olduğu için ona harcama yapar. İkisinin hayata karşı birbirine yardımcı olmasıdır. Erkek dışarıda, kadın içeride çalışır.” (s.103-104)

¹⁵⁵Karabulut, “Yusuf Atılgan’ın ‘Aylak Adam’ Romanında Anlatım Teknikleri”, 1380.

¹⁵⁶Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş*/2, 125.

¹⁵⁷Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 266.

3.10.3. Tasvir

Tasvir insan, tabiat, eşya veya mekân gibi unsuların kelimelerle resmedilmesi; adeta görünür hale getirilmesi; okuyucunun gözü önünde tecessüm ettirilmesidir.¹⁵⁸

Tasvir, romanın kurmaca dünyasında yer alan kişi, zaman, olay, mekân gibi unsurları, sanatın sağladığı imkânlardan yararlanarak görünür kılmaktır.¹⁵⁹

Yazar, aşağıdaki cümlelerde Emine'nin eniştesinin kısmî bir fizikî tasvirini yapar:

“Gömlek pantolon giyen ve kravatını da düzeltip çıkmaya hazırlanan ellili yaşlarında koca göbekli kel bir adam içeriye girdi.” (s.22)

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs'un Eski Mısırâ dair tasvirlerinden biri şu şekildedir:

“22 numaralı haliç tramvayı birçok kez önünden geçip gitti. Tek vagondan oluşan bu tramvaydan tiksiniyordu. Tramvay raylar üzerinde sanki boğuluyormuş gibi öksüren kimsesiz bir çocuk gibiydi. Yan yana dizilmiş teneşir tahtalarını andıran kuru ahşap koltuklarından, çamur bataklığında kıvranan bir yılan gibi dar ve karanlık olan el-Halîc Caddesinden nefret ediyordu. Yan yana geçirdikleri zamandan dolayı neredeyse birbirlerinin üzerine yıkılmak üzere olan ve her iki tarafında duran eski harap evlerden, bir sağdan bir soldan atlayan firkete, taraklar, saç tokası, el-Mahlâvî ile oyalı mendilleri ve el-Herise ile el-Cevziyye tatlıları satan seyyar satıcılardan nefret ediyordu.” (s.44-45)

Yazarın güçlü ve canlı tasvirleri vardır. Bununla beraber öpüşme sahnelerine dair tasvirlerinde aşırıya kaçması dönemin Mısır toplumunda eleştirilere neden olur. Emine ile Celal arasındaki bir dans sahnesinin tasviri ise şu şekildedir:

“Emine sakin ve yumuşak nağmeler eşliğinde hayale daldı. Dans ettiğinde konuşmaya, gülmeye ve bütün dikkatini adımlarına vermeye alışmıştı. Ancak bu gece konuşmuyor, gülmüyor ve adımlarını hissetmiyordu. Bedenini onun bedeninin üzerine yasladı, saçlarını yüzünü okşarken bıraktı ve burnunu da kadınlığının kokusuyla doldurdu. Yanaklarının yanaklarına dokunduğunu,

¹⁵⁸Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş*/2, 123.

¹⁵⁹Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 210.

içinde ateşin yayıldığını ve nefesinin titreyip kulağına doğru yayıldığını hissetti. Sanki nefesiyle kavurucu ateşi üflüyordu. Bacaklarının afalladığını, müziğe eşlik edemediğini ve neredeyse dans etmeyi bıraktıklarını, sanki onu elbiselerinin içine saklamak ve onunla kaçmak istiyormuş gibi kollarının onu göğsüne bastırıldığını ve zorladığını, ellerinin de sırtında hareket ettiğini, giriş kapısını arayan bir körün eli gibi omuzları arasında gidip geldiğini hissetti.” (s.130)

Romanda zaman zaman psikolojik tasvir diyebileceğimiz tasvirler de bulunur.

“Odasına girdi ve kapısını kilitledi. Hiç kimse onu odasından çıkarmayı başaramadı. Buna rağmen Ahmet tekrar ona döndü. Artık onu seviyordu. Duygularını kontrol etmekte büyük bir zorluk yaşıyordu. Onu memnun etmek için ilkelerinden ve gururundan çokça taviz vermeye başladı. Ancak özgüvenini kaybetmedi. Ben buradayım diye haykıran o özgüven dolu gülümsemesi yüzünden hiç eksilmedi. Onunla evlendiği gün onu sakinleştireceğine, öfkesini kontrol edebileceğine ve inadına da son vereceğine hep emindi.” (s.101)

Tasvir aynı zamanda bir anlatım biçimidir. Yazar bu anlatım biçimiyle olay örgüsünde yer verilen kişi, zaman ve mekân tasviriyle okuyucuyu etkilemeyi ve onu olayın içine çekmeyi hedefler. Bu anlamda tasvir nesnel (objektif- realist) tasvir ve öznel (subjektif- romantik) tasvir olmak üzere iki şekilde yapılır.¹⁶⁰

Emine on yaşındayken onu taciz eden adamın tasviri subjektif tasvire bir örnek olarak gösterilebilir.

“Bu evden çıkıp gitse kocasının evine gidecekti. Buluşmalar, ziyaretler ve kötü ruhları kovma partileri ile özgürlüğünü dört duvar arasına sınırlayan halasının kocası gibi bir koca veya da daha başka bir adam... Bu adamı anımsarken yüzü kızarmıştı. Gerçekten hayatında başka bir adam vardı... İğrendiği ve tiksindiği bir adam. Hayatı boyunca da bu adamdan öğrenecek ve tiksinecekti.” (s.33)

Aşağıdaki paragraf da objektif nesnel tasvire örnek olarak gösterilebilir.

¹⁶⁰Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 218.

“Her sabah onu es-Seniyyetu’s-Saneviyetu okuluna götüren 22 numaralı haliç tramvayı geldi geçti. Onu fark etmedi. Tramvay ikinci, üçüncü ve dördüncü defa önünden geçti ancak o hâlâ dalgınlığı ve kafa karışıklığı içinde tramvay durağında bekliyordu. el-Abbasiyye caddesinin iki tarafında bulunan dükkân sahiplerini ve önünden geçen öğrencilerle görevlileri arkasında bıraktı. Kendisini okuluna götüren tramvaya binmediğini gördüklerinde onun mutlaka bir genç ile buluşacağını düşünmüşlerdi.” (s.37-38)

3.10.4. İç çözümleme

İç çözümleme (interior analysis), anlatı türleri içerisinde kahramanların iç dünyası, duygu, düşünce ve hayallerinin ifade edildiği bir anlatım tekniğidir.¹⁶¹

Kahramanların herhangi bir olay karşısındaki duygu, düşünce, hayal, korku ve heyecanının iç dünyasında meydana getirdiği ruhsal etkiler ve buna bağlı olarak davranışlarında meydana gelen değişimlerin yazar tarafından okuyucuya aktarılmasıdır.¹⁶²

İç çözümleme üçüncü tekil şahsın hâkim bakış açısıyla yazılan romanlarda daha ziyade kullanıma elverişli bir tekniktir. Çünkü hâkim anlatıcıdan karakterlerin iç dünyalarına da hâkim olması ve duygularını yansıtmaları beklenir. Bu tekniğe psikolojik derinliği bulunan romanlarda daha çok yer verilir.¹⁶³

Bu teknikle yazar araya girerek kahramanın ruhsal ve psikolojik durumunu bir bütün olarak okuyucuya takdim eder. Bunu yaparken de hiçbir şekilde kendi duygu ve düşüncelerini olaya dâhil etmemeli, yorum yapmamalı ve tamamen objektif bir pencereden bakarak okuyucuya sunmalıdır.¹⁶⁴

“Hayatındaki hiç kimse bu olayı bilmiyordu. Ancak bu olayı her hatırladığında adeta kendinden öğreniyor ve tüyleri diken diken oluyordu. Hatta bugün bile o tiksindirici nefes kokusunu her hatırladığında neredeyse midesi bulanıyordu. Bu olay onun içinde erkeklere karşı bir şeyler hissetme duygusunu öldürdü. Onu bir kadın olarak arzulayan bütün erkeklerden tiksiniyordu.” (s.35)

¹⁶¹Karabulut, “Yusuf Atılgan’ın ‘Aylak Adam’ Romanında Anlatım Teknikleri”, 1379.

¹⁶²Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş*/2, 177.

¹⁶³Dindaroğlu, *Tâhâ Hüseyin’in Du’â’u’l- Kerevân Adlı Romanının Teknik ve Tematik Yönünden İncelenmesi*, 108.

¹⁶⁴Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 272-273.

“Annesine olan duygularını net bir şekilde tarif edemiyordu. Şüphesiz annesini seviyordu. Bu sevginin kendine has bir karakteri vardı. Koşulsuz bir sevgi değildi. Bu sevgide belirsizlik, huzursuzluk, şefkat, keder ve zillet duyguları vardı. Annesi babasından boşandıktan sonra evlenmiş. Onu doğurduktan birkaç sene sonra... Uçsuz bucaksız serveti ve şöhreti olan bir adamla evlenmiş. Bu adamla nasıl evlendi, nasıl tanıştı hiç kimse bilmiyordu. Küçüklüğünden bu yana bu evlilik hakkında dedikoduların döndüğünü, ne zaman arkasını dönse annesinden bahsedildiğini hissediyordu. Belki de bu konuşmalar ve fısıldaşmalar ruhuna etki etmiş, kaşlarını çatarak öfkeyle bakmasına sebep olmuş. Ne zaman sıradan bir konuşmada annesinin adı anılsa sanki kendisini savunma konumuna geçmek zorunda hissediyordu. Hiç kimsenin önünde bahsini açmadığı arkasından döndüğünü hayal ettiği fısıldaşmaların ve konuşmaların içeriğini açıklamamasına rağmen sanki annesinin işlediği bir suçtu savunmayı değerli görüyordu.” (s. 40-41)

3.10.5. Montaj tekniği- çağrışım

Yazarın herhangi bir âyeti, hadisi, şiiri, atasözünü, deyimi, şarkıyı veya türküyü tamamen ya da mısralarından birkaçını metin içerisinde kullanmasına montaj tekniği denir. Bu tekniği kullanmadaki amaç, anlatımı zenginleştirmektir.¹⁶⁵

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs, aşağıda bir şarkı sözü kullanarak montaj tekniğine müracaat eder.

“Hey esmer tenlim, esmer sevgilim, gözleri kara doğuştan sürmeli sevgilim.”
(s.45)

“Esmer ruhumun sahibi, sevgilim çabuk gel!” (s.46)

Roman yazarları, montaj yönteminden romanın genel yapısını, niteliğini kurmak amacıyla faydalanırlar. Bu husus dikkate alındığında montaj yöntemi, genel itibarıyla iktibas sanatına benzerlik göstermekle beraber uygulamada iktibas yönteminden ayrılır.¹⁶⁶

Mehmet Tekin, iktibas sanatını; “Aktarma, alıntı, ödünç alma. Nesirde ve nazımda fikri kuvvetlendirmek için başka kaynaklardan veya tanınmış kişilerden parça almaya

¹⁶⁵Arslan, *Necip Mahfuz'un “Melhametu'l- Harafiş” Romanının Şekil ve Muhteva Açısından Tahlili*, 110.

¹⁶⁶Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 255.

denir. Bu, parçanın aynısının alınması şeklinde olduğu gibi tercüme veya özetleme şeklinde de olabilmektedir. İktibas, âyet, hadis, cümle, paragraf, mısra, beyit, kıt'a, parça şeklinde olur. Manzumelerde yine manzum biçimde, nesirde hem nazım, hem nesir olarak da verilebilir.”¹⁶⁷ olarak tanımlar.

İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs, Emine ile Abbas arasında geçen bir diyalogda iktibas yaparak Abbas’ın fikirlerini güçlendirmeyi amaçlar.

“Fatih Tusan’ı tanıyor musun? Kitaplarda onun hakkında bir şeyler okumadın mı?

Hayır, anlamında başını salladı, gözleri Abbas’ın dudaklarına kilitlenmişti.

- Ben onun hakkında bir makale yazdım.

Sandalyesiyle arkaya doğru yaslandı ve editörlüğünü yaptığı derginin bir nüshasını eline aldı, sayfalarını çevirmeye başladı ve heyecanlı bir sesle okumaya başladı:

- Tusan, Napolyon döneminde bir koloni olan Haiti Adasında yaşayan siyahi bir köleydi. Beyaz efendisi, zeki ve çalışkan olan Tusan’ı diğer kölelerden ayı tutmuştu. Yiyeceğini bol bol vermiş, işlerinin zorluğunu hafifletmiş, kitap okumasına izin vermiş, ona iyi davranmış ve onu sevdiği kadınla evlendirmişti. Hayatını rahatlık ve bolluk içinde yaşayabilirdi. Buna rağmen Tusan bütün bunları feda etti. Emeğini, rahatını, saadetini ve eşini feda etti. Etrafındaki köleleri birlik altına topladı, efendisine ve tüm efendilere karşı isyan edip onlara karşı zafer elde etti. Sonra Napolyon’a karşı savaşır ona karşı da zafer elde etti. Eğer özgürlük bolca yiyecek kazanmak olsaydı Tusan efendisine karşı isyan etmez ve Napolyon’a karşı savaşmazdı. Ancak Tusan’a göre özgürlük, halkının egemenliği ve bu egemenlikle halkının refahını sağlamak ve onların geleceğini temin etmektir.” (s.157-158)

Abbas’ın Emine için İngiliz şair Edison’dan okuduğu beyitler de bu minvalde değerlendirilebilir.

“Ey gizemli aşk, ey esrarengiz define!

Sende daha fazla mutsuzluk mu yoksa mutluluk mu var?

¹⁶⁷Tekin, *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*, 254-255.

Sonsuz bir ıstırap seni kuşatıyor.

Ama sensiz kim yaşar ve yaşayabilir?” (s.184)

3.11. Eserin tematik açıdan incelenmesi

Bir sanat eserinde ele alınan mevzunun anlam açısından ortaya koyduğu esas yönelim olan tema, edebiyatçıların eserlerini oluştururken ele aldıkları mevzunun ana fikridir. Romanın konusu, edebiyatçının hadiseleri ve aktarmak istediği soyut veya somut mesajını okura nakletmede kullandığı yöntemdir. Tema ise eserin esasını oluşturan konunun, yazarın his ve düşünceleri vasıtasıyla ortaya koyduğu bir sentez olup eserinin temel gayesini oluşturur. Aslında konu zaten romandan önce vardır. Edebiyatçı nesnel bir halde bulunan konuyu kendi üslûbuna göre işleyerek öznelleştirir. Edebiyatçının dünya görüşü ve inancı, şahsiyeti, yaratılışı, eğitim ve kültür seviyesi, sosyo-ekonomik durumuna göre sübjektif bir şekilde yorumlanması temayı oluşturur.¹⁶⁸

Yazarın eserlerini ortaya koyarken seçtiği temalar yaşam tarzı, hayatı, dini ve dünya görüşü ile sosyo-ekonomik gibi birçok durumdan etkilenmiş olması son derece olağandır. Her yazar gibi romanımızın yazarının da eserlerini ele alırken bütün bu faktörlerden etkilenmiş olması pek olağandır.

İncelememize konu olan roman, hem sosyolojik hem de psikolojik bir roman özelliği taşır. Romanda en baskın tema toplumsal kurallara başkaldırı başta olmak üzere, şiddet, fedakârlık, boşanma, cinsellik, aşk, hırs, kadın, dini değerlere saygısızlık, kültür ve sanat gibi birçok temaya yer verilir.

Yazarın romanında Ümmü Külşûm ve Abdulvehhâb gibi sanatçılardan, Tâhâ Huseyn ve Tevfik el-Hakîm gibi edebiyatçılardan bahsetmesi hem sanata ve sanatçıya, hem de edebiyata ve edebiyatçıya değer verdiğini gösterir.

3.11.1 Toplumsal kurallara başkaldırı

Olay örgüsünün merkezinde yer alan ve vakıa zincirinin etrafında şekillendiği Emine, anne ve babası boşandıktan sonra halasının evinde büyür. Her toplumun kendine has teamülleri ve kuralları bulunur. Emine bu değerleri hiçe sayarak hiçbir etik ve ahlak kuralı gözetmeksizin tamamen nefsanî duygularının peşinde koşar.

¹⁶⁸Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 121.

“... Bir gün için bile olsa özgür olmak, dünyanın kendisine koyduğu bu rutine son vermek istiyordu. Herhangi bir sisteme boyun eğmeyecek kadar güçlü ve diğer kızlardan da daha cesur olduğunu hissetmek istiyordu. Suç da olsa bu sabah bir şey yapmak istiyordu. Devrimci ruhunu sakinleştirmek, yaralı onurunun intikamını almak ve hâlâ yanağını yakan o tokada cevap vermek için bir şey yapmak istiyordu.” (s.50)

“...Fuad Caddesine giden 3 numaralı tramvay geldi. Buna atladı ancak kadınlar bölümüne binmemişti. Bilakis devrimini sürdürdü ve erkeklerin yanına oturdu. Okula giden tramvaydan başka bir tramvaya bindiğini gören el-Abbasiye Caddesinde tramvay istasyonunun karşısında yer alan hırdavat dükkânının sahibi Abdülhamid Efendi’yi iki elini birbirine vurarak ah eder halde arkasında bırakmıştı.” (s. 50-51).

“Emine, Fortinya’nın yaşadığı hayatı beğeniyordu. O özgürdü, istediği zaman çıkıyor veya dönüyordu. Dilediği gençle buluşuyor ya da dilediği yere gidiyordu.” (s.57)

“Bu gece diğer kızların içtiği kadar içmemişti. Daha doğrusu bir bardak sarhoş etmeyen malt içmişti. Buna rağmen gençlere çok müsamaha gösterdi ve yanaklarından öpmelerine izin verdi.” (s.85)

“Dans etmek, gençlerle karışıp oynaması için neden ona özgürlüğünü vermiyorlar ve onu yalan söylemek zorunda bırakıyorlar? Arkadaşı Fortinya’nın hakkı olduğu gibi neden ona da gençleri evine davet edip bütün ailesinin önünde onlarla dans etme hakkı verilmiyor? Ne olabilir ki? Özgür olmanın ne günahı var? En azından yalan söylemeyecekti.” (s.86 – 87)

3.11.2. Şiddet

Emine halasının evinde yetişir ve burada henüz bebek yaştayken şiddet görmeye başlar. Bununla beraber evde sadece o, şiddet görmez. Kuzenleri de aynı şekilde şiddet görür. Dayak, el-Abbasiye mahallesinde kız çocuklarını terbiye etmede bir araç olarak görülür.

“...Bazen o küçücük masum gözlerinde korku belirene kadar onu dövüyordu.”
(s.28)

“Kadın, şişman kollarını uzattı ve kızı odaya çekti. Dudaklarında alaycı bir gülümseme olduğu halde halasının bu hareketine boyun eğdi. Ancak bu alaycı gülümseme kadının öfkesini daha da arttırdı. Bu gülümseme de küçümseme ve meydan okuma hissediyor ve neredeyse çıldırıyordu. Bu sabahta çıldırdı ve kocaman elini kaldırarak öfkeyle kızın yüzüne tokat attı. Alevli esmer yanağının üzerinde belirgin kırmızı parmaklarının izleri kalmıştı.” (s.22)

“Anne ve babaların kız çocuklarını terbiye etmek maksadıyla onları sürekli dövmeye hakları vardı. Mahallenin bütün anne ve babaları ara sıra kızlarını döverlerdi. O da bu kızlardan müstesna değildi.” (s.24)

“...Eve vardığında ise halası elinde terlikle onu beklerdi ve çığlık sesinden sıkılana kadar döverdi. Bu tarz durumlarda halasının çocukları da terlikle dayak yerlerdi.” (s.30)

“...Bu yürüyüşlerinden her döndüğünde halası onu terlikle karşılardı. Bazen de eşinin yerine eniştesi onu beklerdi. Başlangıçta tokat ve terlik darbeleri altında ağlar, bağırır ve öfkelenirdi. Daha sonra bağırmaya ve üzerine gelen tokat darbelerini karşılayarak kendini savunmaya başladı” (s.32)

“Halası ile eniştesinin dayağını soğukkanlı bir şekilde karşılıyordu. Dayağın acısına katlanıyor ve sinirini de gülümseyerek bastırıyordu. Bu yönteminde başarılı olmuştu. Halası onu dövüp bu dayağın ona etki etmediğini gördüğünde deliye dönüyordu. Hatta bir gün eniştesi onu çok dövdüğü için fenalaşmıştı.”
(s.36)

3.11.3. Fedakârlık

En güzel örneğini Emine’nin babası annesinden boşandıktan ve Emine dünyaya geldikten sonra Emine’yi kız kardeşinin yanına götürüp onu büyütüp yetiştirmesi karşılığında neredeyse bütün mal varlığını kız kardeşine vermesi gösterebilir.

“Baba kızını alıp kız kardeşinin evine götürdü. Kız kardeşiyle, Feyyum’un köylerinden birinde kendi payına düşen beş dönüm arazinin ve el-Harenfeş Mahallesinde babasından miras kalan yıkık durumdaki evin gelirinden vazgeçmesi karşılığında kızını büyütmesi için anlaştı.” (s 25-26)

3.11.4. Cinsellik

İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un en çok eleştirilen yönlerinden biri de cinselliğe dair sınır tanımayan tasvirleridir. İncelememize konu olan bu romanında sayfalarca öpüşme sahnelerinin tasviri bulunur.

“Bu adam onu öperken akrabalarından veya halasının arkadaşlarından birinin kendisini öperken hissettiğinden başka hiçbir şey hissetmiyordu. Ancak ilk öpücüğe tepki göstermeyince bunu bir diğer öpücük takip etti. Sonra onu göğsüne doğru bastırdı ve ona sarılırken neredeyse kaburga kemiklerinin kırılacağını hissettirene kadar kollarıyla sertçe sarıldı. Dudaklarını onun dişleri arasında hissettirene kadar dudaklarına bastırdı. Bu esnada da elini kızın göğsüne yerleştirdi, onunla oynuyor ve neredeyse parçalıyordu. Nefesi de adeta yüzünü yakan uyuyanın horlaması gibiydi. Boğulduğunu hissediyordu. Neredeyse ölecekti. Dudaklarını onun dudaklarından kurtardı. Kendini onun kollarından kurtarmaya aciz hissettiğinde ise bütün gücüyle onu ısırdı. Bunun üzerine bağırdı ve onu serbest bıraktı.” (s.34-35)

“Emine tokalaşmak için elini sessizce Celal’e uzattı. Celal onun elini uzun bir süre tuttu ve sıkı. Cesaretini topluyormuşçasına gözlerini kısıtı... Sonra gözlerini ona doğru kaldırdı ve göz göze geldiler, gözlerle nazik bir kucaklaşma yaşadılar. Emine Celal’in ne istediğini, Celal de ondan bunu yapabileceğini anladı. Dudak dudağa gelinceye kadar başını ona doğru eğdi ve tereddüt etmemek için gözlerini kapattı. Kendini uçurumun kenarından atacakmış gibi göğsünde bir şeyin çarptığını hissetti. Sonra birden bire on yaşındayken onu taciz eden adamın görüntüsü aklına geldi. Sanki bir daha o adamın kötü nefesiyle sarsılmaktan ve onu dudaklarından öperken o ateşli dudaklarının ağırlığını hissetmekten korkuyormuş gibi irkildi. Buna rağmen

tereddüt etmedi ve hayalinde canlanan o adamın görüntüsünü görmemek için uğraşıyormuş gibi sinirleriyle gözlerini kapatan göz kapaklarına baskı yaptı. Bunu deneyimlemesi gerekiyordu. Onu bir daha rahatsız etmemesi için çocukluğunda yaşadığı bu olayı kafasından silmesi gerekiyordu. Kötü bir nefes hissetmedi aksine Celal'in nefesini, tanrıların dokunuşlarıymış gibi yüzüne yayıldığını hissetti. Nefesinde güç ve şefkat vardı. Sonra Celal'in narin dudaklarının yarısının yanağının köşesine diğer yarısının da dudağının üzerine yerleştiğini hissetti. Öpüşme bir süre devam etti. Sonra dudaklarını onun dudaklarından çekti.” (s. 132-133)

“Nefesini Abbas'ın göğsünde hissetti. Sanki kaburgasında saklanmak istiyormuş gibi güçlü kollarının kendisini sarıp sert bir şekilde bastırdığını, dudaklarının onun dudaklarında kaybolduğunu, ömür boyunca ondan kaybolduktan sonra yerlerini bulmuşçasına tatlı bir uykuya daldıklarını, onun dudakları arasında huzurlu ve rahat bir şekilde nefes aldığını hissetti.” (s.173)

3.11.5. Aşk

Emine ile Abbas birbirlerine yakınlaşıp beraber daha çok zaman geçirmeye başladıktan sonra birbirlerini sevmeye başladılar.

“Emine hayal ediyormuş gibi şöyle dedi:

- Aşkta daha fazla mutluluk var mı?

Kalbimizin her atışı, bizi bir araya getiren her bakış, her dokunuş, bizi saran her hayalimiz daha fazla mutluluk getirir. Bizi gökyüzüne yükseltene kadar artan bir mutluluk. Bana ait olduğun ve sana ait olduğum sürece sonsuz bir mutluluk...” (s.184)

“Sekiz sene boyunca her öpücük ilk öpücük ve her dokunuş ilk dokunuş gibiydi. Işığı her kapattıklarında ilk defa buluştuklarını hissediyorlardı. Bu süre zarfında aşkta daha fazla mutluluk yaşadı, her gün daha fazla mutluluk... Dünyasını kuşatıp taşan bir mutluluk, dünyada bu kadar çok mutluluk ve güzellik olduğunu bilmiyordu.” (s.185-186)

“Sekiz yıldan beri insanların dilinde tek bir soru vardı:

O evlenmeyi düşünmüyor çünkü Abbas evlenmeyi düşünmüyordu. Abbas evliliği düşünmüyor çünkü evliliğe inanmıyordu ve evliliğin sevgilerini tüketeceğinden korkuyordu.” (s.189)

3.11.6. Dini değerlere saygısızlık

Yeni nesil arasındaki dini değerleri ciddiye almama, küçümseme ve saygısızlık etme gibi hususlar her dönemde görülür. İhsân ‘Abdu'l-Ğuddûs bu hususa eleştirel bir yöntemle eserinde yer verir.

“Fortinya’nın, Emine’ye olan sevgisi onu dini ritüellerine katılmaya davet edecek kadar büyüktü. Emine bir yandan alçakgönüllü ve saygılıymış gibi davranarak aileyle oturuyor diğer yandan da Fortinya ile birbirlerine gülümseyip göz kırıyorlardı. Hem Fortinya hem abisi İli bu dini duygulara pek saygı göstermezlerdi. Emine de Müslümanların bayram duygularına saygı göstermezdi. Hatta farklı dinlere mensup yeni neslin tamamı, inançlı insanların dini duygularıyla ve zihniyetiyle alay etmeyi alışkanlık haline getirdi.” (s.84)

3.11.7. Kültür ve sanat

Yazar romanda Arap edebiyatçılarının yanı sıra İngiliz ve Fransız edebiyatçılarına ve eserlerine yer verir. Edebiyat dünyasının yanı sıra Arap müziğinden ünlü kişilere ve dünya çapında ünlü müzik türlerine eserinde yer vererek sanata ve sanatçıya, edebiyata ve edebiyatçıya verdiği değeri gösterir.

“...Çok okumaya başladı. Bütün günlerini okuyarak geçirdi. Bir gencin yıllarca okuyamayacağı kitapları aylar içinde okudu. Bütün okumaları hikâye türüne aitti. Arapça Tefik el-Ğakîm, Tâhâ Huseyn, Mağmud Teymur’un, Fransızca Balzac, Victor Hugo, Voltaire’in, İngilizce Oscar Wilde, Lorient, Dickens, Jane Austen ve Walter Scott’un kitaplarını okudu. Bu hikâyeleri tramvayda, okulda ve daha önce Fortinya’nın öğrettiği Fransızcanın ders saatlerinde öğretmeninin dinlemesini zorunlu kılmadığı bu derslerde okuyordu.” (s.92)

“Piyano çalması ve Seyid Derviş’in¹⁶⁹ ‘‘Ala Eddi’l Leyli Ma Yatûlu’, ‘Abdulvahhâb’ın ‘Fîki Aşerate Ketşinetin Fîl Balkone’ ya da Münire el-Mehdiye’nin¹⁷⁰ ‘Erhî es-Sitâretu Ellî fî Rîhinâ, Ehşen Cîrânâ Tecrahenâ’ veya ‘Ya Nine Şiftehu min eş-Şibbâk Cad’a Hülviye Bîتماhtar’ şarkılarını söylemesi için sürekli ‘eğlencelere’ davet ediliyordu. Bu şarkılardan başka ‘Ya Vardet’ul Hubbi’s-Şafi’ şarkısı gibi yeni şarkıların çıkmış olmasına rağmen Abbasiyyeli Kadınların dinlemeyi tercih ettiği şarkıları söylüyordu.” (s.17-18)

“...Müzik zevki bile değişmeye başlamış ve artık Ümmü Külşûm’un şarkılarını, ‘Abdulvehhâb’ın ‘Ya Dünya Ya Ğaramî’ şarkısını söylemiyor, tango ile vals dinlemiyor ve artık keman, piyano ve viyolonselini ezgisini tercih etmiyordu. Swing, Boogive-Woogie¹⁷¹, Charleston¹⁷² sesini dinliyordu. Gürültüden rahatlamak istediğinde ise saksafon melodisi dinliyor ve hobi ezgisi yatanın horlama sesine benzeyen sesler çıkaran ‘saksafonun’ melodisi olmuştu.” (s.123)

¹⁶⁹Mısırlı bir müzisyen olup tam adı Seyyid Derviş el-Bahr (1892 - 1923) şeklindedir. “Fennānu’ş-Şe‘ab” unvanını sahibi olup Mısır ve Arap dünyasında müzikal rönesansın başlatıcısıdır. Bkz; “Seyid Derviş”, 17, [ويكيبيديا](#), Aralık 2024.

¹⁷⁰Mısırlı sanatçı ve yönetmen olan Münire el-Mehdiye (1885-1965) Sultanetu’t-Ṭarb lakabıyla ünlenmiştir. Mısır ve Arap dünyasında tiyatro sahnesine çıkan ilk kadın ve müzik kasetleri çıkan Arap şarkıcıdır. “Münire el-Mehdiye”, 24, [ويكيبيديا](#), Aralık 2024.

¹⁷¹Swing danslarının bir üyesi olan Boogie-Woogie, yarışma dansı ve sosyal dans olup eşli olarak dans edilir. “Boogie-Woogie (Dans)”, [Wikipedi](#), 22 Ağustos 2020.

¹⁷²XX. yüzyılda, Amerika’da oluşmuş bir dans olan Charleston Afro-Amerikan kökenlidir. Adını Güney Carolina’daki Charleston şehrinden almıştır. James P. Johnson adlı piyanist ve komponistin The Charleston adlı Caz melodisi ile tanınmışlık kazanmıştır. Charleston tek başına, çiftlerle ya da grup halinde yapılır. “Charleston (dans)”, [Wikipedi](#), 06 Aralık 2023.

4. SONUÇ

Modern Arap edebiyatının ikinci kuşak temsilcilerinden biri olan İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs, hem edebî hem toplumsal alanda derin izler bırakmıştır. Kadın özgürlüğü, toplumsal cinsiyet rolleri, kadın-erkek ilişkileri ve toplumsal dönüşüm gibi konuları eserlerinde merkeze alarak dönemin Arap toplumunda tartışılmasından kaçınılan birçok meseleyi ele almıştır. Bu bağlamda, eserleri sadece birer edebî ürün değil, aynı zamanda toplumsal eleştirinin ve değişimin birer tezahürü olarak değerlendirilebilir.

İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un eserlerinde dikkat çeken en önemli yönlerden biri, toplumsal meseleleri bireylerin iç dünyası üzerinden ele alarak insan psikolojisine derin bir nüfuz sağlamasıdır. Kadının sosyal hayata katılımı ve ekonomik bağımsızlığı gibi temaları işlerken aynı zamanda toplumun geleneksel değerleri ile modernleşme sürecindeki çatışmalarını edebi bir dille yansıtmıştır. Onun kadın karakterleri, toplumsal baskılarla mücadele eden, bireysel özgürlüklerini kazanma çabasında olan güçlü kişiliklerdir.

Gazeteci kimliği eserlerine güçlü bir dinamizm kazandırmıştır. Gerçek olaylardan esinlenerek yazdığı romanlarında ve hikâyelerinde, toplumsal eleştiriye net bir şekilde sunmuştur. İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs, modern Arap edebiyatında bir köprü işlevi görmüş, toplumsal dönüşümün ve bireysel özgürlük arayışlarının sesi olmuştur. Kadın sorunlarına yaklaşımı, toplumsal eleştiri ve psikolojik derinlikle birleştirerek okuyucusuna geniş bir bakış açısı sunmuş, geleneksel Arap toplumunun modernleşme sürecine dair önemli ipuçları vermiştir.

İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs'un *Ene Hurra* adlı eseri, modern Arap edebiyatında bireysel özgürlük arayışı ve toplumsal normlarla çatışma temalarını ustalıkla işleyen bir romandır. *Ene Hurra* romanı, Mısır toplumunun XX. yüzyıl ortalarındaki modernleşme sürecinde, özellikle kadınların bireysel ve toplumsal özgürlük taleplerine odaklanarak dönemin sosyal, kültürel ve ahlaki dönüşümlerini derinlemesine irdelemektedir.

Roman, bireysel özgürlük arayışını bir kadın karakterin yaşamı üzerinden ele almıştır. Emine'nin mücadelesi, Arap toplumundaki cinsiyet eşitsizliği, ahlaki baskılar ve geleneksel normların bireyin yaşamına etkileri gibi temalarla detaylandırılmıştır.

Başkahramanın geleneksel toplumsal normlarla olan çatışması, sadece bireysel bir mücadelenin değil, aynı zamanda Mısır'ın modernleşme sürecindeki toplumsal dönüşümünün bir simgesidir. Kadının bağımsızlığı ve özgürlüğü teması, sadece fiziksel değil, düşünsel ve duygusal bağımsızlığı da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. *Ene Hurra* romanı; kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda daha aktif bir rol alabilmesi için

geleneksel rollerden sıyrılma gerekliliğini vurgulamaktadır. Yazar bu hususlara dikkat çekmeye çalışırken Mısır'ın sosyolojik yapısını göz ardı etmiştir.

İhsân 'Abdu'l-Ğuddûs, roman boyunca akıcı bir anlatım ve sade bir dil kullanarak hikâyeyi geniş bir okuyucu kitlesine ulaşabilir kılmayı başarmıştır. Romanın olay örgüsü, ana karakterin iç dünyası ve dış dünya ile arasındaki çatışmalar üzerine inşa edilmiştir. Bu yapı, bireyin toplumsal normlarla mücadelesini vurgulayan etkili ve dramatik bir gerilim yaratmıştır. Yazar, kadının bireysel özgürlük arayışındaki zorlukları dramatik bir dille ele alırken toplumsal normlara dikkat etmemiştir. Emine'nin ailesiyle, toplumsal çevresiyle ve ruhsal çatışmalarıyla olan mücadelesi; bireysel özgürlük kavramının sınırlarını sorgulayan bir anlatı olmuştur.

Yazar, psikolojik tahliller ve diyaloglarla karakterlerini derinleştirmiştir. Ana karakterin içsel monologları ve diğer karakterlerle olan diyalogları, okuyucunun sadece olaylara değil, karakterin duygusal ve düşünsel dünyasına da nüfuz etmesine olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda *Ene Ħurra*, birey ve toplum arasındaki çatışmayı çok boyutlu bir şekilde işleyen bir roman olarak dikkat çekmektedir.

Ene Ħurra, bireysel özgürlük, toplumsal değişim ve modernleşme süreçlerinin bir edebî yorumu olarak modern Arap edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Romanda kadın bir karakterin özgürlük arayışı üzerinden toplumsal dönüşümün çok boyutlu bir eleştirisi sunulmuştur. İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un bu romanı, bireyin iç dünyasına odaklanırken toplumsal sorunlara ışık tutma başarısıyla, modern Arap romanının edebî ve tematik gelişimine önemli bir katkı sağlamıştır.

Sonuç olarak *Ene Ħurra* romanı, hem kadın özgürleşmesi hem modernleşme sürecine dair tartışmalarda, edebiyatın güçlü bir ifade aracı olduğunu ortaya koymuştur. Bu roman, Arap edebiyatının bireysel özgürlük ve toplumsal eleştiri ekseninde ele alınan bir eser olarak gözüксе de yazarın sosyolojik normlara dikkat etmemesi ve özellikle romanın sonu Mısır toplumu gibi muhafazakâr bir toplum için uygun bir son değildir.

KAYNAKÇA

- ‘Abdu’l-Ḳuddûs, İhsân. *el-Hayâtu Fevka’d-Dabâb*. Kâhire: Mektebetu Mısr, B.s.y., 1984.
- ‘Abdu’l-Ḳuddûs, İhsân. *Ene Hurra*. Kâhire: Dâru Ahbâri’l Yevm, B.s.y., 1999.
- ‘Abdu’l-Ḳuddûs, İhsân. *Eyyâmu Şebâbî*. Kâhire: Dâru Ahbâri’l Yevm, B.s.y., 1999.
- ‘Abdu’l-Ḳuddûs, İhsân. *Lâ Tutfi’i’ş-Şems*. Kâhire: Dâru Ahbâri’l Yevm, B.s.y., 1998.
- ‘Abdu’l-Ḳuddûs, İhsân. *Şukûb fî’s-Şevbi’l-Esved*. Kâhire: Mektebetu’l-Usra, el-Hey’etu’l-Mısıriyyetu’l ‘Âmme li’l-Kitâb, B.s.y., 1998.
- Aktaş, Şerif. *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 1. Baskı., 2022.
- Arslan, Ramazan. *Necip Mahfuz’un “Melhametu’l- Harafîş” Romanının Şekil ve Muhteva Açısından Tahlili*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=r9csWmnIyfOke1EaLNKHAA&no=hBGYPHjR-JmqIx2YAPEJAw>
- Bedr, ‘Abdulmuhsin Tâhâ. *Tatavvuru Rivâyeti’l- ‘Arabiyyeti’l-Hadîse fî Mısr 1870-1938*. Kâhire: Dâru’l-Me’ârif, 3. Baskı., 1976.
- Cinkılıç, Recep. “İhsân ‘Abdu’l-Ḳuddûs’un Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği”. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2 (Mart 2015).
- Cinkılıç, Recep. *İhsân ‘Abdu’l-Ḳuddûs’un Romanlarında Kadın İmajı*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=LEEV5eeKPpqXf4LHtdeQOg&no=llT-f6-MqKzagEf4uyJIWw>
- Çelenlioğlu, Asiye. “Modern Mısır Edebiyatı ve Mısır Romanı”. *Social Sciences Studies Journal* 6/56 (01 Ocak 2020), 510-517. <https://doi.org/10.26449/sss.2068>
- Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap Yayınları, 15. Baskı., 2017.
- Çetişli, İsmail. *Metin Tahlillerine Giriş/2*. Ankara: Akçağ Yayınları, 5. Baskı., 2021.
- Çiçek, Hacı. “El-Harirî’nin Maqâmât’ında Geçen Darbimesellerin Analitik Kritiği”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/41 (30 Haziran 2016), 73-101.
- Dindaroğlu, Rümeysa. *Tâhâ Hüseyin’in Du’â’u’l- Kerevân Adlı Romanının Teknik ve Tematik Yönden İncelenmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Ebu'l-Futûh, Emîra. *İhsân 'Abdu'l-Kuddûs Yetezekker*. Kahire: el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, B.s.y., 1982.

Er, Rahmi. *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*. İstanbul: Fatih Dağıtım Yay, 2. Baskı., 2008.

Er, Rahmi. *Tâhâ Huseyn ve Üç Romanı (Du 'âu'l-Keravân, Edîb, Şeceratu'l Bu's)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=HkxHjMPZ05oDh5jALRKWBA&no=HkxHjMPZ05oDh5jALRKWBA>

Güzelçiçek, Salih - Kaya, Osman. “İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un 'Ene Hurra' Adlı Romanının Tahlili”. *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 7 (31 Aralık 2024), 174-191.
<https://doi.org/10.61216/darulhadisdergisi.1568324>

Heykel, Ahmed. *Ta'avvuru'l-Edebi'l-Hadîş fî Mısr*. Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, 6. Baskı., 1994.

Karabulut, Mustafa. “Yusuf Atılgan'ın 'Aylak Adam' Romanında Anlatım Teknikleri”. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/1 (Winter 2012), 1375-1387.

Nakşâş, Racâ' en-. *Ricâl min Bilâdî*. Kâhire: Atlaş Li'n-Neşri Ve'l-İntâci'l-İlâm, 1. Baskı., 2011.

Narlı, Mehmet. “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları”. *Balıkesir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi* 5/7 (01 Mayıs 2002), 91-106.

Önal, Mehmet. “Edebi Dil ve Üslûp”. *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 36 (01 Ocak 2008), 23-47.

Sağdıç, Gülyaşar. *Muhammed 'Abdulhalîm 'Abdullah ve “Laķîta, Ba'de'l-Ġurûb, Şeceretu'l-Lablâb ve Şemsu'l-Harîf” Romanlarının Çözümlemesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Şahan, Zehra Gülay. *Modern Ürdün Romanında İbrâhim Naşrallah'ın Yeri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=hRsIwreTli3OB3LNLVI7Sg&no=4gTlqkuYcsSjEMY1OsL6og>

Şahin, Veysel. “Kurmaca Tekniği Bakımından Halide Edip Adıvar'ın 'Handan' Romanı”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18/2 (2008), 99-126.

Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı I Romanın Unsurları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 16. Baskı., 2018.

- Tuğral, Hatice. *İhsân 'Abdu'l-Kuddûs'un Şukûb fi's-Sevbi'l-Esved Adlı Eserinin Teknik ve Tematik Yönden İncelenmesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ürün, Ahmet Kazım. “‘Abdu'l-Hamîd Cûde Es-Sahhâr Ve Eş-Şâri'u'l-Cedîd Adlı Romanı”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10 (Ağustos 2003), 339-348.
- Ürün, Ahmet Kâzım. *Modern Arap Edebiyatı*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2. Baskı., 2018.
- Yalar, Mehmet. *Hazırlayıcı Faktörleri Işığında Modern Arap Edebiyatına Giriş*. İstanbul: Emin Yayınları, 1. Baskı., 2009.
- Zevvâdî, Reşîd. *Ehâdîs fi'l-Edeb*. Kâhire: el-Hey'etu'l-Mısrîyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, B.s.y., 1986.
- ‘Abdu'l-Halîm, Hişâm ‘Umar. “İhsân ‘Abdu'l-Kuddûs Edîben ve Şahafîyyen, ‘S: Limâze Zalamuhu en-Nuqqad’ C: Liennehu Muhtelif”. 11 Ocak 2008. Erişim 11 Haziran 2024.
<https://www.almasryalyoum.com/news/details/1967518>
- “August Strindberg”. *Vikipedi*, 22 Eylül 2024.
https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=August_Strindberg&oldid=33850304
- “Baḥravî”. 03, ويكيبيديا Haziran 2023.
<https://ar.wikipedia.org/w/index.php?title=%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%AD%D8%B1%D8%A7%D9%88%D9%8A&oldid=62699588>
- “Boogie-Woogie (Dans)”. *Vikipedi*, 22 Ağustos 2020.
[https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Boogie-Woogie_\(Dans\)&oldid=23076463](https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Boogie-Woogie_(Dans)&oldid=23076463)
- “Charleston (dans)”. *Vikipedi*, 06 Aralık 2023.
[https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Charleston_\(dans\)&oldid=30690188](https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Charleston_(dans)&oldid=30690188)
- “Donald Duck”. *Vikipedi*, 01 Mayıs 2024.
https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Donald_Duck&oldid=32641349
- “Dukka (Tevâbul)”. 22, ويكيبيديا Aralık 2024.
[https://ar.wikipedia.org/w/index.php?title=%D8%AF%D9%82%D8%A9_\(%D8%AA%D9%88%D8%A7%D8%A8%D9%84\)&oldid=69013443](https://ar.wikipedia.org/w/index.php?title=%D8%AF%D9%82%D8%A9_(%D8%AA%D9%88%D8%A7%D8%A8%D9%84)&oldid=69013443)
- “İmbaba”. 21, ويكيبيديا Ekim 2024.
<https://ar.wikipedia.org/w/index.php?title=%D8%A5%D9%85%D8%A8%D8%A7%D8%A8%D8%A9&oldid=68151038>
- “Marie Curie”. *Vikipedi*, 22 Aralık 2024.
https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Marie_Curie&oldid=34524823

- “Muḥammed ‘Abdulvehhāb”. 27, ويكيبيديا, Ekim 2024.
https://ar.wikipedia.org/w/index.php?title=%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF_%D8%B9%D8%A8%D8%AF_%D8%A7%D9%84%D9%88%D9%87%D8%A7%D8%A8&oldid=68302866
- “Münire el-Mehdiye”. 24, ويكيبيديا, Aralık 2024.
https://ar.wikipedia.org/w/index.php?title=%D9%85%D9%86%D9%8A%D8%B1%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%87%D8%AF%D9%8A%D8%A9&oldid=69051885
- “Şa‘idiyyun”. 14, ويكيبيديا, Mart 2023.
<https://ar.wikipedia.org/w/index.php?title=%D8%B5%D8%B9%D9%8A%D8%AF%D9%8A%D9%88%D9%86&oldid=61569227>
- “Seyid Derviş”. 17, ويكيبيديا, Aralık 2024.
https://ar.wikipedia.org/w/index.php?title=%D8%B3%D9%8A%D8%AF_%D8%AF%D8%B1%D9%88%D9%8A%D8%B4&oldid=68889471
- “Ümmü Külşûm”. 23, ويكيبيديا, Aralık 2024.
[https://ar.wikipedia.org/w/index.php?title=%D8%A3%D9%85_%D9%83%D9%84%D8%AB%D9%88%D9%85_\(%D9%85%D8%B7%D8%B1%D8%A8%D8%A9\)&oldid=69020830](https://ar.wikipedia.org/w/index.php?title=%D8%A3%D9%85_%D9%83%D9%84%D8%AB%D9%88%D9%85_(%D9%85%D8%B7%D8%B1%D8%A8%D8%A9)&oldid=69020830)
- “Walt Disney”. *Vikipedi*, 24, Eylül 2024.
https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Walt_Disney&oldid=33874600
- ‘Abayât, ‘Alâ. “Rivâyât İhsân ‘Abdu’l-Ḳuddûs”. 20. Ağustos 2023. Erişim 08 Kasım 2024. https://mawdoo3.com/روايات_إحسان_عبد_القُدوس
- ‘Abdurrazıq, ‘Alâ. “el-Mere’tu Fî Rivâyâtî İhsân ‘Abdu’l-Ḳuddûs, Ḍahiyyetun fî’r-Rivâyeti ve Mudânetun fî’s-Sinema”. *aljazeera.net* (01 Ocak 2022).
- almaany. “Ta’rifu ve Şerḥu Ma’na Herise”. Erişim 17 Kasım 2024.
<https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D9%87%D8%B1%D9%8A%D8%B3%D8%A9/>
- ‘Amir, Dr. Mucîburrahman. “el-Ḳâhîratân (17): Ene Ḥurra ve’z-zdirâu’l Medineti’l Ḳadîme”. *Bâbu Mısr* (11 Eylül 2022).
- ‘Âtıf, Aḥmed. “‘Ene Ḥurra’ Serdiyyetu’l Ḳâhîrateyn”. *Merkezu’l İttihâd Li’l Aḥbâr* (27 Eylül 2022).
- Beydes, Eşref. “Ene Ḥurra, Sinema el-Mere’”. *el-Ahâli* (28 Aralık 2022).
- Ebû Şeneb, Fâtıma. “İhsân ‘Abdu’l-Ḳuddûs Edîben ve Şahafiyyen, ‘İftahû’l Ebvâb’ Kulle’l-Ebvâb”. 11 Ocak 2008. Erişim 06 Kasım 2024.
<https://www.almasryalyoum.com/news/details/1967518>

- Ekberî, Humeyd. “Modern Arap Romanı: Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri-3: Modern Arap Hikâyeciliğinin Oluşum Dönemi”. çev. Murat Göçer. <https://www.40ikindi.com/edebiyat/oku.php?id=3000>
el-Ma’rife. “Mendîl Bie’viyye”. Erişim 17 Kasım 2024. https://www.marefa.org/%D9%85%D9%86%D8%AF%D9%8A%D9%84_%D8%A8%D8%A3%D9%88%D9%8A%D8%A9
- Er, Rahmi. “Roman (Arap Edebiyatı)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/164-166. İstanbul, 2008.
- Kokbad. “el-Cevziyye (‘Aynu’l-Cemel)”. 20 Eylül 2023. Erişim 17 Kasım 2024. <https://cookpad.com/sa/%D9%88%D8%B5%D9%81%D8%A7%D8%AA/17076888-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D9%88%D8%B2%D9%8A%D8%A9-%D8%B9%D9%8A%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D9%85%D9%84>
- Mecâlî, Sâra. “İhsân ‘Abdu’l-Ğuddûs”. 26. موضوع Temmuz 2023. Erişim 02 Kasım 2024. https://mawdoo3.com/إحسان_عبد_القدوس
- Mecelletu’l-Muḳavilûne’l-‘Arab. “Eşyâu’n Mensiyyetun”. Şubat 2019. Erişim 17 Kasım 2024. <https://www.arabcont.com/magala/details-933-12-8>
- Navvâs, Wisâm. “İhsân ‘Abdu’l-Ğuddûs (Kâtibun ve Rivâiyyun Mısrıyyun)”. 24. موضوع Ağustos 2023. Erişim 08 Kasım 2024. [https://mawdoo3.com/إحسان_عبد_القدوس_\(كاتب_وروائي_مصري\)](https://mawdoo3.com/إحسان_عبد_القدوس_(كاتب_وروائي_مصري))
- Şutur, Kuttâb. “Ehem Muellifât İhsân ‘Abdu’l-Ğuddûs”. 10 Şubat 2020. Erişim 08 Kasım 2024. <https://sotor.com/أهم-مؤلفات-إحسان-عبد-القدوس/>
- TDV İslâm Ansiklopedisi. “SA‘D ZAĞLÛL”. Erişim 03 Ocak 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sad-zaglul>
- Tim, Betûl. “Min Müellifât İhsân ‘Abdu’l-Ğuddûs”. 11 Şubat 2021. Erişim 11 Ağustos 2024. <https://sotor.com/من-مؤلفات-إحسان-عبد-القدوس/>